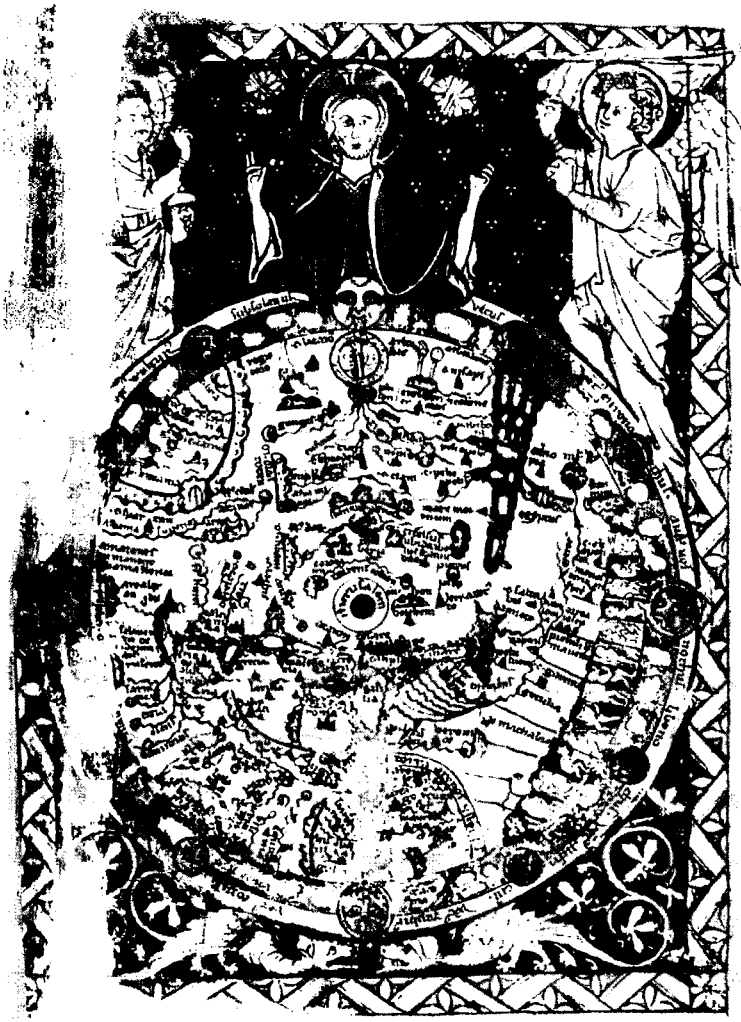
Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır

Antakya Haçlı Prensliği (1098-1112)

Yrd. Doç. Dr. Gürhan Bahadır

Antakya 2011

PEGEM AKADEMİ

PEGEM AKADEMİ

Gürhan Bahadır

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ (1098-1112)

ISBN-978-605-364-219-0

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2011, Pegem Akademi
Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.
Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.
Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Ekim 2011

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı
Baskı: Cantekin Matbaası
(Ankara-0312-384 34 35

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 15372

YAYINEVİ

adakale sokak 4/1 yenişehir-ankara
tel: +90 312 4306750-51 (pbx)
belgeç: +90 312 4354460
gsm: 0506 3451936 - 0541 9104545
- 0533 2055230
e-ileti: pegem@pegem.net

DAĞITIM

sağlık sokak 17/a yenişehir-ankara
tel: +90 312 4345424
belgeç: +90 312 4313738
gsm: 0506 3451937 - 0541 4345424
- 0533 2055231
e-ileti: siparis@pegem.net

YAZIŞMA

P.K.175 06442 yenişehir-ankara

internet: PEGEM.NET

Önsöz

Medeniyet tarihine baktığımızda insanlığın belli aşamalardan geçerek günümüzdeki medeniyet seviyesine geldiğini görürüz. Ortaçağ dünyasında önemli medeniyet merkezlerinden biri olan Antakya'da insanlık tarihinin geçtiği aşamaların izlerini görmek mümkündür. Antakya, M.Ö.300 yılında Büyük İskender'in komutanlarından Selevkos I.Nikator tarafından Doğu-Batı medeniyetinin kesiştiği bir merkezde Selevkos Krallığı'nın başkenti olarak kuruldu. Antakya, Doğu-Batı medeniyetinin kesiştiği bir merkez olarak kurulup tarih sahnesinde görülmesinden Ortaçağ'ın sonlarına kadar önemli bir medeniyet merkezi olma özelliğini korudu.

Grek-Roma medeniyeti ile Hristiyan inancının birleşmesinden Antakya'da oluşan kültürel yapı, Ortaçağ başlarından M.S.636 yılında İslâm hâkimiyetine kadar Anadolu topraklarında etkisini devam ettirdi. Antakya'da İslâm hâkimiyetinin başlamasıyla İslâm yönetimi altında Suriyeli Hristiyanlar, Ortodoks Hristiyanlar, Ermeniler ve Araplar bir arada yaşadılar. Daha sonraki yıllarda Tolunoğulları ve Türk komutanların bu bölgede hâkimiyet kurmaları ile bu kültürel yapıya Türk kültürü de eklendi. 1084 yılında Antakya'nın Selçukluların hâkimiyetine girmesiyle Antakya'da Türk kültürü etkisini daha da artırdı. 20 Ekim 1097 tarihinde haçlıların Antakya surları önüne gelip yedi ay süren zorlu kuşatmasından sonra haçlıların Antakya'ya girmesiyle şehirde yüz yetmiş yıl sürecek haçlı hâkimiyeti başladı. Böylece yüzyıllarca birçok farklı kültürün etkileşiminden oluşan Antakya'nın kültürel yapısına Latin kültürü de eklenmiş oldu. Bu kitapta haçlıların Antakya'yı alması ve bunun sonucunda şehirde Latin yönetiminin nasıl kurulduğu konusu işlenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde kitapta kullanılan birinci haçlı seferinin kaynak ve tetkik eserleri tanıtıldı. Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluşu konusunun ortaya çıkarılması için haçlı kaynaklarının yanında Arap kaynaklarından da istifade edildi. Bu kaynak eserler hakkında

da giriş bölümünde bilgi verildi. Aslında çalışmanın kapsamı sadece haçlı ve Arap kaynakları olmasına rağmen Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluşu hakkında bilgiler içeren Ermeni, Süryani ve Bizans kaynaklarından da yararlanıldı.

Kitabın birinci bölümünde, haçlıların Antakya'yı almasından Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluşuna kadar geçen sürede haçlıların Antakya bölgesindeki tarihi yazıldı. Kitabın ikinci bölümünde, Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluşundan (1100) 1112 yılında Tankred'in ölümüne kadar geçen sürede prensliğin tarihi anlatıldı. Kitabın üçüncü bölümünde ise Antakya Haçlı Prensliğinin (1098-1112) yılları arasında sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verildi.

Bu çalışma, Mustafa Kemal Üniversitesi B.A.P. biriminin desteğiyle hazırlanmıştır. Ayrıca Bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan Prof. Dr. Melek Delilbaşı, Prof. Dr. Kâzım Yaşar Kopraman ve Prof.Dr. İlhan Erdem hocalarıma şükranlarımı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Önsöz iii

Haritaların ve Resimlerin Listesi viii

Kısaltmalar ix

GİRİŞ

KAYNAKLAR VE TEDKİKLERE DÂİR

A .KAYNAKLAR 1

a) Latin Haçlı Kaynaklar 1

b) Süryani ve Ermeni Kaynaklar 6

c) Arap Kaynaklar 8

d) Bizans Kaynaklar 11

B. TEDKİK ESERLER 12

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİNİN KURULUŞU

1. Haçlıların Antakya'ya Gelmesi 15

2. Antakya Kuşatması 26

3. Antakya'da Haçlı Dönemi 40

4. Bohemund'un Antakya Haçlı Prensliğini Kurma Çalışmaları 44

İKİNCİ BÖLÜM

ANYAKYA HAÇLI PRENSİ I. BOHEMUND DÖNEMİ (1100-1111)

1. Bohemund'un Antakya Haçlı Prensi olması 57
2. Bohemund'un Prensliğin Sınırlarını Genişletme Çabaları 60
3. Antakya Latin Kilisesi'nin Kuruluşu 65
4. Tankred'in Birinci Naiblik Dönemi (1101-1103) 69
5. Tankred'in Çukurova ve Lazkiye Seferi 73
6. I. Bohemund'un Esaretten Kurtulması ve Prensliği Tekrar Yönetmesi 77
7. Harran Savaşı 79
8. Bizans ve Halep Ordusunun Antakya Haçlı Prensliği'ne Taarruzu 85
9. Tankred'in İkinci Hâkimiyet Dönemi (1105-1112) ve Artah Savaşı 88
10. Draç Savaşı ve Devol Anlaşması 91
11. Tankred'in Prensliğin Sınırlarını Kuvvetlendirme Çabası 94
12. Urfa Kontunun Esaretten kurtulması ve Tankred ile Mücadelesi 96
13. Haçlı Birliğinin Kurulması ve Tankred'in Türklerle Mücadelesi 98
14. Tankred'in Rıdvan ve Mevdud ile Mücadelesi 102
15. Tankred'in Ermeni Kogh Vasil'e Karşı Seferi ve Ölümü 105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİNİN SOSYAL-EKONOMİK YAPISI

1. Antakya Haçlı Prensliğinin Devlet Yönetimi 109
2. Antakya Latin Kilisesi 113
3. Antakya Haçlı Prensliğinin Sosyal Yapısı 117
4. Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Prenslikteki Konumu 120
5. Antakya Haçlı Prensliğinin Ekonomik Yapısı 122
6. I.Bohemund ve Prinkepslik Unvanı 126
7. Antakya'nın Surları ve Kapıları 129
Sonuç 130

Kaynakça 133
Genel Dizin 139
Resimler 141

HARİTALARIN LİSTESİ

1. Birinci haçlı seferinde haçlıların izlediği yolu gösteren harita 25
2. 1099 yılında haçlıların Antakya bölgesinde işgal ettikleri yerleri gösteren harita 56
3. 1104 yılının Nisan ayında yapılan Harran Savaşından sonra Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını gösteren harita 84
4. 1105 yılı Nisan ayında Artah Savaşı sonrası Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını gösteren harita 90
5. 1112 yılında Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını gösteren harita 107

RESİMLERİN LİSTESİ

1. 1098 yılında Antakya Kuşatması Sırasında Şehir Planı 34
2. Antakya'nın haçlılar tarafından alınmasını tasvir eden resim 39
3. 1100 yılında Anadolu ve Orta Doğu'daki devletleri gösteren resim 59
4. 1250 yılında haçlılar döneminde yapılmış bir dünya haritası 141
5. Bagras Kalesi 142
6. Savranda Kalesi 142
7. Antakya'nın Batı surları (xviii. yüzyıl) 143
8. İskenderun'a giden yolun bulunduğu karşı sahilden şehrin genel görünüşü (xviii.yüzyıla ait bir gravür) 143
9. Antakya'da dağların tepelerine tırmanan surların görünüşü ... 144
10. Selevkos Sarayı'na ait büyük kuleler ve surlardan kalanlar 144
11. Medine Kapısı'nın Haleb yolundan (dıştan) görünüşü (xviii. yüzyıl) 145

12. Medine Kapısı'nın şehir tarafından (içten) görünüşü (xviii. yüzyıl) 145

13. Asiirmak'tan Antakya'nın görünüşü; ön planda müstahkem köprü, sağda haçlıların şehre girdikleri sur kesimi, yamaçta şehrin binaları. 146

14. Haleb yolundaki kapı : Babu'l-Hadid'in kent tarafından görünüşü 146

KISALTMALAR

Bas.	:	Baskı
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Çev	:	Çeviren
D.O.P	:	Dumbarton Oaks Papers
İ.A.	:	İslâm Ansiklopedisi
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
Neşr.	:	Neşreden
S.	:	Sayfa
T.T.K	:	Türk Tarih Kurumu
Univ.	:	Üniversite, Üniversitesi
Vol.	:	Volume
Yay.	:	Yayını
B.A.P.	:	Bilimsel Araştırma Proje

KAYNAKLAR VE TEDKİKLERE DÂİR

Giriş

A. Kaynaklar

Antakya Haçlı Prensliğinin tarihi konusunda yazılmış herhangi bir kaynak eser bulunmamaktadır. Bununla beraber haçlı tarihi ile alakalı çok sayıda Latince kaynak eser ve Antakya bölgesinin tarihini konu edinen yerli Ermeni, Süryani tarih kitapları vardır. Antakya'nın komşusu Halep ve Şam'ın tarihleri ile genel İslâm tarihi kitapları, XI ve XII. yüzyıllarda Antakya bölgesi hakkında oldukça geniş bilgi ihtiva etmektedir.

Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluşu konusu araştırıldığında kaynakları dört bölümde incelemek gerekir. Bu kaynak eserler dört bölüme ayrılırken yazılmış oldukları diller ile Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluş devresindeki olaylara yakın yazılmış olmaları göz önünde bulunduruldu. Bu kaynaklar, şu şekilde dört bölüme ayrıldı. 1) Latin Haçlı kaynakları 2) Süryani ve Ermeni kaynakları 3) Arap kaynakları 4) Bizans kaynakları

a) Latin haçlı Kaynaklar

1. Fulcherius Carnotensis (Fulcher of Chartes) (D.1059/ Ö. 1127)

1059 yılında Chartes'de dünyaya gelen Fulcherius, Clermont Konsiline katılan din adamlarından olup bu konsilde Papa II. Urban'ın yaptığı konuşmadan etkilenerek haçlı ordusuna katıldı. Düzenli birinci haçlı seferine katılan Fulcherius Chartes, Kudüs Haçlı Kralı Godefrio de Bouillon'un kardeşi Urfa Kontu daha sonra Kudüs Haçlı

Kralı olacak Baudouin de Boulogne 'nin yanında ordu vaizi olarak görev yaptı. Fulcher'in haçlı kroniğinin haçlıların Kudüs'ü almasına kadarki olayların diğer haçlı kaynaklarındaki olaylarla karşılaştırmalı Türkçe çevirisi bulunmaktadır.[1]

Fulcher of Chartes'in vekâyinamesi *"Gesta Francorum Hierosolimatana Peregrinantum"* Latince adıdır. Fulcher, bu eserini üç kitap halinde yazmıştır. Birinci kitabını 1101, ikincisini 1106 ve üçüncüsünü 1124-1127 yılları arasında tamamladı. Birinci kitap, 1095 Clermont Konsili ile başlamakta 1100 yılı olayları ile sona ermektedir. İkinci kitap, Baudouin de Boulogne'nin 1100 yılında Kudüs Haçlı Kralı olmasıyla başlar ve 1118 yılında ölümüne kadarki dönemde olan olaylardan bahseder. Üçüncü kitap ise Kudüs Haçlı Kralı Baudouin de Bourg, 1118-1127 yılları arasında yaptıkları yazılmıştır. Fulcher, ordu vaizi olarak Baudouin'in yanında bulunmasından dolayı 1098-1112 yılları arasında haçlıların yaptıklarının şahididir. Antakya Haçlı Prensliği ile alakalı olayların şahidi olmasından dolayı yazdığı haçlı kroniği Haçlı Prensliğinin tarihi açısından büyük önem içermektedir. Eserin İngilizce tercümelerinden Ryan'ın tercümesi tahkikli olup dipnotta Fulcher'in anlattığı olaylar diğer haçlı kronikleriyle karşılaştırılarak verilmiştir.[2]

Diğer İngilizce tercüme ise Edward Peters'in yaptığı tercümedir. Bu tercümede Antakya'nın ve Kudüs'ün alınması ile diğer önemli olaylar Fulcher'in yazdığı kitaptan alınarak başlık yapılmış ve bu bölümler tercüme edilmiştir. Kitabın sonunda ise haçlıların Avrupa'da ailelerine yazdıkları mektuplar verilmiştir.[3] Fulcher, birçok olayı ayrıntılı bir şekilde anlatmakta, çoğu yerde diğer Latin kaynaklarından daha doğru bilgi vermektedir. Bu özelliğinden dolayı Fulcher'in haçlı kroniği haçlı kronikleri içinde en önemli kaynaklardan biridir.

---

1 Fulcherius Carnotensis, **"Kutsal Toprakları Kurtarmak" KUDÜS SEFERİ**, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2009.

2 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, (Translated by Frances Rita Ryan), Tennessee University Press, New York, 1969.

3 Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials,** (Edited by Edward Peters), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998.

2. Albertus Aquensis (Almanca, Albert von Aachen, İngilizce, Albert of Aachen)

Doğum ve ölüm tarihi ile hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Birinci haçlı seferine katılmak istediği halde katılamamış olan Albert of Aachen, *"Liber Christianae Expeditions pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae"* adlı eserini olaylara şahit olanların anlatımıyla yazmıştır. Bu eser Fulcher of Chartes'den sonra en önemli haçlı kaynağıdır. Albertus, eserini 1095 yılında Clermont konsili ile başlatır ve 1120 yılına kadar haçlıların yaptıklarını yazar. Bu eserini Albertus, 1120-1158 yılları arasında Almanya'da haçlı seferlerine katılmadığı halde bizzat tanıklarından, dönen askerlerden ve hacılardan öğrendiği bilgilerle anlatır. Eseri hiç Doğu'ya gitmemiş olsa da Antakya Haçlı Prensliği için son derece değerlidir. Eser kırk sekiz bölümden oluşmakta ve İngilizce tercümesinin sonunda olaylar ile isimlerin yer aldığı indeks bulunmaktadır.[4]

3. Willermus Tyrensis (İngilizce Wiliam of Tyre) 1130-1184

Willermus, 1130 yılında Kudüs'te dünyaya gelmiş olup ilk tahsiline Doğu da başlamış ve daha sonra Kutsal Mezar Kilisesi'ne bağlı *"Magister Scholasticus"*adlı okula devam etmişti. 1146 yılında Batı'ya giden Willermus, yirmi yılını geçirdiği Avrupa'da Din, Diplomasi, Hukuk ve Sanat alanlarında kendini yetiştirerek 1165 yılında Kudüs'e döndü. Kudüs'e döndükten sonra Sur(Tyrus)'da başpiskoposluk yapmıştı. Sur başpiskoposluğundan alınarak Trablus Kontu III. Raymond tarafından kontlukta yüksek bir göreve getirildi. Ancak bir süre sonra bu görevden azledildi. "Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum" adlı eserini yazarken Fulcher ve Albertus'un yazdığı kitapları örnek almıştır. 1095 yılından 15 Temmuz 1099 tarihinde haçlıların Kudüs'ü almasına kadar geçen olayları Albertus'tan daha sonraki olayları ise Fulcher'den yazmıştır. Doğu'da yıllarca kalmış bir piskopos olarak Arapça'yı iyi bilmekteydi. Bundan dolayı onun Doğulu tarihçilerin eserlerini de görmüş olma ihtimali bulunmaktadır. Haçlıların ele geçirdikleri yerlerde birçok kütüphaneyi papazlara emanet ettikleri bilinmektedir. Willermus da bu şekilde bazı eserler-

4 Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem** (Edited and Translated By Susan B. Edgington),

den istifade etmiş olmalıdır. Bununla beraber diğer kaynaklarda olmayan bazı bilgiler Willermus'ta yer almaktadır. Willermus'un yazdığı "Historia Rerum" Latin kaynakları arasında en uzunlarından olup iki cilt şeklinde İngilizce'ye çevrilmiştir.

Willermus, 1095-1184 yılları arasında haçlıların yaptıklarını detaylı bir şekilde anlatmış ve eserini bitirdikten bir yıl sonra 1185 yılında vefat etmiştir.[5]

4. Raimundus Aguilers

Raimundus Aguilers'in doğum ölüm tarihi ve yaşamı hakkında fazla bilgi bilinmemektedir. Birinci haçlı liderlerinden Raymond de Toulouse'nin yanında ordu vaizi olarak haçlı seferine katılmıştır. Raimundus Aguilers *" Historia Francorum qui ceperunt Jerusalem"* adlı eserinde İznik'in, Antakya'nın ve Kudüs'ün haçlılar tarafından alınması detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Raimundus Aguilers, bu eserini Viviers piskoposuna bilgi vermek, Tanrı'nın yüceliğini göstermek ve Toulose Kontu Raymond'un faaliyetlerini anlatmak için kaleme aldığını ifade etmektedir. Yazar, eserine düşüncelerini de yansıtmış ve genelde tarih kullanmamış, diğer tarihlerle mukayese edildiğinde olayları anlatırken çok fazla bilgi vermemiştir. August C. Krey, bu eseri İngilizce'ye tercüme etmiştir.[6]

5. Ordericus Vitalis

Norman kronikçi Ordericus Vitalis'in *"Historia Ecclesiastica"* adlı eseri altı ciltten oluşmakta ve 1118 yılına kadarki olayları içermektedir. Bir İngiliz kesiş olan Ordericus, 1075 yılında İngiltere'de doğmuştur. Babası Orleanslı Odelerius, Fransız iken annesi bir İngiliz idi. Ordericus'un eseri *Kilise Tarihi* adını taşımakta olup 5. ciltten

---

5 Willermus Tyrensis, Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum, RHC Occ. III. İngilizce tercüme William Tyre, **A History of Deeds Done Beyond the Sea,** (Translated Emily Atwater Babcock and A.C. Krey), Columbia University Press, New York, 1943, Ayrıca bkz. Güray Kırpık, "Haçlı Seferleri Tarihinin Kaynakları" , *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring, 2009, s.1443.

6 Raymon d'Aguiliers, **Historia Francorum qui Ceperunt Jerusalem,** RHC Occ. III. İngilizce tercüme, August C. Krey, **The First Crusade: The Accounts of Eye-Witnesses and Participants**, Princeton, 1921.

itibaren haçlı seferlerine değinilmiştir. Yazar, haçlı seferlerine katılmamakla beraber haçlı seferlerindeki olaylara ayrıntısıyla yer vermiştir. Ayrıca, Ordericus diğer haçlı tarihçileri gibi pek çok kaynağı eserinde kullanmış, Gesta Francorum ve Fulcherius Carnotensis'ten de yararlanmıştır.[7]

6. Peter Tudebode

Peter Tudebode, birinci haçlı seferine papaz olarak katıldı. Birinci haçlı seferinin görgü şahidi olması ve özellikle haçlıların Antakya kuşatmasında bulunması yazdığı eseri Antakya Haçlı Prensliği tarihi açısından önemli kılmaktadır. Peter Tudebode, Fransa'da bulunan Poitiers şehrinden 50 km uzaklıkta Civray şehrinde doğdu. Birinci haçlı seferine papaz olarak katıldıktan sonra *"Historia de Hierosolymitano İtinere"* adlı kitabı yazdı. Gesta Francorum'daki bilgiler genellikle Peter Tudebode'nin kitabından alınmıştır.

Peter Tudebode, kitabında 1095 Clermont konsilinden itibaren 12 Ağustos 1099 Askalan savaşına haçlıların Anadolu ve Ortadoğu'da yaptıklarını yazdı. John Hugh Hill ve Laurita L.Hill, birlikte bu eseri Latince'den İngilizce'ye tercüme ettiler.[8]

7. Walter the Chancellor

Walter the Chancellor, Antakya Prensliğinde Chancellor[9] olarak görevde bulundu ve ***"Bella Antiochena"*** *"The Antiochene Wars"* (Antakya Savaşları) isminde kitap yazdı. Bu kitap, Antakya Prensi Roger de Salerne dönemini de kapsayan 1114-1122 yılları arasında Antakya

---

7 Ordericus Vitalis, **Historia Ecclesiastica**, Fransızca'dan İngilizce'ye tercümesi, Zoe Oldenbourg, **The Crusades** (Translated from the French by Anne Carter), Phoenix Press, London, 1966. Ayrıca bkz. Sevtap Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans İlişkileri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007, s. XXIII.

8 Peter Tudebode, **Historia de Hierosolymitano Itinere**, (Translated with Introduction and notes by John Hugh Hill and Laurita L. Hill) American Philosophical Society Press, Philadelphia, 1974. s.1-3.

9 Latince bir kelime olan Chancellor hususunda bkz. Tony Meakin, **A Basic Church Dictionary**, Canterbury Press, Norwich, 1990, s.56'da Latin devlet yönetiminde kullanılan mahkemeyi veya ekonomiyi yöneten üst düzey memura verilen resmi bir sıfat olduğu yazılıdır.

Haçlı Prensliğinin tarihi ile alakalıdır. Walter the Chancellor, Antakya Prensi Roger de Salerne'nin 1119 yılında Artukoğlu İlgazi ile yaptığı savaşta yenilip öldürüldüğünde muhtemelen Halep'e getirilerek esaret altına alındı. Walter the Chancellor'in kitabında 1098-1112 yılları arasında Antakya Haçlı Prensliğinin siyasi tarihi hakkında bilgi bulunmazken bu dönemde prensliğin müesseseleri hakkında bilgi bulunmaktadır. ***"Bella Antiochena"*** *"The Antiochene Wars"*[10] (Antakya Savaşları) adlı kitabı Latince'den İngilizce'ye Thomas S. Asbridge ve Susan B. Edgington çevirmişlerdir.

b) Süryani ve Ermeni Kaynaklar

1. Anonim Süryani Vekâyinamesi

Müellifi meçhul olan 1203-1204 yılları arasında yazıldığı söylenen *"Anonim Süryani Vekâyinamesi"*[11] muhtemelen XII. yüzyılın ilk dönemlerinde yaşayan ve olaylara tanıklık eden Urfalı Basil bar Şumna'nın gözlemleri dikkate alınarak yazılmıştır. XIII. yüzyılda yazılan anonim kronik haçlı seferlerinin Anadolu ve Ortadoğu'daki faaliyetleri hakkında en geniş bilgileri veren kaynaklardan biridir. A.S. Tritton tarafından İngilizce'ye çevrilen eser H.A.R. Gibb tarafından açıklamalar yapılarak yayınlanmıştır. Bu eserde haçlıların Antakya'ya gelmesi ve Antakya kuşatması hakkında detaylı bilgiler verilmektedir.[12]

2.Süryani Mihael, (D.1125/Ö.1199)

1166-1199 yıllarında Antakya Yakûbî Patrikliği yapan Süryani Mikhail'in vekâyinâmesi, öteki kaynaklarda bulunmayan bilgiler içermesi yönünden Antakya haçlı tarihi bakımından çok önemli bir kaynaktır. Hz. Adem'den başlayarak 1195 yılına kadar geçen olayları anlatan eser, zamanımıza kadar ulaşamayan bazı Süryani ve Arap kaynaklardan da istifade edilerek kaleme alınmıştır. İki ciltten olu-

10 Walter the Chancellor, **The Antiochene Wars** (A Translated and Commentary by Thomas S. Asbridge and Susan B. Edgington), Ashgate Publishing Company U.S.A. 1999, s.1-2.

11 A.S. Tritton ve H.A.R. Gibb, "The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicler" JRAS, 1.Kısım 63-101 2.Kısım 273-305.

12 Kırpık, s.1445.

şan bu vekâyinâmenin birinci cildi 622-1042 yıllarını ikinci cildi ise 1042-1195 yıllarını kapsamaktadır.[13]

3. Abu'l-Farac el-Isfahani, Ali b. el-Hüseyin, (D.1225/Ö.1286)

Bir diğer Süryani kaynağı Abu'l-Farac'ın yazdığı **Abu'l-Farac Târihi** adıyla bilinen eserdir. Arapça, Süryanice, İngilizce ve muhtelif dillerde yayınlanan bu eser, haçlı tarihiyle ilgili bilgiler içermektedir. Abu'l-Farac tarihi umumi bir tarih kitabı olmasına rağmen Antakya haçlı tarihi için de mühim eserlerden birini teşkil eder. Abu'l-Farac'ın eseri üç kısımdan meydana gelmektedir. Eserin birinci kısmında Hz. Adem'den başlayıp 1285 yılına kadar gelen tarihi olaylar kaleme alınmıştır. İkinci ve üçüncü kısımlarda ise, din ve kilise hakkında malumat vermektedir.[14]

4. Urfalı Mateos Vekâyinâmesi

Urfalı Mateos Vekâyinâmesi 952-1136 kitabına Papaz Ergor'un 1136-1162 yılları arasını kapsayan Zeyl ile birlikte basılan kitap Ermeni ve Hıristiyan tarihinden bahseder. Urfalı Mateos, XII. yüzyılın başlarında Urfa'daki manastırlardan birinde görev yapmaktaydı. Eserinde Anadolu'ya gelen haçlılar ile Türklerin mücadelesi ve Ermeniler ile alakalı birçok bilgi vardır. Eser Hrant D. Andreasyan tarafından Türkçeye çevrilmiş, TTK yayınları arasında 1962, 1987 yıllarında iki defa yayınlanmıştır. Urfalı Mateos Vekâyinâmesi'nde 952-1136 tarihleri arasında Anadolu'daki olaylar anlatılmaktadır. Bu vekâyinâmede X. ve XI. yüzyıllarda Antakya bölgesinde olan olaylar hakkında bilgi bulunmaktadır.[15]

---

13 Süryani Mihail Vekâyinâmesi hakkında bkz. Şeşen, s. 129. **Süryani Mihail Vekâyinâmesi** (Türkçe terc. Hrant.D. Andreasyan), Ankara, 1944 (T.T.K. kütüphanesi No:44'de yayınlanmamış tercüme).

14 Bkz. Carl Brockelmann, GAL, I. cilt, s.427-428. Abu'l-Farac (Bar Hebraus), **Abu'l-Farac Târihi,** I-II (Süryanice'den İngilizceye Çev. Ernest A. Wallis Budge-İngilizceden Türkçeye Çev. Ömer Rıza Doğrul) T.T.K. Yay. Ankara,1999

15 Urfalı Mateos Vekâyinâmesi hakkında bkz. Ramazan Şeşen, **Müslümanlarda Tarih ve Coğrafya Yazıcılığı,** İsar Vakfı Yay. İstanbul, 1998, s.129. Urfalı Mateos Vekâyinâmesi, Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162) (Türkçe terc.Hrant D. Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaurer-M. Halil Yinanç), T.T.K.. Yay., Ankara, 2000.

5. Vahram Kroniği

Ermeni Kralı III.Leon'un döneminde bir papaz olan Vahram, Kilikya Ermeni Baronluğu'nun haçlılarla dost olarak Bizans ve Türklerle mücadelesini kısa bir şekilde anlatmıştır. Vahram kaleme aldığı vekâyinâmesinde olayları kısa bir şekilde Türklerin Anadolu'ya girmesinden Memlukluların 1375 yılında Kilikya'yı almasına kadar Kilikya bölgesindeki olaylar hakkında bilgi vermiştir. Vahram kroniğini Ermenice'den İngilizce'ye çeviren Charles Fried Neumann, kitabın sonuna konuyla ilgili notlar eklemiştir.[16]

6. Gorigos Senyörü Hetum Vekâyinâmesi

Hetum, Ermenice yazmış olduğu vekâyinâmesinde 1076'dan başlayıp 1307 yılına kadar olan olayları çok kısa ve kronolojik olarak vermiştir. Vekâyinâme son Bagratuni Kralı Gagik'in ölümünü kaydettikten sonra Kilikya Ermeni Baronluğu'nun Ruben tarafından tesisinden başlayarak Ermenilerin haçlılarla münasebetleri ile Anadolu ve Ortadoğu'da kurulan Latin devletleri döneminde olaylar sıralanmaktadır. Hetum vekâyinâmesi Hrant D. Andresasyan tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve Türk Tarih Kurumunda henüz basılmamış olup tercüme şeklinde bulunmaktadır.[17]

c) Arap Kaynaklar

1. İbn el-Kalânisî, Ebu Ya'la Hamza b. Esed (D.1073/Ö.1160)

İbn el-Kalânisî, 1073 yılında Dımaşk(Şam)'ta dünyaya geldi. Hilal b. el- Muhassin el-Sabi'nin tarihine zeyl olarak bir Dımaşk tarihi (Zeylu Târihu'l-Dımaşk) yazmıştır. Bu eser bize kadar gelmiş olup iki düzenlenmiş baskısı vardır. Birinci baskısı 1141'den önce, ikinci baskısı 1160 yılı civarında tamamlanmıştır. İbn el-Kalânisî, el-Sabi'nin eserin-

16 Vahram, **Wahram's Chronicle of the Armenian Kingdom in Cilicia, During the time of the Crusades**, (Translated from the Original Armenian with notes and illustrations by Charles Fried Neumann), J.L. Cox Ltd., London, 1831, s. XI-XII.

17 Hetum, **Gorigos Senyörü Hetum Vekâyinâmesi**,(Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan), (T.T.K. Kütüphanesinde yayınlanmamış tercüme), Ankara, 1944. Ayrıca bkz. Hrant D. Andreasyan, "Türk Tarihine aid Ermeni Kaynaklar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sayı, 26, İstanbul, 1972, s. 416-417.

deki Dımaşk tarihi ile ilgili malumatı tamamlamak için kitabına 970 ile başlar,1160 yılına kadar getirir. Haçlı seferleri hakkında bilgi veren en erken İslâm tarihçisidir. Böylece eser, İhşidîlerin son zamanlarından başlayıp Nureddin Zengi'nin Dımaşk'ı ele geçirmesinden sonraki birkaç yıla kadar gelir. Kitap, 1908 yılında Amedroz tarafından Arapça kitabın İngilizce özetiyle birlikte Beyrut'ta yayınlanmıştır.[18] H.A.R. Gibb, İbn el-Kalânisî'nin Zeylu Târihu'l-Dımaşk kitabından haçlıların her yılda yaptıkları olayları o yılın başlığının altında vererek İngilizce'ye tercüme etmiştir.[19]

Haçlı seferleri hakkında bilgi veren en önemli İslâm kaynağıdır. İbn el-Kalânisî, birinci ve ikinci haçlı seferinden Nureddin'in Şam'a girmesine kadar olan olaylara ilk elden tanıklık etmiş ve yazmıştır. Haçlıların Antakya'yı alması ve sonrasındaki olaylara geniş yer vermiştir.

2. İbn el-Adim, Kemaleddin Ömer b. Ahmed, (D.1193/Ö.1262)

İbn Adim, 1193 yılında Halep'te doğdu ve ömrü boyunca Halep tarihiyle ilgilendi ve bu konuda **Buğyet el-taleb fî târihi'l-Halep** adında büyük bir eser yazdı. Eser birçok ünlü kişinin biyografisi ile Halep tarihini ve coğrafyasını içermektedir. Haçlılarla mücadele eden Türk emir ve sultanları hakkında da bu eserde detaylı bilgi bulunmaktadır. İbn el-Adim, bu eserde siyasi tarihe dair verdiği bilgileri özetleyerek **Zubdet el-Halep min Târihi'l-Halep** adında başka bir eser daha yazmıştır. Günümüze gelen bu kitap Sami Dahhan tarafından 1951 yılında Şam'da neşredilmiştir.

Bu eser Halep Meliki Rıdvan'ın Antakya haçlıları ile yaptığı mücadele hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Ayrıca Ali Sevim tarafından Buğyet et-taleb'teki Selçuklu devlet adamlarının biyografileri seçilerek, tenkitli neşir halinde 1976 yılında Ankara'da TTK yayınları arasında basılmıştır.[20]

---

18 İbn el-Kalânisî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Şeşen, s. 113. Brockelmann, GAL,I. cilt, İbn el-Kalânisî s.566., **History of Damascus** (H.363-555)(neşr. H.F. Amedroz), Leiden,1908.

19 H.A.R. Gibb, **The Damascus Chronicle of the Crusaders,** (Translated from the Chronicle of İbn el-Kalânisî by H.A.R. Gibb), Luzac Company, London, 1932,

20 Ibn Adim'in hayatı ve eseri hakkında bkz. Brockelmann, GAL, I. cilt, s.404-405., İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihi'l-Haleb,** (Telif: Suheyl Zekkar), I. cilt, daru'l-kitabu'l-Arabi Yay. Şam, 1997,

3- El-Azîmî, Muhammed b. Ali el-Halepî (D.1090/Ö.1163)

El-Azîmî, 1090 yılında Halep'te doğdu. Tarihe dair üç eser yazdı. Bunlardan el-Azimi diye bilinen muhtasar eseri olmasına rağmen diğer iki kitabı XI. yüzyılın sonları ile XII.yüzyılın ilk yarısındaki Halep ve civarı tarihi hakkındadır. El-Azîmî, Musul Atabeyi İmaeddin Zengi'ye ithafen "Tarihu'l-Azîmî" adlı eseri yazmıştır. Eser hilkatten (Evrenin yaratılışından) başlayarak meydana gelen olayları kronolojik sırayla 1160 yılına kadar vermektedir. Ali Sevim, eser üzerinde çalışmış 1041 tarihinden sonraki kısmı notlarla Türkçe'ye tercüme etmiştir. Bu çalışma TTK yayınları arasında 1988 yılında Ankara'da basılmıştır. Bu eser 1095 yılından sonra haçlıların Antakya'ya gelmesi ve sonrasında Suriye bölgesi hakkında önemli bilgiler içermektedir.[21]

4. İbnu'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed (D.1160/Ö.1233)

Ortaçağ İslâm dünyasının Taberî tarihini devam ettiren ikinci büyük tarihçisi İbnu'l-Esîr, Cizre'de dünyaya geldi. Mezopotamyalı bir aileden gelmekte olup Dil, hadis, Edebiyat ve Tarih alanlarında kendini yetiştirdi. İbnu'l-Esîr'in meşhur eseri **"el-Kâmil fî't-Târih"** kitabıdır. İslâm tarihinin ilk üç asrı için (X. yüzyıl başlarına kadar) Taberî'nin büyük eserinden faydalanmıştır.

Bu ünlü eser İslâmiyet öncesinden 1231'e kadar olan anlatısı özellikle İslâm tarihi için muazzam bir çalışmadır. Ayrıca haçlıların 1095-1120 yılları arasında Ortadoğu ve Anadolu'daki faaliyetleri hakkında detaylı bilgi vermektedir.[22]

5. İbn Kesîr, Imâdeddin İsmâil b. Ömer (D.1300/Ö.1373)

İbn Kesîr, XIV. yüzyıl tarihçilerindendir ve Şam'da yaşamıştır. En önemli eseri XIV cilt halinde tertip ettiği **el-Bidâye ve'n-Nihâye**

---

21 El-Azîmî'nin hayatı ve eseri hakkında bkz. Şeşen, s.113. Brockelmann, GAL, I. cilt. s.586, Ayrıca bkz. Azimi, **Azimi Tarihi** (Çev. Ali Sevim), T.T.K. Yay. Ankara,1988.

22 İzzeddin Ali b. Muhammed, İbnu'l- Esir, **el-Kâmil fî't -Târih,**I-X, (Tahkik,Ebu'l-fida Abdullah el-Kadı), Beyrut 1415/1995., (Türkçe terc., el-Kamil fi't-Tarih tercümesi,I-XII, (Çev.Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydın- Mertol Tulum), İstanbul 1985-1987. İbnu'l- Esir'in hayatı ve eserleri hakkında bkz. Şeşen, s.137-139.

adlı büyük İslâm tarihidir. Yıllara göre tertip edilen eserin en önemli kısmı Peygamberin Sireti ve Dört Halife devrine ait kısımlardır. Eser birçok ünlü kişinin biyografisi ile XI. ve XII. yüzyıllardaki olaylardan genel olarak bahsetmektedir. Bu sebepten İbn Kesîr'in **el-Bidâye ve'n-Nihâye** kitabında haçlılar ile alakalı az bilgi bulunmaktadır.[23]

d) Bizans Kaynakları

1. Ioannes Scylitzes

Yüksek bir Bizans memuru olan Ioannes Scylitzes, XI. yüzyılın sonunda Theophanes'i devam ettirerek 811'den 1057 yılına kadar uzanan bir kronik kaleme almıştır. IX. ile XI. yüzyıllar arasında Bizans'ın Anadolu'da yaptığı seferler ile alakalı önemli bilgiler içermektedir. Scylitzes'in kroniği zamanımıza intikal etmemiş kaynaklara dayanmakta olup büyük bir öneme haizdir. Özelikle XI. yüzyıl Anadolu'su hakkında önemli bilgiler içermektedir. Haçlıların Anadolu'ya gelmesinden önceki olaylara değinmiş ve Bizans İmparatoru Ioannes Çimiskes'in 970 yılında Anadolu'nun doğusunu Rumlaştırmak için Ermenileri Kapadokya, Kilikya'ya tehcir ederek buralarda iskâna zorladığını yazmıştır.[24]

2. Anna Komnena (1083-1150)

Anna Komnena, Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos ile İmparatoriçe İrene'nin çocuğu olarak 1083 yılında İstanbul'da doğdu ve 1153 yılında vefat etti. Anna Komnena'nın "Alexiad" adlı eseri haçlı tarihi açısından kullanılabilecek en önemli Bizans kaynağıdır. Anna Komnena'nın eseri babası İmparator Alekseios'un biyografisi mahiyetinde olup eserinde Ermenilere nefreti, Müslümanlara yöne-

23 İbn Kesîr'in hayatı ve eseri hakkında bkz. Şeşen, s.196-198. İbn Kesîr, **el- Bidâye ve'n-Nihâye,** I-XIV, Mektebetu'l-Maarif, Beyrut (.Türkçe terc., Mehmet Keskin), I-XIV, Çağrı Yay. İstanbul, 1994.

24 John Scylitzes'in hayatı ve eserleri hakkında bkz. Ostrogorsky,s.197-198. John Scylitzes, **A Synopsis of Histories** (811-1057) (Translated by John Wortley), Published by The Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba, Kanada, 2000.

lik haksız tavrı ve haçlılara özelikle de Bohemund'a karşı olumsuz yaklaşımı çok belirgindir. Eser babasının 1080 yılında Bizans İmparatoru olmasından 1118 yılına kadar olan olaylardan bahsetmektedir.

Anna Komnena, eserinde haçlı seferinin sebepleri, Bizans-Haçlı münasebetleri, haçlıların İstanbul'daki Bizanslılara bakışları ve haçlıların Anadolu ile Ortadoğu'daki mücadelesinden detaylı olarak bahsetmiştir. Anna Komnena, "Alexiad" adlı eseri İngilizce ve Türkçe'ye çevrilmiştir.[25]

B. Tedkik Eserler

Thomas S. Asbridge'in" *The Creation of the Principality of Antioch*" adlı eseri Antakya Haçlı Prensliğinin tarihi hakkında tek araştırma eserdir. Bu eserde, 1098 yılından 1130 yılına kadar Antakya Haçlı Prensliğinin nasıl oluştuğu ve prensliğin Bizans Devleti ile olan ilişkisi genel olarak değerlendirilmiştir. Antakya Haçlı Prensliğinin tarihi konusuyla doğrudan ilgisi olmasa da Sevtap Gölgesiz'in *"Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans ilişkileri"* adlı yüksek lisans tezinde prensliğin tarihiyle alakalı bilgiler bulunmaktadır.

Doğrudan veya dolaylı Antakya Haçlı Prensliğinin tarihi hakkında yazılmış bu araştırma eserleriyle birlikte genel haçlı tarihi kitaplarının içinde de Antakya Haçlı Prensliği ile alakalı bilgiler vardır. Bu kitaplar Antakya haçlı kuşatması ve sonrasında haçlıların Antakya Haçlı Prensliği ile münasebetlerinden genel olarak bahseder. İngilizce olarak yazılmış birçok haçlı tarihi kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplardan biri olan Steven Runciman'ın yazdığı üç ciltlik *"Haçlı Tarihi Seferleri"* adlı eserde haçlılar ve haçlı devletleri ile alakalı detaylı bilgi vardır. Bu eser değerli hocamız Prof.Dr. Fikret Işıltan tarafından Türkçe'ye çevrildi ve Türk tarih bilimine kazandırıldı. Yalnız Runciman'ın bütün olayları Bizans Devleti açısından ele almasından dolayı Runciman'ın verdiği bilgiler haçlı kaynaklarıyla karşılaştırıla-

25 Anna Komnene, **The Alexiad**,(Translated by E.R.A. Sewter), Penguin books, London, 2009, Ayrıca bkz. Türkçe tercüme Anna Komnena, **Alexiad** (Çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996,

rak Antakya Haçlı Prensliği açısından yazılmaya çalışıldı. Haçlı devletlerinin tarihi olarak değerli hocamız Prof.Dr. Işın Demirkent'in yazdığı iki ciltlik *"Urfa Haçlı Kontluğu"* kitabında Antakya haçlılarına kısmen değinilmektedir. Diğer haçlı devletlerinden biri olan Trablus Haçlı Kontluğunun tarihini Prof.Dr. Işın Demirkent'in öğrencisi Birsel Küçüksipahioğlu yazmıştır. Bu iki haçlı devletinin tarihinin yazılmış olması ile birlikte Kudüs Haçlı Krallığının tarihinin yazıldığı müstakil bir kitap bulunmamaktadır. Fakat Prof.Dr. Muammer Gül'ün *"XI-XIII. Yüzyıllarda Kudüs"* adlı basılmamış doktora tezi Kudüs şehri tarihi ile alakalı olup Kudüs Haçlı Krallığı döneminde haçlılar hakkında bilgi vermektedir. Haçlıların kurmuş olduğu diğer Latin haçlı devleti olan Antakya Haçlı Prensliğinin tarihi hakkında Thomas S. Asbridge'in yazmış olduğu kitap mevcuttur. Urfa ve Trablus Haçlı kontluklarının tarihi hakkında Türkçe yazılmış kitaplar bulunurken Kudüs ve Antakya haçlı devletlerinin tarihi konusunda yazılmış kitap bulunmamaktaydı. Bu sebepten *"Antakya Haçlı Prensliği (1098-1112)"* adlı çalışma yapıldı.

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİNİN KURULUŞU

1

1. Haçlıların Antakya'ya Gelmesi

Haçlıların 1096 yılında Anadolu'ya girmesinden önce yüzyıllarca süren mücadelelerden dolayı bu topraklarda etnik yapı değişikliğe uğradı. İslâm ordusunun VII. yüzyılda Anadolu'ya girmesinden sonra Anadolu'nun doğusunda Müslüman nüfus ile Ermeni ve Süryani nüfus bir arada yaşamaya başladı. Böylece Anadolu'nun etnik yapısı yeni bir düzen almış oldu. Bu tarihten üç yüzyıl sonra Abbasi Devleti Anadolu'daki hâkimiyetini kaybetmeye başlamasıyla 636 yılında Anadolu'da oluşmuş olan Bizans-İslâm sınırı 960 yılında Bizans'ın taarruza geçmesiyle Bizans lehine bozuldu. Bu taarruz neticesinde üç yüzyıl İslâm hâkimiyetinde kalan Sugur-Avasım şehirleri Bizans şehirleri hâline geldi. Anadolu'nun doğusunda Bizans'ın uyguladığı Ortodoks siyasetten rahatsız olan Gregoryen kilisesine mensup Ermeniler, isyan ettiler. Bizans İmparatoru Ioannes Çimiskes (969-976)'in imparatorluğunun ilk senesinde çıkan bu isyan Kilikya, Kapadokya ve Suriye eyaletlerine yayıldı. Sugur-Avasım şehirleri birkaç yıl önce Bizans hâkimiyetine alındığından bu eyaletlerde isyanı bastıracak yeterli asker bulunmamaktaydı. Bunun yanında, Rusların kuzeyden bu isyana destek vereceği korkusuyla Ioannes Çimiskes, 970 yılında Anadolu'nun doğusunu Rumlaştırmak için Ermenileri Kapadokya, Kilikya'ya tehcir etti ve buralarda iskâna zorladı.[1] XI. yüzyılda devam

1 John Scylitzes, **A Synopsis of Histories (811-1057)** (Translated by John Wortley), Published by The Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba, Kanada, 2000 s.154-155.

eden bu tehcir faaliyeti sonucunda Kilikya ve Kapadokya'da Ermeni nüfus arttı.[2] Bu tarihte Anadolu'nun etnik yapısında değişiklikler oldu ve Anadolu'da Bizans hâkimiyeti tamamıyla kuruldu. Böylece Avrupa'yı ve Bizans'ı tehdit edecek bir güç kalmadı. Fakat, X. asırda İslâmiyeti kabul eden ve XI. asır başlarında Selçuklu Devleti'ni tesis eden Türkler, İslâm dünyasında yeni bir güç olarak ortaya çıktı.

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya giren Türkmen boyları yedinci yüzyılda İslâm ordusunun başlattığı, fakat bir süre ara verilmiş olan akınları devam ettirdiler. XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da yaptıkları akınlar ile bazı yöreleri ele geçirmiş olan Türkmenler, Selçuklu Devleti kanadı altında olmalarına rağmen devletçe belirlenmiş bir programa göre hareket etmemekte idiler. Bu şekilde Anadolu topraklarında ilerleyen Türkmenler, Anadolu'nun fethine ve burada iskâna başladılar.[3] Türkmen toplulukların Anadolu'da yayılmasında son derece etkili olan aile, Selçuk'un soyundan gelen ailedir. Bu ailenin üyelerinden olan Kutalmış oğlu Süleyman Şah, 1075 yılında İznik'te Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdu. Bu devlet, Anadolu'da yapılan fetihlerin merkezi oldu.

Böylece Anadolu Selçuklu Sultanı Kutalmış oğlu Süleyman Şah etrafında toplanan Türkmenler, İç Anadolu ve Batı Anadolu bölgelerindeki kalelerin fetihlerini tamamlayarak Anadolu'yu vatanlaştırdılar.[4]

Selçukluların Anadolu'yu vatanlaştırdıkları sırada Bizans'ın içinde bulunduğu zor durumdan da faydalanan Ermeniler, Selçuklu Sultanı Melikşah'tan beylik fermanı alarak Selçuklulara bağlı bir prenslik statüsüyle Sis(Kozan) başşehir olmak üzere Ermeni Kilikya Baronluğu'nu kurdular.[5] Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun

2 Abu'l-Farac, **Abu'l Farac Tarihi** (Çev.Ömer Rıza Doğrul), I.cilt, T.T.K Basımevi, Ankara,1999, s.263.

3 Gordlevski, **Anadolu Selçuklu Devleti**,(Çev. Azer Yaran), Onur Yay., Ankara, 1988, s. 37-38

4 Cladue Cahen, **Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi**, (Çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldızlı), T.T.K Basımevi, Ankara, 1988, s.25-27

5 Ibnu'l-Esir, X. cilt s.136. Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve**

tamamını hâkimiyetleri altına alan Türkler, güneye yönelerek Hristiyanlar için kutsal sayılan ve aynı zamanda patriklik merkezi olan Antakya ve Kudüs'ü de ele geçirdiler.

Antakya ve Kudüs'ü ziyaret edip Avrupa'ya dönen Hristiyan hacıların anlattıkları üzücü hikâyeler Selçukluların yıkıcı savaşlar sonucunda kutsal toprakları ele geçirerek Anadolu'yu ve Ortadoğu'yu fethetmeleriyle ilgiliydi. Hristiyan hacılar, bu hikâyelere ek olarak Türk askerlerin bir gün Avrupa'ya geleceğini ve burada Hristiyan şövalyeleri hezimete uğratacaklarını da anlattılar. Avrupa'da oluşan bu durumdan faydalanan Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Türklerin tamamını Anadolu'dan çıkarttıktan sonra Bizans'a vermek şartıyla Papa II. Urban'dan ümitsizce asker talebinde bulundu. Ayrıca Avrupa haçlı kuvvetlerine Bizans ordusu ve donanmasının da destek olacağı sözünü verdi. Bizans imparatorunun talebi ve Avrupa'da gelişen durum karşısında Papa II. Urban, 27 Kasım 1095 tarihinde Clermont Konsilinde yaptığı konuşmada Hristiyanları dini coşkuya getirerek mukaddes toprakların tekrar Hristiyan âlemine kazandırılması için haçlı ordusunun kurulması gerektiğini vurguladı.[6]

XI. yüzyılın sonlarında Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümü sonrasında Selçukluların iç karışıklıklarla uğraşması ve Avrupa'nın bu dönemde ekonomik yönden gelişmeye başlaması haçlı ordusunun oluşması için önemli etkenler idi. Ayrıca Avrupa feodal Hristiyan âlemi bu dönemde ekonomik bakımdan ilerleme kaydettiğinden dolayı tam donanımlı gemilerle deniz aşırı seferler yapabilecek güçteydi. Bununla beraber Konstantinopolis (İstanbul)'in kapılarının açılması haçlılar için bir avantajdı. Bu avantajı kullanan binlerce atlı ve piyadeden oluşan büyük bir haçlı ordusu, 1096 yılında kutsal toprakları almak için Anadolu'ya hareket etti.[7] İlk düzensiz haçlı kuvveti Pierre L'Ermitte adlı bir keşişin idaresinde toplandı.[8] Düzensiz haçlı

Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162) (Çev. Hrant D. Andreasyan), T.T.K. Yay., Ankara, 2000, s.XIX.

6 Sydney Nettleton Fisher, **The Middle East A History**, Alfred A. Knopf Press, New York, 1979, s. 123.

7 Fisher, s. 124.

8 Hetum, **Gorigos Senyörü Hetum Vekâyinâmesi**, (Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan), (T.T.K. Kütüphanesinde yayınlanmamış tercüme), Ankara, 1944,

ordusunun çoğunluğunu köylüler oluşturmakla beraber bu kitlenin içinde şehirliler, şövalyeler, bir zamanlar eşkıyalık etmiş kimseler ve caniler de bulunmaktaydı. Bunları birbirine bağlayan yegâne unsur dinî taassuplarıydı.

Bu grupların bir araya gelmesi ile oluşan keşiş Pierre L'Ermitte komutasındaki ilk düzensiz haçlı ordusu, Belgrat, Niş ve Edirne yoluyla 1 Ağustos 1096 tarihinde İstanbul'a vardı. Çoğunluğunu Fransız, Alman ve İtalyanların oluşturduğu bu haçlı ordusu, Bizans İmparatoru I. Alekseios Komnenos (1081-1118) tarafından 6 Ağustos 1096 tarihinde Anadolu yakasına geçirildi ve sonra İzmit Körfezi boyunca ilerleyerek Yalova yakınında bugünkü Hersek'in bulunduğu yerde Kibotos (Civetot) adındaki karargâha yerleştirildi.[9]

Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Papa II. Urban'ın çağrısına uyarak İstanbul'a gelen ilk düzensiz haçlı kuvvetlerini Anadolu'ya geçirdiğinde Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan, İznik'te haçlılara karşı tedbir almakla meşguldu. Kibotos karargâhından hareket eden haçlı ordusu, İznik yakınlarında bulunan Kserigordon adında bir kale önüne geldi ve bu kaleyi almaya muvaffak oldu. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan (1093-1107), baskını haber alır almaz yüksek bir rütbeye sahip bir kumandanın komutasında Selçuklu ordusunu kaleyi geri almak için gönderdi. Selçuklu ordusu, 29 Eylül 1096 tarihinde kale önüne geldi ve sekiz gün süren kuşatmadan sonra Rinaldo adındaki haçlı komutanının kaleyi teslim etmesi üzerine Kserigordon kalesi Selçuklu hâkimiyetine tekrar alındı. Selçuklu komutanı; Rinaldo ve askerlerini Antakya, Halep ve Horasan içlerine esarete gönderdi. Kserigordon kalesinin intikamını almak için diğer haçlı ordusu İznik (Nikeia) üzerine yürüdü. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan komutasındaki Selçuklu ordusu Drakon vadisinin yakınında haçlı ordusunu pusuya düşürdü ve 21 Ekim 1096 tarihinde bozguna uğrattı. Böylece ilk düzensiz haçlı seferi sona erdi ve Avrupalılar, sadece inanç kuvvetiyle Kudüs yolunun açılmayacağını anla-

---

s.2.

9 Anna Komnena, **Alexiad** (Çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996, s.306.

mış oldular.[10]

Anadolu'ya gelen ilk haçlı kitlesinin I. Kılıç Arslan tarafından imha edilmesi üzerine Avrupa şövalyelik müessesesinin en parlak mümessilleri, Dük Godefroi de Bouillon, Toulouse kontu Raymond, Fransa kralının kardeşi Hugue de Vermandois, İngiltere kralının kardeşi ve muzaffer William'ın oğlu Robert de la Normandie ve Robert Giuskard'ın oğlu Bohemond bir araya geldiler. Avrupa'da oluşan bu yeni haçlı ordusu Anadolu'ya gelen ilk haçlıların aksine tam bir disiplin içinde olup savaş kabiliyeti yüksek şövalyelerden oluşuyordu. Avrupa'dan 1097 yılının bahar ayında yola çıkan haçlı birliklerinden ilki Nisan ayında İstanbul'a ulaştı.[11] Kontlar ve Prenslerin komutasındaki haçlı orduları İstanbul'a geldikleri sırada Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, kendisi için tehlike oluşturacak durumu sezdi ve bunun üzerine haçlı şövalyelerinin Batı âdetlerine uygun bir şekilde vassallık yemini ederek daha önce Bizans'a ait olan bütün şehirlerin kendisine teslim edilmesini talep etti. İmparator, teklifin kabul edilmesinin karşılığı olarak iaşe maddelerini savaş aletleri ile takviye ederek bütün savaş kuvvetleriyle haçlılara yardım edeceğini belirtti. Toulouse Kontu Raymond dışında haçlı ordusunun bütün reisleri uzun süren müzakerelerden sonra Bizans imparatorunun taleplerini kabul ettiler.[12]

Haçlı reislerinin İstanbul'da Bizans imparatoruna vassallık yemini etmeleri müşterek hareket etmenin getirdiği bir zorunluluk olmakla birlikte şövalyelere bir zillet gibi göründü. Ayrıca şehrin zenginliği, zanaatkârları, sivil elbiseler taşıyan saray asilzadeleri ve esirlerle dolaşan zarif hanımları İstanbul'da bekleyen şövalyelerde biraz aşağılık duygusu oluşmasına da sebep oldu. Haçlılar, geldikleri ülkenin ne dilini, ne de örf âdetlerini biliyorlardı. Kiliselerdeki ibadet şekilleri bile haçlılara yabancıydı. Bizanslılar, bunların nefretine nefretle mukabele ettiler. İstanbul'da yaşayan Bizanslılar birkaç aydan

10 Steven Runcıman, **Haçlı Seferleri Tarihi**,(Çev.Fikret Işıltan), I. Cilt, T.T.K. Basımevi, Ankara,1998,s.101-103.

11 George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Târihi**, (Çev. Fikret Işıltan), T.T.K. Yay., Ankara, 1981, s.336.

12 Runciman, I. Cilt, s.116-117.

bu yana varoşlarda karargâh kuran bu disiplinsiz haçlıların sokak eşkıyalığı yapmalarından rahatsızlık duyuyorlardı.

Her şeye rağmen Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, memnundu. Çünkü haçlıların Anadolu'ya geçirilmesiyle İstanbul'un maruz kaldığı tehlike atlatılacaktı. Haçlıların İstanbul'da yaptıkları bozgunculuğa rağmen Türklere karşı savaşmak üzere büyük bir haçlı ordusu İstanbul'a gelmiş bulunuyordu. Bizans imparatoru, şartlı olmak kaydıyla haçlılarla müşterek hareket etmeyi içtenlikle arzuluyordu. İmparatorun tek şartı ise Bizans Devleti'nin menfaatlerini Batıdan gelen şövalyelerin çıkarına feda etmemesiydi. Bizans İmparatorun buradaki amacı Bizans Devleti'nin Anadolu topraklarındaki menfaatini Bizans halkı lehine kullanmak istemesiydi.[13]

İlk düzenli haçlı birliği, 1097 yılının Nisan ayında, son haçlı birlikleri ise aynı yılın Haziran ayında İstanbul'a geldi. Böylece 1096 yazından 1097 ilkbaharına kadar altmış ile yüz bin arasında Avrupa'dan yola çıkıp Balkanlar üzerinden gelen haçlı askerleri Bizans Devleti arazisine girmiş oldular. Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Kontlar ve Prenslerin komutasındaki haçlı ordularının 1097 yılının Haziran ayında Anadolu'ya geçmesini sağladı.[14] Bizans imparatorunun Anadolu topraklarına geçirdiği ilk düzenli haçlı ordusu 1097 yılının Haziran ayının sonlarına doğru Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik şehrinin önüne geldi. O sırada Malatya'yı muhasara etmekle meşgul olan Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan olup biteni duyunca kuşatmayı bırakarak İznik'e doğru hareket etti. İznik surlarının önüne gelen I. Kılıç Arslan komutasında Selçuklu ordusu ile Kontlar ve Prenslerden oluşan düzenli haçlı ordusu karşı karşıya geldi. İki ordunun karşı karşıya gelmesiyle İznik surlarının önünde başlayan savaşta her iki taraf da ağır kayıplar verdi.[15] Haçlı ordusunu yenemeyeceğini anlayan Selçuklu Sultanı, haçlıları dağlık bölgelerde ve geçitlerde sıkıştırmak gayesi ile geri çekildi. Böylece Haçlılar, 4 Temmuz 1097 tarihinde İznik'i ele geçirdiler ve bu şehri Bizans'a

13 Runciman, I. Cilt, s.131.

14 Ostrogorsky, , s.336.

15 Urfalı Mateos, s.190.

teslim ettiler. Bu sırada İstanbul'da bulunan Bizans İmparatoru, İznik'in Bizans'a teslim edildiği haberini alınca İstanbul'da törenler düzenledi.[16]

Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'i Bizans'a teslim eden haçlılar, 1097 yılının Temmuz ayı sonlarına doğru Bizans anayolu boyunca Eskişehir istikametine doğru hareket ettiler.[17] Haçlılar, Eskişehir'den hareket edip 1097 yılının Ağustos ayının ortalarında Konya'ya vardılar. Haçlıların Konya'ya gelmesinden önceki on üç yıl boyunca Konya'da Türk hâkimiyeti bulunmaktaydı. Konya'da birleşen haçlı birliklerinin reisleri, buradan Antakya'ya giderken hangi yol üzerinden gideceklerini müzakere etmek için toplandılar. Bu toplantıda eski Bizans anayolunu kullanarak Çukurova'ya inmeyi konuşurlarken Bizanslı kılavuzlar bu yolu kullanmanın uygun olmayacağını vurguladı. Ereğli'nin biraz doğusundan Toros üzerinden Gülek boğazını kullanarak Çukurova'ya varmak doğru yoldu, fakat bu yolu kullanmanın bazı sakıncaları vardı. Çukurova'dan Antakya'ya sefer eden ordu, hem Amanos sıradağlarını hem de Pozantı geçidini geçmek zorundaydı.[18]

Bu yolu kullanmak haçlılar açısından tehlikeliydi. Türk akınlarından önceki yıllarda bu bölge Bizans-İslâm savunma hattının önemli bir bölümüydü ve İslâm orduları, bu yolu kullanarak İstanbul'a akınlar yapıyorlardı.[19] Haçlıların Konya'da yol güzergâhı ile alakalı yaptıkları toplantıda Pozantı geçidini geçerek Çukurova'ya ulaşmanın uygun olmayacağına karar verildikten sonra ikinci yol olarak Maraş'tan geçtikten sonra pek yüksek olmayan Amanos geçidi ile Antakya'ya varmak planlandı. Ayrıca Kayseri'den Maraş'a giden yol Hristiyanların yaşadığı araziden geçmek gibi bir üstünlük de arz edi-

16 H.A.R. Gibb, **The Damascus Chronicle of the Crusaders,** (Translated from the Chronicle of İbn el-Kalânisî by H.A.R. Gibb), Luzac Company, London, 1932, s.41-42'de Gibb, İznik'in haçlılar tarafından alınma tarihini 4Temmuz 1097 verirken Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi,** I. Cild s. 141'de 26 Haziran 1097 olarak vermektedir.

17 Azimi, **Azimi Tarihi** (Çev. Ali Sevim), T.T.K. Yay. Ankara,1988.

18 Runciman, I. Cilt, s.145.

19 Yakut, **Mucemu'l-Buldan,** Kitabu'l-İlmiye Basımevi, Beyrut, tarihsiz, s.318.

yordu. Zira burada Bizans'ın vassali olan küçük Ermeni sergerdeleri oturmaktaydı. Tatikios ve Bizanslı kılavuzların tavsiye ettiği bu yolu Bizans imparatoruna zorla vassallık yemini eden Tankred kullanmak istemedi. Haçlı ordusunun çoğunluğu Kayseri üzerinden geçen yolu seçerken Tankred, Baudoin ve birkaç haçlı reisi komutasındaki haçlı askerleri Çukurova'ya inmeye karar verdiler. 10 Eylül 1097 tarihinde Tankred ve Baudoin birbirinden ayrı iki yoldan Toros geçitlerine doğru yola çıkarken, büyük haçlı ordusu kuzeydoğu istikametinde Kayseri'ye doğru hareket etti.[20]

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan, haçlı ordusunun Anadolu'da ilerlemesini durdurmak için Türkmen emirlerine haber gönderdi. Bu haberi alan Danişmend Gazi Anadolu'da haçlılar ile mücadelede I. Kılıç Arslan'a yardım edeceğini iletti. Konya'dan hareket eden haçlı ordusu, iki kola ayrılarak güneye doğru ilerledi. Bir kolu Kayseri, Göksun, Maraş yoluyla ilerlerken diğer kol ise Tarsus, Adana, Misis şehirlerine hücum ederek bu şehirleri Türklerden aldılar. Konya istikametinden güneye doğru ilerleyen haçlı ordularını durdurmak için Türk birlikleri zaman zaman saldırılarda bulunuyorlardı. Fakat bu saldırılarda haçlı ordularının büyük kayıplar verdirilmelerine rağmen Antakya'ya doğru ilerlemeleri durdurulamadı.[21]

Kayseri üzerinden Maraş'a ve oradan da Antakya'ya varma yolunu seçen ana haçlı ordusu Maraş Ovası'na geldi. Maraş'a giren haçlı reisleri, burada birkaç gün kaldıktan sonra daha önceleri Bizans subayı olan Thatul'u Maraş'ın hâkimi olarak bıraktılar.[22] Bohemond da Türkleri takip etmekten geri dönerek Maraş'da bulunan ana orduya katıldı. 15 Ekim 1097 tarihinde Maraş'da toplanan ana haçlı ordusu buradan Antakya'ya doğru hareket etti. Haçlı ordusunun İznik'ten hareketinden bu yana dört ay geçmiş bulunmaktaydı.[23] Konya'dan Antakya'ya doğru hareket eden ana haçlı ordusu Selçuklu Antakya Valisi Yağısıyan'ın hâkimiyet bölgesine girdi. Haçlıların Belen geçiti-

20 Runciman, I. Cilt, s.146.

21 Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 2002, s. 101-104.

22 Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials,** (Edited by Edward Peters), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s.89.

23 Runciman, I. Cilt, s.147-148.

ni geçerek Antakya'ya yaklaştığı haberini alan Yağısıyan, başta Selçuklu Sultanı Berkyaruk olmak üzere Halep Selçuklu Meliği Rıdvan'a Musul Valisi Gürboğa, Suruç Emiri Artukoğlu Sökmen, Sincar Emiri Arslantaş, Sümeysat Emiri İlgazioğlu Süleyman ve Diyarbakır bölgesindeki Türkmen beylerine haçlılara karşı yardım ve destek çağrısında bulundu.[24]

Kayseri'den iki kola ayrılarak Antakya'ya doğru hareket eden haçlı ordularından biri olan Bohemond komutasındaki haçlı ordusu, Maraş ve Halep'ten gelen yolların birleştiği Asi ırmağı üzerinde Demir köprüyü geçerek 21 Ekim 1097 tarihinde Antakya surlarının önüne geldi.[25] Çukurova'ya indikten sonra Antakya'ya doğru hareket eden Tankred komutasındaki diğer haçlı ordusu, Kilikya geçidinden geçerek Tarsus'a ulaştı. Tankred burada Kont Baldwin'e Tarsus'a saldırarak bu şehri alma teklifinde bulundu ve iki haçlı liderinin komutasında haçlı ordusu Tarsus'a saldırdı. Tarsus'a giren haçlı ordusu buradan hareket etti ve Adana, Misis şehirlerini alarak 1097 yılının Ekim başlarında İskenderun'a ulaştı.[26] İskenderun'a giren haçlı ordusu buradaki Müslümanların çoğunu öldürdü. İskenderun'dan Antakya'ya doğru hareket eden haçlı ordusu Belen geçidini geçtikten sonra Bagras Kalesi'nin önüne geldi. 1097 yılının Ekim ayında Bagras Kalesine gelen haçlı ordusu, Türk askerlerle yaptıkları mücadeleden galip gelerek Bagras Kalesini ele geçirdi. Bagras Kalesi[27]ni ele geçiren haçlı ordusunun Antakya surlarına kadar önlerinde hiçbir tehlike kalmamıştı. Böylece Antakya surlarına gelen Tankred komutasındaki haçlı ordusu Antakya surlarının önünde Maraş yoluyla Antakya'ya

24 Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Tarihi,** TTK Yay. Ankara, 2000, s.98.

25 Thomas Asbridge, **The First Crusade,** Oxford University Press, 2004, s.154.

26 Peter Tudebode, **Historia de Hierosolymitano Itinere,** (Translated with Introduction and notes by John Hugh Hill and Laurita L. Hill) American Philosophical Society Press, Philadelphia, 1974, s. 40.

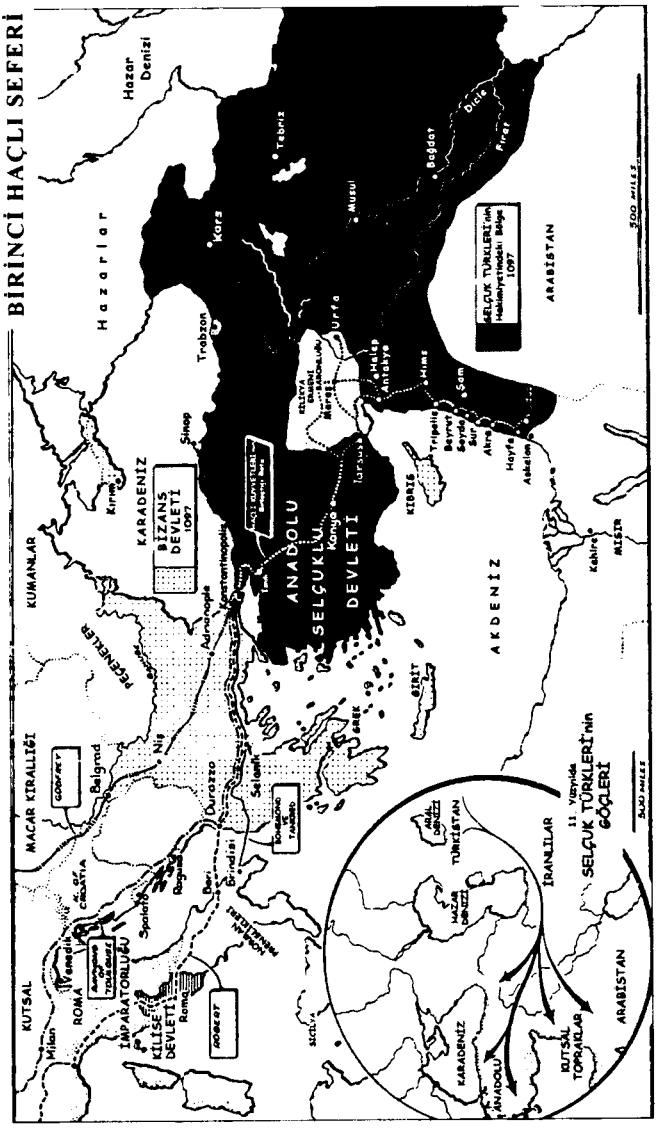
27 Bagras Kalesi, Antakya-İskenderun yolunun 27. km sinde günümüzde aynı adla anılan Bagras köyünün yukarısında Kızıldağ eteklerinde bulunmaktadır. Muhtemelen Bizans döneminde inşa edilen Bagras Kalesi, Emevi, Abbasi ve Selçuklular dönemlerinde de Antakya şehrinin savunmasında önemli görev üstlenmişti. Haçlıların Antakya'yı Selçuklulardan almasından sonra Bagras Kalesi, Antakya Haçlı Prensliğinin Kuzeydeki en önemli savunma noktası konumuna gelmişti. Günümüzdeki Bagras Kalesi'nin fotoğrafı için bkz. resim 5.

Bohemond ana haçlı ordusuyla birleşti.[28]

Selçuklu Antakya Valisi Yağısıyan, haçlılara karşı yardım çağrısı gönderdiği sırada Bohemond komutasındaki öncü haçlı birliği 20 Ekim 1097 tarihinde Antakya'da Selçuklu hâkimiyetine son vermek için Antakya surlarının önüne geldi. Ardından da ana birlikler 21 Ekim'de Antakya surlarının önüne ulaşıp Bohemond'a katıldılar. Bohemund komutasında haçlı ordusu, H. 491/M. 1097 tarihinde Antakya'ya ulaştığında surlarının önünde kamp kuran haçlı kuvveti 100.000 askerden oluşmaktaydı. Haçlılar, Antakya surlarının kuzey doğusuna yerleşirken, Yağısıyan, herhangi bir hamle yapmayıp bekleme kararı aldı.[29]

28 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch (1098-1130)**,Boydell Press, Woodbridge,2000,s.23.

29 Suheyl Zekkar, **el-Mevsuatu'ş-Şamiyye fi tarihi'l-hurubi's-Salibiyye** (Tahkikli tercüme Suheyl Zekkar), 2. Cilt, Daru'l-fikir Yay., Dımaşk (Şam), 1995, s.238. haçlı savaşlarının tarihi hakkında Anonim Ermenice kaynak olan **el-Mevsuatu'ş-Şamiyye fi tarihi'l-hurubi's-Salibiyye** kitabı Suheyl Zekkar tarafından tahkikli olarak Arapça'ya çevrilmiştir. Ayrıca bkz. Thomas Asbridge, **The First Crusade**, s.164.

Harita 1: *Birinci haçlı seferinde haçlıların izlediği yolu gösteren harita,* Sydney Nettleton Fisher, **The Middle East A History,** Alfred A. Knopf Ltd. New York, 1979, s.125'den alınmıştır.

2. Antakya Kuşatması

Haçlıların Antakya surlarına doğru geldiklerini haber alan Selçuklu Antakya Valisi Yağısıyan endişeye düştü. Yağısıyan, elindeki 20.000 piyade ve 7000 atlı asker ile Antakya'yı savunmak durumundaydı. Antakya valisi Antakya'yı haçlılara karşı savunmak için askerinin azlığı kendisini endişeye düşürdüğü gibi şehirdeki tebaasından da çekinmekteydi. Çünkü tebaasının çoğu Hristiyan, Ermeni ve Süryani idi. Greklerden ve Ermenilerden aynı ölçüde nefret eden Süryaniler belki de tarafsız veya devlet taraftarı kalacaklardı, fakat diğerlerine güvenemezdi. Haçlıların Antakya surlarının önüne gelmelerine kadar tebaasına karşı hoşgörülü davranan Antakya Valisi Yağısıyan'ın döneminde Ortodoks Patrik Oksites, büyük kiliseleri camiye çevrilmemiş olan şehirde ruhani hâkimiyetini sürdürdü. Fakat haçlılar yaklaştıkları sırada Yağısıyan, Hristiyanların etkisini sınırlandırıcı emirler vermeye başladı. Antakya'nın en önemli cemaatinin reisi olan Ortodoks patrik hapse atıldı. Nüfuzlu birçok Hristiyan şehirden sürülüp çıkartıldı. Ayrıca Yağısıyan, savunma tedbiri olarak uzun bir kuşatma ihtimaline karşı yiyecek maddeleri depoladı.[30]

Haçlı seferlerinin düzenlenmesindeki temel sebep Hristiyanların mukaddes şehirlerinin Müslümanların hâkimiyetine girmiş olmasıydı. Mukaddes şehirlerin biri Antakya iken diğeri Kudüs idi. Bu sebepten dolayı Antakya, haçlıların tabii ve önceden belirlenmiş hedefiydi. Antakya surlarının önünde toplanan haçlı orduları şehrin büyük surlarını hayranlıkla seyrediyorlardı. Antakya surları, Selevkoslar zamanında yapılıp Bizans döneminde onarılarak tahkim edildi. Bu surlar, İstanbul surlarından sonra en yüksek ve kuvvetli surlara sahipti. Habib Neccar (Silpius) dağından Asi'ye kadar inen şehrin surları büyük taş bloklarla örülmüş olup 70-80 adımda bir burcun bulunduğu 360 burçtan oluşmuş ve şehri çepeçevre saran12 km uzunluğundaki surlar şehrin zapt edilmesini zorlaştırıyordu. Antakya surları dağa doğru yükselirdi ve bu hâliyle de şehrin çevresi bir daire şeklini alırdı. Dağ dışında şehri çevreleyen surun beş kapısı vardı. Şehrin dört giriş kapısından biri "Defne Kapısı" diğer ismiyle

30 Runciman, I. Cilt, s.164-165.

"Altın Kapı" idi. Antakya'nın kuzey yönündeki giriş kapısının adı Aziz Paul kapısı idi. Antakya'nın kuzey ve güney giriş kapılarından başka orta ve doğu kapıları bulunmaktaydı. Doğu kapısı aynı zamanda Dük kapısı olarak isimlendirilirken orta kapı Köpek kapısı olarak da bilinirdi. Antakya surlarındaki dördüncü kapı olan Babu'l-Hadid (Demir Kapı) Halep kapısı olarak da bilinirdi. Antakya surlarındaki beşinci kapı ise Köprü kapısı idi.[31]

1097 yılının Ekim ayında Antakya surlarının önüne gelen haçlı ordusu burada kamp kurdu. Böylece haçlıların Antakya kuşatması başlamış oldu. Haçlı liderlerinden Bohemond komutasındaki haçlı ordusu, şehrin kuzey kapısı olan Aziz Paul kapısının karşısındaki alana karargâh kurdu. Antakya'nın kuzey doğusunda yer alan diğer iki kapısı Köpek ve Dük kapılarının karşısına diğer haçlı liderleri Toulouse Kontu Raymond ile Le Puy Piskoposu Adhmar de Monteil ve Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon komutasında haçlı orduları yerleşti.[32]

Yağısıyan şehre derhâl şiddetli bir taarruza girişileceğini düşünmüştü. Fakat haçlı reisleri arasında surları hücumla almayı sadece Raymond önermişti. Raymond'un önerisine diğer reisler katılmadılar. Şehrin tahkimatı onları yıldırmıştı; birlikleri yorgundu, şimdilik ağır kayıplara uğramayı göze alamazlardı. Bu sebepten Antakya'yı tek bir taarruzla ele geçirmek fırsatı yitirilmiş oldu. Çünkü ilk taarruz ile en küçük bir başarı elde etmiş olsaydı, sinirleri bozulmaya başlamış olan Yağısıyan ancak pek az direnebilecekti.[33] Haçlıların Antakya surlarının önünde kamp kurması karşısında Selçuklu Antakya Valisi Yağısıyan, bir yandan surları tahkim ettirip diğer yandan oğulları Şems ud-devle ve Muhammed'i[34] yardım için göndermiş ol-

31 Yakut, s.318.

32 Runciman, I. Cilt, s.165-166.

33 Runciman, I. Cilt, s.167.

34 Yağısıyan'ın oğulları hususunda bkz. Urfalı Mateos Vekayinamesi, s.196, Yağısıyan'ın Şems ud-Devle ve Muhammed adlarında iki oğlu vardı. Görboğa'nın yanına gelen Muhammed'di. Diğeri Şems ud-Devle, Dukak ve Tuğtekin'den yardım istemeye gitmişti.

duğundan onlardan haber beklemekteydi.[35] 1097 yılının Ekim ayının sonlarına doğru Antakya surlarının önüne gelen haçlılar, son derece iyi tahkim edilmiş surları nasıl aşacaklarını planlamaya başladılar. Antakya surlarının önüne gelen haçlılar, surları aşmak için yeterli malzeme ve teçhizata sahip olmamaları hemen Antakya surlarına saldırmama kararı almalarında etkili oldu. Aldıkları karara uygun olarak ilk önce haçlılar, güvenliklerini sağlamak ve ihtiyaçlarını tedarik etmek için İskenderun ve St. Symeon (Samandağ) limanlarından gelip Antakya'ya ulaşan yolları düzenlediler.[36]

1097 yılının Kasım ayında Antakya surlarının önünde kamp kurmuş olan haçlıların güvenliği açısından stratejik öneme sahip olan Artah[37] şehrini almak için haçlı kampından Robert Flander komutasında 1000 haçlı askeri ayrıldı. Haçlıların Artah şehrine doğru hareket ettiği haberini alan Artah'taki Müslüman garnizon savunma hazırlıkları yaparken şehirde yaşayan Ermeniler, Müslüman askerlere karşı isyan ettiler.[38] Müslüman askerler şehirdeki iç isyanla uğraşırken haçlılar, Artah şehrine girdiler ve bütün Müslümanları öldürdüler. Böylece Antakya kuşatması için stratejik öneme sahip Artah şehri haçlıların eline geçmiş oldu. H.490 yılının Şevval ayında/ M.1097 yılının Kasım ayı haçlı ordusu Artah'ı aldıktan iki gün sonra Antakya'ya geldi.[39] Bununla beraber haçlılar, kendi güvenlikleri için stratejik öneme sahip şehirleri ve kaleleri Türklerden almaya başladılar. Antakya surlarının önünde kamp kurmuş haçlılar, kendi güvenliklerini sağlamakla meşgul olurlarken aynı zamanda 1097 yılının Kasım ayının ortalarında St. Symeon (Samandağı eski adıyla Süveydiye) limanı yoluyla Ceneviz ve Pisalılar, haçlılara erzak getirdiler. Bu yardımın gelmesiyle haçlıların yiyecek sıkıntısı biraz olsun giderilmiş oldu.[40]

35 Sevim. S.183.

36 İbn el-Kalanisi, s.135.

37 Artah şehrinin bulunduğu yer bugünkü Reyhanlı ilçesinin olduğu yerdir.

38 Thomas Asbridge, **The First Crusade**, s.188.

39 İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihi'l-Haleb,** (Telif: Suheyl Zekkar), I. cilt, daru'l-kitabu'l-Arabi Yay. Şam, 1997, s.346.

40 Thomas Asbridge, **The First Crusade**, s.171.

Haçlıların Antakya'yı almak için Antakya'ya doğru geldikleri sırada Antakya Selçuklu Valisi Yağısıyan, çevresindeki Selçuklu valileri ile Selçuklu Sultanı Berkyaruk'a oğullarını gönderip yardım talebinde bulunmuştu. Yağısıyan'ın oğullarından Şems ud-Devle, Dımaşk (Şam) Meliki Dukak'ın yanına gelip haçlılara karşı yardım talep etti. Haçlılar Antakya'ya geldiklerinde bu bölgede iki güçlü emir ile küçük bir kuvvete sahip emir bulunmaktaydı.

Bu güçlü emirler Dımaşk (Şam) Emiri Dukak ile Artukoğlu Sökmen iken az kuvvete sahip Emir ise Halep Meliki Rıdvan idi.[41] Şam Meliki Dukak, Şems ud-Devle'nin ısrarı üzerine Şam'dan az bir kuvvetle Şems ud-Devle ile birlikte Antakya'ya doğru yola çıktı. Antakya'ya doğru gelirken bir haçlı birliği ile karşılaştı ve bu birlikle yaptığı savaştan sonra 1097 yılının Aralık ayı ortalarında Şam'a geri döndü.[42]

30 Aralık 1097 tarihinde vuku bulan depremin ardından kışın bastırmasıyla artık dayanılmaz hâle gelmiş olan açlığa bir çözüm bulmak için toplanan haçlı liderleri konseyinde, Bohemond ve Flandre kontu Robert'in komutasındaki bir birliğin yiyecek tedarik etmek üzere Müslüman topraklarına gitmesine karar verildi. 30 Aralık 1097 tarihinde Hama istikametinde hareket eden 400 süvari ve çok sayıda askerden oluşan bu birlik, haçlı kampından ayrıldı ve rastladıkları bütün köyleri yağmalayarak yakıp yıkarak bu köylerden yiyecek toplamaya başladı. Haçlı birliğinin kamptan ayrılmasını fırsat bilen Yağısıyan, köprü kapısından çıkarak ani bir hücumla haçlılara saldırdı. Raymond'un zamanında müdahalesi sayesinde geri püskürtülen Yağısıyan'ın askerleri zayiat verirken haçlılar da ağır kayıplar verdiler.[43]

Şems ud-Devle, haçlılar tarafından artan baskılar sebebiyle Halep Meliki Rıdvan'ın yanına giderek Antakya surlarının önünde kamp kurmuş haçlılara karşı savaşması için ondan yardım talebinde bulundu. Bu yardım talebi üzerine Rıdvan komutasında Halep ordusu 9

41 Zekkar, s.238.

42 Alfred Duggan, **The Story of the Crusades**, İmage Books ltd. New York, 1963, s.48.

43 Thomas Asbridge, **The First Crusade**, s.171.

şubat 1098 tarihinde Antakya'ya doğru hareket etti. Antakya surları önünde bulunan haçlı kampına doğru gelen bu orduyu durdurmak için haçlı kampından Dük Godefroy komutasındaki haçlı ordusu çıktı ve Halep yakınlarında karşılaşan iki ordu şiddetli bir savaş yaptı. Halep yakınlarında yapılan savaştan haçlılar zaferle ayrıldıktan sonra kendi karargâhlarına döndüler.[44] Kuşatmanın ilk günlerinde kendileri ve hayvanları için aylarca yetecek kadar yiyecek stokları bulunan haçlılar, hızlıca erzaklarını tüketmeleri karşısında açlıktan sıkıntı çekmeye başladılar.[45] Antakya kuşatmasının üçüncü ayında haçlılar, yaptıkları savaşlarda verdikleri zayiatların yanında hızla tükettikleri erzaklarının bitmesi ve kışın bastırmasıyla geçirdikleri bu zor günlerde ağır kayıplar verdiler. Bu olaylar sonucu haçlı mevcudunun yedide biri açlıktan öldü.[46]

Antakya kuşatması karşılıklı saldırılarla devam etmekteyken haçlı lideri Bohemund, Antakya alındığında kendi hâkimiyetinde olmasını istiyordu. 1098 yılının Şubat ayında bu emeline ulaşmak için Bizans imparatorunun temsilcisi Bizans kumandanı Tatikios'dan kurtulma planları yaptı. Çeşitli hilelere başvurarak onun Antakya'dan ayrılmasına sebep oldu. Sonra da Tatikios'un[47] ayrılmasını, imparatora verdiği sözde durmamak için gerekçe olarak kullandı.[48] Bohemund, Tatikios'un haçlı kampından ayrılmasından sonra Antakya hâkimi olmak için plan yapmaya başladı. İlk olarak diğer haçlı reislerini Antakya'nın alınmasının ardından kendisinin hâkim olacağı fikrine alıştırmaya çalıştı. Fakat muhalif seslerin çıkması üzerine kesin çözüm sağlayabilmek için şehre ilk girenin Antakya'ya hâkim olması görüşünü ileri sürdü. Çünkü haçlı şövalyelerinden kaleye veya kente ilk giren şövalye amblemi bulunan bayrağı diktiğinde o yer artık o şövalyenin oluyordu. Diğer şövalyeler ise bu durumu yasal mülkiyet addeder ve saygı gösterirdi.[49]

---

44 John France, **Victory in the East, A Military History of First Crusade**, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, s.249-250.

45 Urfalı Mateos , s.192.

46 Runciman, I. Cilt, s.217.

47 Tatikios hakkında bkz. Işın Demirkent, "Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı)" Belleten, LXVIII(Nisan 2003) sayı: 248 s.93-110.

48 Anna Komnena, Alexiad, s. 334. Runciman, I. Cilt, s.172.

49 August C. Krey, **The First Crusade: The Accounts of Eye-Witnesses and Participants**, Princeton University Press, Princeton,1921, s.140.

Tankred ile Baudoin Çukurova'ya indikten sonra Antakya'ya gelme yolunu seçmişlerdi ve bu yolu kullanarak Çukurova'ya gelen Baudoin büyük bir süratle, ölüm hâlinde yatmakta olan zevcesi Godvere'yi son bir defa görmek üzere Çukurova'dan Maraş'a hareket etmişti. İleride Urfa Haçlı Kontluğunu kuracak olan Bauodoin, karısının vefatından sonra doğu istikametine gitti. Baudouin komutasındaki haçlı ordusu, Urfa'ya giderken Maraş'a geldi ve şehir ele geçirildikten sonra, Bizanslı bir subay olan Thotul'ı buraya vali olarak atadı. Bu sebeple Urfa'ya gelebilecek Türk yardımını engellemiş oldu.[50] 1098 yılının Ocak ayında Baudouin Tell-Başir'de bulunduğu bir sırada Urfa'dan bir elçi heyeti gelip onu şehirlerine davet etti. Urfa hâkimi Thoros'un Urfa etrafında bulunan Türk beylerinin akınlarından Urfa'yı korumak davetini, Urfa Piskoposu ile şehrin eşrafından on iki kişiden müteşekkil bir heyet yoluyla Baudouin'e iletti.[51] Urfa'dan gelen davet üzerine Baudoin komutasındaki haçlı ordusu, 6 Şubat 1098 tarihinde Urfa'ya vardı ve böylece 10 Mart 1098 tarihinde Antakya kuşatması devam ederken Urfa Haçlı Kontluğu kurulmuş oldu.[52]

Haçlılar, 1098 yılının Mart ayı başlarında beş aydan beri Antakya'yı kuşatmış ve bir sonuç alamamışlardı. Bu tarihte Antakya kuşatması 100.000 haçlı askeri tarafından yapılmaktaydı. Bu yüz bin haçlı askerinin içinde çok iyi 2000 haçlı şövalyesinin yanında 4000 veya 5000 haçlı şövalyesi de bulunmaktaydı.[53]

Türk askerleri, zaman zaman Antakya kalesinden çıkarak haçlı askerlerine karşı yaptıkları saldırılarda haçlı ordusuna zayiat verdiriyorlardı. Aynı zamanda Antakya kuşatmasını yapan haçlılara erzak ve silah yardımı St. Symeon (Samandağ) limanı yoluyla ulaştırılırken Türk askerleri saldırı yaparak bu yardımın haçlılara ulaşmasını engelliyorlardı. Antakya kuşatması devam ederken haçlı kampında huzursuzluk giderek artıyordu. Haçlı kampından ayrılmalar başlamıştı.

50 Fulcher of Chartes, **First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials**, s.89.

51 Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)**, I.cilt. T.T.K. Yay. Ankara, 1987, s.19.

52 Demirkent, s.26.

53 August C. Krey, s.127.

Bunlardan William Carpenter ve Peter Hermit, gizlice haçlı kampından ayrıldıklarında Tankred, onları takip ederek kampa tekrar gelmelerini sağladı. Tankred, dayısı Bohemund'un yanına giderek haçlı kampında açlık sorununu çözmek için haçlı liderleri arasında toplantı yapılması gerektiğini söyledi.[54]

1098 yılının Mart ayı başlarında Haçlı kampında huzursuzluğun sebepleri artan erzak ihtiyacı ve Türk askerlerinin Antakya kalesinden çıkarak yaptıkları saldırılarda 4 Mart 1098 tarihine kadar 1000 den fazla haçlı askerinin ölmüş olmasıydı.[55] Aynı zamanda Süryani ve Ermeni tüccarlar haçlı kampına yiyecek satıyorlardı. Haçlı kampında erzak ihtiyacının artmasından faydalanan tüccarlar yiyecek fiyatlarını yükselttiler. Bir küçük ekmek bir altın sikkeye satılırken bir tavuk on beş solid, bir yumurta iki solid, üç, dört fasulye bir dinar, bir küçük keçi altmış solide satılmaktaydı.[56] Bu sorunlara çözüm bulabilmek için haçlı liderleri 4 Mart'ta toplantı yaptılar. Bu toplantıda söz alan Raymond de Toulouse, Antakya kale kapılarını gözetleyen gözcü kulelerinin inşa edilmesi gerektiğini söyledi. Bohemund da Raymond'u destekledi ve kulelerin yapılması için dört yüz gümüş sikke verdi.[57] Böylece Türk askerlerinin haçlı kampına ve konvoylarına yaptıkları saldırılara son vermek maksadıyla 1098 yılının Mart ayı başlarında birinci kule olarak Köprü kapısının karşısına Mahomerie[58] kulesi inşa edilmeye başlandı.[59] Kule Müslüman mezarlığının yanında bulunan bir mescide ek olarak yapıldı. Bu kule, Fransızca da kullanılan mescid manasına gelen bir sözcükten türetilerek La Ma-

54 August C. Krey, s.136.

55 Tudebode, s. 54.

56 Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials,** s.201.

57 C. Sweetenham, The **Canso d'Antioch, An Occitan Epic Chronicle of the First Crusade** , Ashgate Publishing, England, 2003, s.139.

58 Mahomerie gözcü kulesi adı ile alakalı bkz. William Tyre, A **History of Deeds Done Beyond the Sea,** (Translated Emily Atwater Babcock and A.C. Krey), Columbia University Press, New York, 1943, s.229'da Haçlıların, eski Fransızca dan türeterek bu gözcü kulesine verdikleri Mahomerie ismi Muhammed kelimesinin olduğu ve daha sonra bu kulenin adı St.Mary(Azize Meryem) olarak değiştirildiği yazılıdır.

59 France, 253-254.

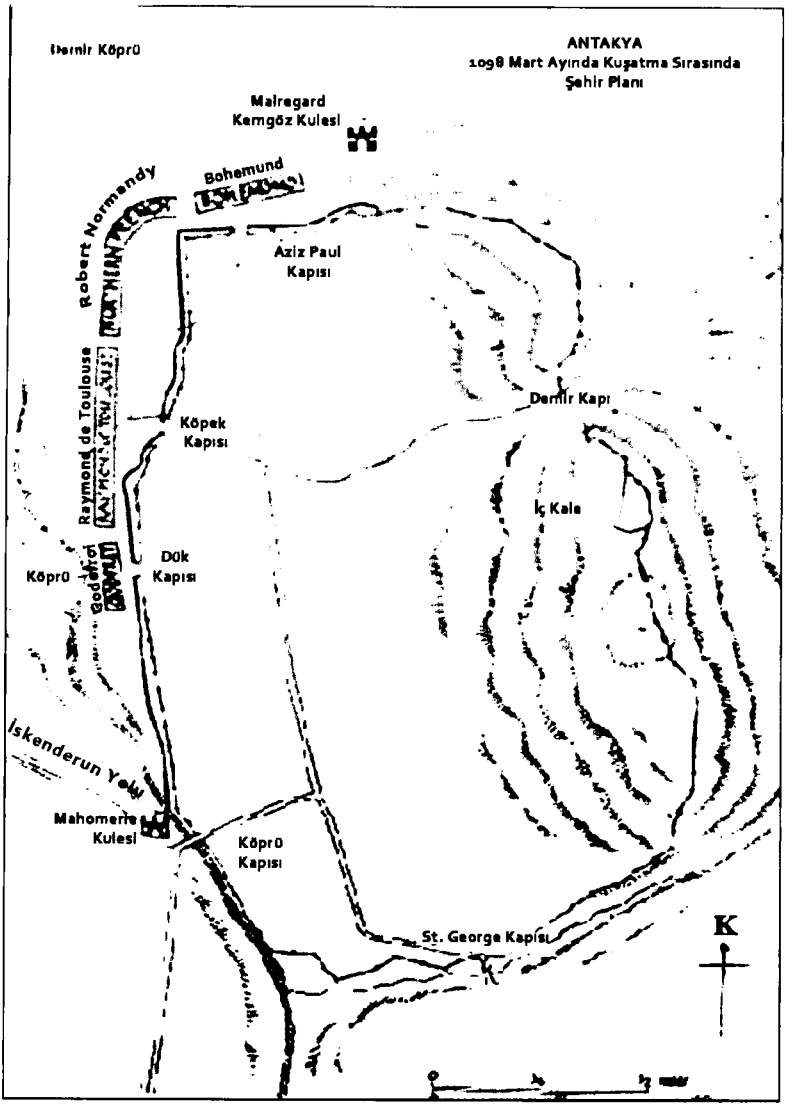
homerie olarak isimlendirildi. Gözcü kulesi yapma fikrini Raymond ortaya attığından, bu kule Raymond kulesi olarak da bilinirdi.[60] Daha sonra ikinci kule olarak St Paul kapısının karşısına Malregard gözcü kulesinin de inşasına karar verildi. 1098 yılının Mart ayının sonlarında her iki gözcü kulesi tamamlandı.[61]

Mahomerie ve Malregard kulelerinin kısa zamanda faydası görüldü ve Antakya kalesinden çıkarak yapılan Türk akınları önlendi. Fakat Türk akınlarına tamamen son verebilmek için tepede haçlı ordusunun kamp kurmadığı Antakya'nın güney kapılarının gözlenmesini sağlayan yeni bir gözcü kulesinin inşasına başlandı. Bu kulenin inşa edilmesi için Tankred, Antakya'nın çevresindeki ağaçların bir kısmını kestirdi. Ayrıca Antakya'da kuşatma altında bulunan Türklere yiyecek satmak için çevredeki köylerden gelen Süryani ve Ermeniler, Tankred tarafından durduruldu ve onların Türklere satmak için getirdikleri bütün yiyecekler haçlılar tarafından alındı. 5 Nisan 1098 tarihinde inşa edilmeye başlanan Tankred gözcü kulesi Nisan ayının sonunda bitirildi. Böylece Türk askerlerinin Antakya kalesinden çıkarak haçlılara karşı yaptıkları akınlar sona ermiş oldu.[62]

60 Runciman, I. Cilt, s.175.

61 C. Sweetenham, s.79.

62 Tudebode, s. 60.

Resim 1: *1098 yılında Antakya Kuşatması Sırasında Şehir Planı*, August C.Krey, **The First Crusade, The Accounts of Eye-Witnesses and Participants**, Princeton University Press, Princeton, 1921, s.126'dan alınmıştır.

1098 yılının Mart ayı başlarında İngiliz haçlılarından Adger Atheling komutasında İngiliz filosunun St. Symeon (Samandağ) limanına getirdiği gıda ve inşaat malzemesi yardımıyla haçlılar moral buldular.[63] Aynı günlerde Mısır Fatimi veziri el-Efdal, haçlılarla anlaşmak istediğini bildiren bir elçi heyetini Antakya surları önünde kamp kurmuş haçlılara gönderdi. Mısır elçi heyeti, haçlıları Bizans imparatorunun paralı askerleri sanıyor ve buna dayanarak haçlıların aldıkları yerleri anlaşarak onlardan parayla alacaklarını zan ediyorlardı. Haçlı liderleri, Fatimi elçi heyeti ile anlaşmaya yanaşmayarak onları 6 Mart'ta haçlı kampından uğurladılar. Haçlı liderleri Ortadoğu'da durumlarını sağlamlaştırmak için Müslüman devletlerle müzakereye önem veriyorlardı. Özellikle Musul Valisi Gürboğa'nın haçlılara karşı büyük bir ordu hazırlığı içinde olduğu haberi üzerine haçlı liderleri, Dımaşk (Şam) Meliki Dukak ile anlaşma yapmak istediler. Fakat Dukak, haçlılarla bir anlaşma yapmaya yanaşmadı.[64]

Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'un buyruğuyla Musul Valisi Gürboğa, 1098 yılının Mayıs ayı başlarında hazırlıklarını tamamlamış olarak haçlılara karşı büyük bir orduyla Musul'dan hareket etti. Musul'dan hareket eden Selçuklu ordusu, ilk haçlı devletinin kurulmuş olduğu Urfa'yı 4 Mayıs 1098 tarihinde kuşattı. Gürboğa komutasında Selçuklu ordusu Urfa kuşatmasına başladığında Antakya surlarının önünde kamp kurmuş olan haçlılar, Antakya kuşatmasında aylar değil mevsimler geçirmişlerdi ve Antakya surlarını hâlâ aşamamışlardı. Musul Valisi Gürboğa, Urfa'yı aldıktan sonra Antakya'ya geçmeyi planlıyordu. Çünkü hem ilk kurulan haçlı devletine son vermiş olarak Antakya'daki haçlılarla karşılaşmış olmak hem de Antakya'ya vardığında haçlılarla savaşırken arkasından herhangi bir ordunun gelmesini engellemiş olarak Antakya'ya gelmeyi düşünmüştü. Fakat Gürboğa, Urfa'nın yüksek surları ile büyük bir kalesi olduğundan kolayca zapt edilemeyeceğini hesaplayamadı. Yağısıyan'ın oğlu Muhammed, Urfa kuşatmasının devam ettiği sırada Gürboğa'nın yanına geldi ve haçlıların kuşatması altında Antakya halkının dayanacak gücünün kalmadığını, bir an önce Selçuklu ordusunun Antakya'ya gelmesi gerektiğini söyledi.[65]

63 Duggan, s.49.

64 Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri,** Dünya Yay. İstanbul, 1997, s.40.

65 Amin Maalouf, **Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri** (Çev.M.A. Kılıçbay), Telos Yay. İstanbul,1997, s.41.

Antakya'dan gelen yardım talebi üzerine Gürboğa, üç hafta boyunca devam etmiş olan Urfa kuşatmasına son verip Antakya'ya doğru hareket etti. Bu sırada Selçuklu ordusu, Şam Meliki Dukak ve Hıms hâkimi Cenahu'd-Devle'nin kuvvetleri ile birleşmek için Mercudabık'a gelerek burada bir süre bekledi.[66] Selçuklu ordusu, Şam Meliki ile Hıms hâkimini bekledikleri sırada Sincar hâkimi Arslantaş, Sülayman b.Artuk ve diğer büyük emirler de Gürboğa'ya iltihak ettiler. Böylece Suriye, el-Cezire ve Diyarbakır'dan gelen kuvvetlerden oluşan büyük Selçuklu ordusu, Gürboğa komutasında Antakya'ya doğru hareket etti.[67]

Gürboğa komutasındaki Selçuklu ordusunun Urfa'yı kuşattığı haberini alan Antakya surları önünde bulunan haçlılar, Selçuklu ordusuna karşı tedbirler alıyorlardı. Selçuklu ordusunun Antakya'ya yaklaşmasıyla telaşa kapılan haçlı liderleri, kendi aralarında toplanarak bu durumu müzakere ettiler. Bu toplantıda Bohemund, haçlı ordusunu kendisinin komuta etmesini teklif etti ve diğer haçlı liderleri de Bohemund'u başkumandan kabul ederek Selçuklu ordusuna karşı savaşmak için hazırlıklara başladılar. Yedi buçuk aydan beri Antakya surlarının önünde bulunan haçlı ordusunda yirmi bin haçlı askeri açlıktan ve Türk askerlerinin saldırılarından dolayı öldü. Bütün sıkıntılara katlanan haçlılar, Avrupa'ya geri dönmeyip Antakya kuşatmasına devam ettiler. Haçlılar, Gürboğa komutasında büyük Selçuklu ordusunun yaklaşmasıyla daha zor bir duruma düştüler. Haçlı lideri Bohemund, düştükleri bu zor durumdan haçlıları kurtarmak için hile yolunu seçti.[68]

Selçuklu Valisi Yağısıyan, içerden bir ihanet olmadığı sürece haçlıların yüksek surlarla çevrili Antakya'ya giremeyecekleri-

66 İbn Kesir, **el- Bidâye ve'n-Nihaye** (Çev. Mehmet Keskin), 12. Cilt, Çağrı Yay. İstanbul, 1994, 12. Cilt, s. 303.

67 İbnu'l- Esir, X. cilt, s.276-277.

68 William Tyre, s.246-247.

ni biliyordu.[69] Herhangi bir ihanete karşı tedbir almasına rağmen Yağısıyan'ın güvenini kazanmış olan Ermeni asıllı bir Müslüman olan Firuz, Antakya'yı haçlılara teslim etmek için haçlı lideri Bohemund ile anlaştı. Tankred gözcü kulesinin karşısında üç burcun savunmasından sorumlu olan Firuz, gizlice Bohemund ile buluştuğunda Bohemund'a 2 Haziran'ın öğle sonrasında Selçuklu ordusuna karşı gidiyormuş gibi haçlı ordusunun hareket etmesini ve diğer birlikler ise gece karanlığında hücum merdivenlerini dayayıp kendisinin bekleyeceği kuleye tırmandıktan sonra Antakya'ya gireceklerini söyledi. Eğer Bohemund, bu planda mutabık ise Firuz, her şeyin hazır olduğunu bildirmek üzere ve rehine olarak geceleyin oğlunu onun yanına gönderecekti.[70]

Bohemund, Firuz ile yaptığı planı ancak 2 Haziran öğlen haçlı reislerini yanına çağırtarak söyledi. Bohemund, haçlı liderleri ile konuşmasına " Allah izin verirse Antakya, bu akşam bizim elimizde olacak" sözleriyle başladı. Raymond'un hile yoluyla Antakya'nın alınmasının haçlıların itibarı açısından uygun bir çözüm olmayacağı itirazına rağmen plan aynen uygulandı. 2 Haziran 1098 tarihinin ikindi üzeri haçlı ordusu, Selçuklu ordusuna karşı gidiyormuş gibi harekete geçti.

69 968 yılında Bizans'ın Antakya'yı alması hususunda bkz. Gürhan Bahadır, **İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya 636-1100,** Antakya Belediyesi Yay. Antakya, 2010, s.194'de Bizans komutanlarından Peter Phokas ve Mikhael Bourtzes'e Antakya'yı 968 yılında kuşattıklarında Mikhael Bourtzes, Antakya yakınında Luka (Bagras) Kalesi'nin Hıristiyanları ile anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre bu Hıristiyanlar Antakya'ya giderek Bizans istilasından kaçtıklarını söyleyip Antakya'da ikamet edeceklerdi. Bu şekilde şehre giren bu Hıristiyanlar, Bizans ordusunun şehri fethetmesine içeriden yardım edeceklerdi. Bu anlaşmaya göre hareket eden Hıristiyanlar, Antakya'ya girerek şehrin deniz kapısını (Bab el-Bahr) açtılar. Bizans ordusunun bu kapıdan içeri girdiğini gören Müslümanlar Bahçe kapısından kaçtılar. Bizans askerleri açık kapıdan Antakya'ya girerek 300 yıldan beri çıkamadıkları Antakya surlarına çıktılar. Urfalı Mateos, s.161'de 1084 yılında Antakya'yı kentin valisinin Urfa'ya gittiği sırada oğlu Barsam'ın şehrin kapısını açarak Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ı şehre almasıyla Antakya'nın fethedildiği yazıyor. Böylece 636 yılından haçlıların Antakya'ya gelmesine kadar hiçbir ordu şehrin surları aşarak şehre girememiştir. Şehrin Valisi Yağısıyan, içeriden ihanet olmadığı sürece haçlıların Antakya'nın surlarını aşamayacağından emindi.

70 Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials,** s.203. Ayrıca bkz. C. Sweetenham, s.143.

Antakya surlarında nöbette bulunan askerler haçlıların gittiğini görünce geceleyin dikkatlerini azalttılar. Gece yarısı bütün haçlı ordusu, Antakya kalesine doğru geri geldi. Bohemund komutasında altmış şövalye iki kız kardeş kulesine bir merdiven dayadılar ve bu merdiveni kullanarak Firuz'un savunmasından sorumlu olduğu burca çıktılar.[71]

Şövalyeler, iki kız kardeş kulesinden hareketle yine Firuz'un emrinde bulunan diğer iki kuleyi de H. 1 Receb 491/ M. 3 Haziran 1098 tarihinde ele geçirdiler.[72] Antakya'ya giren bu şövalyeler St.George ve Köprü kapısını açtılar. Böylece Antakya surlarının önünde bekleyen haçlı ordusu, bu kapılardan şehre girdi. 3 Haziran 1098 tarihinde Antakya'ya giren haçlı askerleri, bütün Türkleri ister kadın olsun ister çocuk hepsini öldürdüler. Antakya valisi Yağısıyan 3 Haziran sabahı haçlıları şehrin içinde görünce her şeyin bitmiş olduğunu düşünerek muhafızları ile Demirkapı'dan çıkarak dağlara doğru kaçtı. Oğlu Şems ud-Devle ise topladığı Türk askerlerle iç kaleye çekildi ve haçlılar gelmeden iç kalenin kapılarını kapadı. Bohemund ise üzerinde kendi amblemi olan sancağını Antakya surlarına dikti.[73]

Haçlılar, Antakya'yı ele geçirmelerine rağmen Yağısıyan'ın oğlu Şems ud-Devle, iç kalede haçlılarla mücadele ediyordu. Şehrin valisi Yağısıyan ise şehri haçlılara bırakıp kaçtığından dolayı pişman oldu ve atından düşüp baygın bir haldeyken onu tanıyan Ermeni köylü Yağısıyan'ın başını kesip mükâfat karşılığında Bohemund'a getirdi.[74] Bohemund, iç kaleyi ele geçirmek için bir saldırı yaptı ise de bizzat kendisi yaralandı. İç kaleyi şimdilik almaktan vazgeçen haçlılar, şehri yağmalamakla uğraştılar. Şehirde yaşayan Süryani ve Ermeniler, artık Türklerin yenildiğini ve kendilerine yardım edemeyeceklerinden canlarını kurtarmak için haçlıların tarafına geçtiler.[75] 3 Haziran 1098 akşamı Antakya'da canlı hiçbir Türk kalmamıştı. Haziran ayının sıcağında cesetler kokmaya başlamıştı ve şehrin sokaklarında cesetlere rastlamadan bir adım atmak mümkün değildi.[76]

---

71 C. Sweetenham, s.145-146.

72 H.A.R. Gibb, **The Damascus Chronicle of the Crusaders**, s.45.

73 Abu'l-Farac, II. cilt, s.339-340. Ayrıca bkz. Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials**, s.203-204.

74 Amin Maalouf, s.44.

75 Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials**, s.205.

76 Runciman, I. Cilt, s.180.

Resim 2: *XIX. yüzyıl ressamı Fransız Gustove Dore'nin Antakya'nın haçlılar tarafından alınmasını tasvir eden resim.* Thomas Asbridge, **The First Crusade**, Oxford University Press, 2004, s.154'den alınmıştır.

3. Antakya'da Haçlı Dönemi

Antakya kalesine çıkan haçlı lideri Bohemund, Antakya Kalesinin en yüksek tepesine kendi amblemi olan haçlı bayrağını dikti. Şövalye kanununa göre şehre ilk bayrağını diken şövalye o şehrin sahibi olurdu. Diğer şövalyeler de buna saygı gösterirlerdi. Şövalye kanununa göre Antakya'ya Bohemund sahip olmalıydı. Surların dışında haçlı kampını korumakla görevli haçlı askerleri Antakya kalesinde dalgalanan Bohemund'un haçlı bayrağını görünce şehre girdiler. Böylece 3 Haziran 1098 tarihinde iç kale dışında Antakya şehri haçlıların hâkimiyetine girdi. Şehre giren haçlı askerleri, Müslüman ve Hristiyanların evlerini yağmalayıp kadın, çocuk demeden bütün Müslümanları öldürdüler.[77]

Antakya'ya giren haçlılar, Yağısıyan tarafından hapsedilmiş olan Patrik Ioannes'i hapisten çıkarıp ona tekrar Antakya Ortodoks patriklik makamını iade ettiler. St. Peter Katedrali ve diğer kiliseler temizlendikten sonra mukaddesatları iade edilerek ibadete açıldı.[78] Haçlıların Antakya'ya girdiğinde soğukkanlılığını koruyan tek kişi Şems ud-Devle idi. Şems ud-Devle, çevresine topladığı askerlerle iç kalede haçlılara karşı mücadele verirken Antakya'nın haçlıların eline geçmesinden üç gün sonra Gürboğa komutasında Selçuklu ordusu Antakya surlarının önüne geldi.[79] Gürboğa komutasında altmış bin kadar askerden oluşan Selçuklu ordusu, daha önce haçlıların kamp kurduğu aynı yerde H.6 Recep 491/M. 9 Haziran 1098 tarihinde Antakya surlarının önünde kamp kurdu. Türklerin kampı Antakya'nın kuzey kapısı ve dağa yakın bir yerdeydi. Gürboğa'nın burasını seçmekteki sebebi İç kaleden şehre girmeyi planlamış olmasındandı. Haçlı liderlerinden Bohemund ve Raymond, bu tehlikeyi sezerek iç kalenin çevresine bir duvar örerek iç kaleyi şehirden ayırdılar. Şems ud-Devle, Gürboğa'ya haberci göndererek bir an önce şehre saldırmasını istedi. Gürboğa ise Şems ud-Devle'ye haber göndererek iç

77 Azimi, s.31.

78 Asbridge,s.213.

79 Fulcherius Carnotensis, **"Kutsal Toprakları Kurtarmak" KUDÜS SEFERİ**, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2009, s.85-86'da verdiği Türk askerinin sayısı abartılıdır.

kalenin savunmasını kendi adamlarından Ahmed b. Mervan'a bırakmasını söyledi.[80]

Şems ud-Devle, Antakya valisinin oğlu olarak iç kalede haçlılara karşı mücadele verirken Gürboğa tarafından iç kalenin sorumluluğunun elinden alınmış olmasına içerlemesine rağmen şimdi dargınlık zamanı değil birlik zamanı diye düşündü. Fakat Ahmed b. Mervan ile konuşmasından sonra Selçuklu ordusunun içindeki iç çekişmelerden haberdar olmasıyla Müslüman ordusunun tüm heybetine karşın bu savaşı kazanamayacağını anladı.[81] Yağısıyan'ın oğlu Şems ud-Devle, Selçuklu ordusunda iç çekişmelerin olmasına rağmen Antakya şehrinde bulunan haçlıların durumlarının iyi olmadığını bildiğinden ümidini tam olarak yitirmedi. Haçlılar, Antakya'ya girdikten sonra on iki gün boyunca açlık çekmekteydi. Haçlı şövalyeleri binek hayvanlarını, haçlı askerleri ise leş ve yaprak yiyorlardı.[82]

Antakya'da kuşatma altında bulunan haçlılar, açlıktan bitkin durumdayken 10 Haziran gecesinde Grant-Mesnil kontu Guillaume ve Alberich ile Clermont kontu Lambert kumandasında bir birlik gizlice Türk kampının yanından geçerek St. Symeon (Samandağ) limanına geldiler. Burada bulunan haçlı gemilerine binerek Tarsus'a kaçtılar.[83]

Antakya'da kuşatma altında bulunan haçlılar tamamen ümitlerini yitirmiş durumda bulundukları sırada onları sadece bir mucize kurtarabilecekken haçlılar, bu mucizeyi buldular. Haçlıların içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmaları için buldukları mucize, Pierre Bartholomaeus adında bir haçlının rüyasında Hz. İsa'nın böğrünü delen mızrağın yerini gördüğünü Le Puy piskoposuna söylemesiyle oluştu. Pierre Bartholomaeus, Raymond ve Papa'nın doğu elçisi Adhemar'ın yanına gitti ve gördüğü rüyayı anlattı.[84] Adhemar, tec-

80 İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihi'l-Haleb,** s.301. Ayrıca bkz. Azimi, s.31.

81 Amin Maalouf, s.46.

82 Tudebode, s. 65-66.

83 Runciman, I. Cilt, s.183.

84 Fulcher of Chartes, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials,** s.213-214. Ayrıca bkz. Runciman, I. Cilt, s.187-190.

rübeli bir kilise adamı olarak bu hayale itimat etmezken dindarlığı bilinçli olmayan Raymond, bu hayalin doğru olup olmadığını incelemeye hazırdı. Muhtemeldir ki Pierre Bartholomaeus, St. Petrus katedraline bir mızrak gömüp tüm izleri silmişti. Haçlılar için açlığın dayanılmaz boyutlara ulaştığı o günlerde Raymond ve Adhemar'ın da bulunduğu on üç kişi mızrağı bulmak için St. Petrus katedralinin tabanını kazdılar.[85] Bu kazı sonucunda mızrağın bulunmasıyla haçlılarda hâkim olan karamsarlık dağıldı ve Antakya'dan kaçmakta olan haçlılar, artık Türklere saldırıp onları yenebileceklerine inanmaya başladılar. Mızrağın bulunmasıyla moralleri düzelen haçlılar, 27 Haziran da Pierre'l-Hermite ve Herluin adındaki haçlıların başkanlığında bir elçi heyetini Gürboğa'ya gönderdiler.[86]

Barış anlaşması teklifinde bulunan haçlıların elçi heyeti Gürboğa'dan kuşatmayı kaldırmasını istedi. Bu barış anlaşma teklifini kabul etmeyen Gürboğa ise kuşatma altında bulunan haçlıların eninde sonunda teslim olacaklarından emindi. Haçlı elçi heyetinin sunduğu barış anlaşmasının ret edilmesiyle savaştan başka bir seçenek kalmamıştı. Bohemund, haçlı ordusunu altı bölüğe ayırarak savaş nizamına soktu.[87] Toulouse Kontu Raymond, haçlıların St.Petrus katedralinde bulduklarına inandıkları kutsal mızrağı Gürboğa'nın sancağının karşısına dikti. Haçlı ordusunun sol tarafını Tankred, sağ tarafını Normandia kontu Robert kumanda ederken Godefroy ve Bohemund ise haçlı ordusunun merkezinde bulunuyorlardı.[88]

Haçlı ordusunun karşısında Selçuklu ordusunda iç karışıklıklar hâkimdi. Gürboğa komutasında Selçuklu ordusu, birçok kuvvetin birleşmesiyle oluşmuş bir ordu değil, çoğunlukla çıkarları birbiriyle çelişen emirlerden oluşmuş bir orduydu.

Şam Meliki Dukak, asıl düşmanlarının haçlılar değil, Gürboğa olduğu konusunda diğer emirleri ikna etti. Haçlılara karşı yaptıkları bu savaştan Gürboğa muzaffer çıkarsa kurtarıcı konumuna

85 William Tyre, s.282-284.

86 August C. Krey,s. 183.

87 Abu'l-Farac, II. cilt, s.340. Ayrıca bkz. Runciman, I. Cilt, s.187-190.

88 Urfalı Mateos , s.198.

yükselecek ve böylece Suriye bölgesinde Selçuklu emirliklerini kendi hâkimiyeti altına alacaktı. Halep Meliki Rıdvan'ın Gürboğa ile görüşmek için kampa gelmesinden endişelenen Rıdvan'ın kardeşi Şam Meliki Dukak ve diğer emirler, bununla beraber Gürboğa'nın bencil davranışlarından rahatsız olmuşlardı. Savaşın en can alıcı anında ona ihanet etmeye karar verdiler.[89]

28 Haziran 1098 sabahı kutsal mızrağı bulduklarına ve bunun Allah'tan gelen bir işaret olduğuna inanan haçlılar, altı bölük halinde köprü kapısından çıkarak Türk kampına saldırdılar. Bu saldırı karşısında Gürboğa'nın komutanlarından Vessâb b. Mahmud, Gürboğa'ya derhal haçlılara saldırması için ısrar etti. Fakat Gürboğa, bütün haçlı ordusunun çıkmasını beklemelerinin gerektiğini ve böylece bir darbede bütün haçlı ordusunu yok edeceklerini söyledi. Bütün haçlı ordusunu karşısında gören Gürboğa, biran da şaşkınlığa düştü ve haçlılarla barış anlaşması yapmak istedi. Bu durum Gürboğa'nın Selçuklu ordusundaki emirler karşısında itibarını yitirmesine ve haçlıların özgüvenlerinin pekişmesine yol açtı. Haçlılar, bu barış teklifine hiç aldırmadan devam ettiler. Bunun üzerine Gürboğa, okçulardan müteşekkil bir süvari bölüğünü haçlılar üzerine yolladığında Dukak ve diğer emirler savaş meydanından uzaklaşmaktaydılar.[90]

Gürboğa, bu durum karşısında panik içindeyken önündeki kuru otları ve çalıları ateşe verdi. Kendisine sadakatlerini muhafaza eden son iki emir, Artukoğlu Sökmen ve Hıms hâkimi idi. Sonunda bu iki emirde çekilmeye başlayınca Gürboğa savaşın kaybedildiğini anladı ve H.491 yılının Şaban ayı / M. 1098 yılının Haziran ayı bozgunu kabul etti ve askerleriyle birlikte savaş alanından ayrıldı.[91] Böylece büyük Selçuklu ordusu, tek kılıç darbesi indirmeden dağıldı. Haçlılar bile bunun bir savaş hilesi olduğunu sanıyorlardı, çünkü henüz böyle bir kaçışmaya neden olacak bir çatışma yaşanmamıştı. Bundan dolayı haçlı ordusunun hepsi Selçuklu ordusunu takip etmedi.[92]

89 İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihi'l-Haleb,** s.301. Ayrıca bkz. İbnu'l- Esir, X. cilt, s.277.

90 Fulcherius Carnotensis, s.88-89. Ayrıca bkz. Ayrıca bkz. İbnu'l- Esir, X. cilt, s.278.

91 İbn el- Kalânisi, **Zeylu Tarihi Dımaşk H.363-555,** Editör H.F. Amedroz, Leiden Brill, 1908, s.136. Ayrıca bkz. Runciman, I. Cilt, s.191.

92 Amin Maalouf, s.47.

Gürboğa'nın geri çekilmesiyle haçlı ordusunun çoğu Antakya'ya geri döndü. Fakat Tankred komutasında haçlı ordusu Gürboğa'yı altı mil takip etti. Takip edildiğini anlayan Gürboğa hızlıca hareket ederek Fırat nehrine ulaştı ve burada bulunan botlara binerek Musul'a doğru yol aldı.[93]

3 Haziran 1098 ile 18 Mayıs 1268 tarihleri arasında yaklaşık yüz yetmiş yıl Antakya'da Antakya Haçlı Prensliği hüküm sürdü. Papa II. Urbanus'un Clertmont konsilinde yaptığı çağrı ile başlayan I. Haçlı seferi sonucunda haçlılar, 10 Mart 1098 tarihinde Urfa'yı ardından 3 Haziran 1098 tarihinde Antakya'yı ele geçirdiler.

Urfa ve Antakya'nın haçlılar tarafından alınmasıyla Urfa Haçlı kontluğu ile Antakya Haçlı Prensliği olmak üzere Anadolu'da iki Latin haçlı devletinin kurulma çalışmaları başlamış oldu.[94]

4. Bohemund'un Antakya Haçlı Prensliğini Kurma Çalışmaları (1098-1100)

Birinci Haçlı seferinde Anadolu'yu baştan başa geçip, 1097 yılının Ekim ayında Antakya'ya ulaşan haçlı ordusu, yaklaşık yedi ay süren bu kuşatma sonucunda, Haçlı reislerinden Toronto Prensi Bohemond, üzerinde kendi amblemi olan bayrağını surların üzerine astıktan sonra Antakya'ya girdi. Haçlıların Antakya'ya girmesinden sonra Antakya surlarının önüne ulaşan Gürboğa komutasında Selçuklu ordusunun Antakya'yı kurtarma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca İç kale kumandanı Ahmed b. Mervan, haçlı kumandanı Bohemund ile anlaşarak iç kalenin kapılarını 28 Haziran 1098 tarihinde açtı. Böylece haçlılar, Antakya'yı tamamen hâkimiyetleri altına aldılar. Bohemund, daha önceden haçlı reisleriyle yapmış olduğu "Antakya'nın ilk girenin idaresine bırakılacağı" şeklindeki anlaşmaya göre kendisi Antakya'nın ilk yöneticisi konumuna geldi.[95]

---

93 Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem** (Edited and Translated By Susan B. Edgington), s. 335.

94 Auguste Bailly, **Bizans İmparatorluğu Tarihi** (Çev. Haluk Şaman), Nokta Kitabevi, İstanbul,2006, s.217-229.

95 Ralph Bailey Yewdale, **Bohemund I., Prince of Antioch**, Princeton University Press, 1943, s.82-85.

Haçlılar, Antakya'yı aldıktan sonra şehirde düzeni sağlamakla meşgul oldular. Bu dönemde Antakya'nın Hristiyan nüfusu Bizanslılar, Ermeniler ve Süryanilerden oluşmaktaydı. Haçlılar, Antakya'ya girdiklerinde Müslüman Araplar ile Türklerin çoğunu öldürdüler.[96] Haçlıların, şehre tamamen hâkim olmalarından sonra şehrin kime teslim edileceği tartışması başladı. Kont Raymond ve Le Puy piskoposu haçlıların Bizans İmparatoru Alekseios'a ettikleri sadakat yeminine uygun olarak şehri Alekseios'a teslim etmenin doğru olacağını savunduklarından Fransa kralının kardeşi Hugue de Vermandois'i Konstantinopolis (İstanbul)'e gönderdiler.[97] 1098 yılının Temmuz ayında Hugue de Vermandois, haçlıların elçisi olarak Konstantinopolis'e gitti ve Bizans İmparatoru Alekseios'un Antakya'ya gelmesini istedi. İmparator, 1099 yılının ilkbaharına kadar cevap vermedi ve sonrasında elçiler yollayarak Antakya'nın teslimini istedi. Bohemund, bu sırada tüm gücüyle Antakya'ya hâkim olduğundan Bizans'ın bu talebi reddedildi.[98]

Haçlı liderleri, Antakya şehrinde düzeni sağladıktan sonra 11 Eylül 1098 tarihinde Antakya'nın ele geçirilmesi ve haçlı askerlerinin durumu hakkında Papa II. Urban'u bilgilendirmek maksadıyla Papa'ya mektup gönderme kararı aldılar. Bohemund, Raymond, Godfrey, Robert Normandy, Robert Flanders, Eustace adında haçlı liderlerinin hepsinin imzaladığı bir mektup Papa'ya gönderildi.

Papa'ya gönderilen bu mektupta birinci sırada Bohemund'un ismi bulunmaktayken, Antakya haçlı kuşatması sırasında kutsal mızrağın da bulunduğundan bahsedildi.[99] Ayrıca bu mektupta haçlı liderleri, Papa'nın Kudüs'e gidecek ordunun komutanlığını üstlenme-

96 Ralph Bailey Yewdale, s.86.

97 Fulcherius Carnotensis, s.107.

98 P.M. Holt, **Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı,** (Çev. Tanju Akad), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s.32.

99 Yewdale, s.74.

si ve Antakya'nın geleceği üzerine karar vermek için Papa'yı doğuya davet ettiler.[100] Fulcherius Carnotensis, bu mektubu[101] ayrıntılarıyla nakletmektedir.

100 Runciman, I. Cilt, s.197.

101 Fulcherius Carnotensis, s.91-95. sayfalarında mektubu şu şekilde nakletmiştir. " Kutsal Lord Papa Urbanus'a... Bohemund, Saint Gilles kontu Raymond, Lorraine dükü Godefroi, Normandia dükü Robert, Flandre kontu Robert ve Boulogne kontu Eustache'dan selamlar! Oğullarından manevi babalarına; Tanrı büyük merhametini ortaya koyarak bize yardım etti ve Antakya'yı almamızı sağladı, Lordumuz İsa'ya utanç veren Türklere hücum edip onları katlettik. Biz İsa'nın hacıları her şeye kadir Tanrı'nın intikamını almak için Kudüs'e gideceğiz. Bizler Türkleri kuşattık ancak sonradan Horasan, Kudüs ve Dımaşk'tan gelen Türkler tarafından kuşatıldık, neyse ki İsa'nın merhameti sayesinde kurtulduk, tüm bunları size bildirmek istiyoruz: İznik'in ele geçirilmesinden sonra 1 Temmuz'da Eskişehir vadisinde kalabalık bir Türk ordusunu yendik ve güçlü Süleyman'ı bozguna uğratıp onu topraklarından ve servetinden mahrum bıraktık. Anadolu'ya boyun eğdirip Antakya kuşatmasına ilerledik. Bu kuşatmada çok sıkıntılar çektik. Ancak sonuçta tüm savaşları kazandık ve Hristiyan dinini başarılarımızla yücelttik: ben Bohemund şehri bana teslim eden Türk ile anlaşma yaptım. Haziran ayının üçüncü gününden önce gün ağarmadan surların üzerine merdiven koyarak İsa'ya direnen şehri aldım şehrin hâkiminin de aralarında bulunduğu birçok adamını öldürdük, karılarına, çocuklarına yani tüm ailesine servetiyle birlikte sahip olduk. Başta Türkler tarafından kuvvetlendirilmiş olan Antakya kalesine sahip olamadık ertesi gün saldırıya hazır olduğumuzdaysa bölgenin tümüne yayılmış Türkleri gördük. Gelip bizimle savaşırlar diye şehrin dışında onları birkaç gün bekledik. Sonuçta bizi kuşattılar; yüz binden fazla adam bahsi, geçen kaleye girip buranın altında yer alan ve kısmen bize kısmen de onlara ait olan şehrin giriş bölümüne saldırmaya çalıştılar. Biz kalenin karsısına başka bir yükselti dikerek iki ordu arasındaki yolu koruduk ve şehre inen binlerce Türkün içeri girmesini engelledik. Surların içinde ve dışında günler ve geceler boyu savaştık. Bize bu şekilde zarar veremeyeceklerini gören Türkler etrafımızı çevirdiler. Hepimizin gözü korkmuştu. Çoğumuz perişan olduk, birçok sıkıntı çektik. Bir ara o kadar acıktık ki ölen atlarımız ve eşeklerimizi kesip yedik. Bu arada her şeye kadir Tanrı'nın merhameti ve desteğiyle Longinus'un kurtarıcımızı bıçakladığı mızrağı bulduk. Bu olay havari St. Andrew aracılığıyla bazı kullara bildirilmişti. Havarilerin prensi, kutsal Petrus kilisesinde bulunan mızrağın yerini onlara gösterdi. Önceden korkan ve üzgün olan insanlarımız bu kesifle ve diğer bazı ilahi vahiylerle güçlenmişti. Artık diğer savaşlar için istahlı ve cesurduk. hatta dört gün süren kuşatmadan sonra bizler günah çıkarıp kendimizi Tanrıya emanet ettik ve havari Peter ve Paul'un yortusunun arife günü savaş için şehirden çıktık. Düşmana göre sayıca çok azdık ve onlarla dövüşemez, ancak kaçmalarını sağlayabilirdik. Hazır olduğumuzda yayalarımız ve atlılarımızla muntazam bir sırayla hareket ettik Hz. İsa'nın mızrağıyla birlikte Türklere doğru ilerleyip onları kaçmaya zorladık. Onlar gelenekleri gereği her yana yayılmaya başlamışlardı. Bizi kuşatmayı düşündükleri her yolu ve tepeyi tuttular. Hepimizi katletmeyi umut ediyorlardı. Ancak bizler onların savaşlardaki düzen ve hilelerine artık alışmıştık. Tanrı'nın merhameti ve lütfu bizi destekliyordu. Tanrının sağ kolu (Hz. İsa) bizim tarafımızda savaştı. Böylece bir araya toplanmış olan Türklerin tüm mallarını bize bırakmalarını sağladık ve onları kaçmaya zorladık. Türkleri yendikten sonra tüm günü onları kovalayarak geçirdik ve binlercesini öldürüp sevinç ve mutluluk içinde şehre döndük. Tüm bunlardan sonra bir emir, içkaleyi içindeki bin adamla birlikte Bohemund'a teslim etti. Bu adamlar Bohemund sayesinde Hristiyanlık dinine girmişlerdi. Bu şekilde Hz. İsa, tüm Antakya'yı Roma dinine vermiş oldu."

I. Bohemund, ileride kuracağı devleti için hazırlıklar yapmaya başladı. Bu doğrultuda ilk işi, Antakya Haçlı Prensliğinin güvenliğini sağlamak oldu. Bunun için doğuya ve batıya doğru birkaç sefer düzenledi. Ancak artık Antakya Haçlı Prensliğinin kimin tarafından yönetileceği konusunda bir an önce karara varılması gerekti. Bu maksatla 5 Kasım 1098 tarihinde haçlı liderleri Aziz Petrus Kilisesinde toplandılar. Bu toplantıda Antakya'nın yönetiminin nasıl olacağına dair aralarında görüş ayrılıkları çıktı.

I.Bohemund, bu görüş ayrılıklarını ortadan kaldırmak için haçlı liderlerine yaptığı konuşmada Antakya'yı bizzat kendilerinin aldığını, bu sebepten dolayı da kendilerine ait olduğunu belirterek, Antakya'nın Bizans'a teslim edilmemesi için haçlıları ikna etti.[102] Fakat Antakya'yı yönetmek için haçlı liderlerinin çoğu Bohemund'u desteklerken Raymond ise Bohemund'un Antakya Haçlı Prensi olmasını istemiyordu. Bu sebepten Kont Raymond, haçlı liderlerine Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos'a sadakat yemini ettiklerini hatırlattı. Raymond ile Bohemund arasında Antakya'nın kim tarafından yönetileceği konusunda tartışma çıktı. Bu tartışmayı sona erdirip iki haçlı lideri arasındaki sorunu çözmek için bir karara varıldı. Bu karara göre; Bohemund'un iç kale ve Antakya'nın dörtte üçüne Raymond ise köprü kapısı ve Yağısıyan'ın sarayına sahip olması kararlaştırıldı.[103] Böylece iki haçlı lideri arasında tartışma sona erdirildi.

Haçlı liderleri arasında yapılan toplantıda Antakya Haçlı Prensliğinin kim tarafından yönetileceği bu şekilde kararlaştırıldıktan sonra haçlı liderleri Kudüs'e doğru harekete geçmek için hazırlandılar. Özellikle Raymond'un birlikleri Kudüs'e doğru ilerlenmesini talep ediyorlardı. 24 Aralık 1098 tarihinde haçlı liderleri Raymond'a eğer ordunun hareket etmesini temin edecek olursa onu bütün haçlı ordularının başkumandanı olarak kabul edeceklerini bildirdiler. Raymond, buna razı olmanın gerektirdiği kanaatindeydi. Raymond, 24 Aralık'tan birkaç gün sonra bütün haçlı ordusunun Filistin'e doğ-

102 Thomas Asbridge, **First Crusade**, London 2004, s.242.

103 Raimundus Aquilers, s.74-75.

ru hareket etmek üzere olduğunu ilan ederek Kudüs'ü almak için Antakya'dan yola çıktı. Bu suretle iki haçlı lideri arasındaki tartışma son buldu. Raymond, şimdi hiç münakaşasız haçlı seferinin başkanı idi. Sonuç olarak Antakya, 1099 yılının Ocak ayında tamamen Bohemund'un oldu.[104]

Toulouse Kontu Raymond, haçlı ordusunun başkumandanı olarak Kudüs'ü almak için Antakya'dan ayrıldı. Antakya'dan ayrılan haçlı ordusu, Kudüs'e doğru ilerlerken aşmaları gereken Türk askerlerin yerleşmiş olduğu Maarratu'n-Numan[105] kalesi bulunmaktaydı. Haçlı lideri Raymond, Kudüs yolu üzerinde haçlılar için önemli bir engel olan Maarratu'n-Numan kalesine 13 Ocak 1099 tarihinde şövalyeleriyle saldırdı. Haçlı liderlerinden Godefroi, Bohemund ve Robert Flanders, Maarratu'n-Numan kalesinin kuşatmasına destek olmak için geldiler ve kuşatmaya on beş gün katıldıktan sonra Antakya'ya döndüler.[106] Kudüs yolu üzerinde Türklerin önemli bir savunma kalesi Maarratu'n-Numan Kalesi zorlu bir kuşatmadan sonra haçlıların eline geçti. Haçlılar, şehirde 100.000 den fazla insan öldürdüler ve birçok ganimet aldılar.[107] Buradan hareket eden Raymond komutasında haçlı ordusu, Maarratu'n-Numan'ın yaklaşık yirmi kilometre güneyinde bulunan Kefertab üzerine yürüdü.

Kefertab'ta birliklerini ikmal etmek için kırk gün kadar bekledikten sonra haçlı ordusu, kıyı şeridini takip ederek Kudüs'e doğru yol aldılar.[108]

Raymond komutasında haçlı ordusu Kefertab'da iken haçlı komutanı Raymond Gilles, Antakya'da bulunan haçlı lideri Godefroi'ye haçlı ordusuna yardım etmesi için haber gönderdi. Antakya'ya ula-

104 Runciman, I. Cilt, s.200-201, Gesta Francorum, s.72, Yewdale, s. 75.

105 Maarratu'n-Numan hususunda bkz. Yakubi, **Kitabu'l-Buldan**, Ülkeler Kitabı, (Çev. Murat Ağarı), Ayışığı Yay., İstanbul, 2002, s.100'de on birinci yüzyılda Türkmenlerin yerleşim yeri olarak yazar.

106 Albert of Aachen, s. 369. Ayrıca bkz. Tudebode, s.104.

107 Gregory Abu'l-Farac, **Abu'l-Farac Tarihi**(Çev.Ömer Rıza Doğrul)I. cilt.T.T.K yayınları, Ankara,1937, s.340. Ayrıca bkz. Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.41.

108 Albert Aachen, s.379.

şan yardım talebini olumlu karşılayan haçlı liderleri Godefroi, Robert de la Normandie, Robert Falanders ve Bohemond'u temsilen Tankred komutasında haçlı ordusu Kudüs'ü almak için hareket etmiş olan Raymond komutasında haçlı ordusuna katıldılar.[109]

Antakya'dan gelen haçlı liderleri komutasında haçlı ordusu ile Raymond'un ordusu birleştiğinde Robert de la Normandie ve Robert Flanders Raymond'un haçlı ordusunun başkumandanı olmasını içlerine sindiremediler. Buna rağmen Kefertab'ta bulunan haçlı ordusu ile Antakya'dan gelen haçlı ordusu birleşmesiyle oluşmuş olan büyük haçlı ordusu Raymond komutasında haçlı ordusuna katılarak 1099 yılının Ocak ayının sonlarında Kefertab'dan Kudüs'e doğru hareket etti. Raymond, mümkün olduğu kadar süratle deniz kıyısına ulaşmak için doğrudan doğruya batı istikametinde, Nusayri dağ silsilesi üzerinden ilerlemek taraftarıydı. Çünkü Lazkiye limanı Bizans'ın elinde bulunmaktaydı. Haçlı ordusu, sahili terk etmediği sürece Antakya ile bağlantısını koruyacak ve dostça ilişkiler sürdürdüğü Kıbrıs'tan gerekli yardımı sağlayabilecekti.[110]

Suriye kıyılarını takip ederek güneye inen Raymond komutasındaki haçlı ordusu, Bukayye vadisine doğru indiler. Bukayye vadisinde ovaya hâkim muazzam Hısnu'l-Ekrad Kalesi bulunmaktaydı. Haçlı ordusu, 28 Ocak 1099 tarihinde stratejik öneme haiz bu kaleyi almak için saldırdı ve zorlu kuşatmadan sonra kaleyi aldı. Haçlılar, Hısnu'l-Ekrad Kalesi'ni aldıktan sonra bir süre burada dinlendiler. Daha sonra haçlı ordusu, Bukayye vadisinin deniz kıyısına doğru açıldığı yerde, Trablus'dan yaklaşık yirmi beş kilometre uzaklıkta bulunan Arka şehrine doğru hareket etti. Arka şehri, yüksek surlarla çevrili denizden dört beş kilometre uzaklıkta ve verimli bir ovaya sahip bir şehirdi. Haçlılar, Arka şehrini ele geçirirlerse büyük bir ganimet ele geçirmiş olacaklardı. 14 Şubat 1099 tarihinde haçlı ordusu Arka şeh-

109 Harold S. Fink, "The Foundation of the Latin States 1099-1118", *A History of The Crusades*, I.cilt, Editör, Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s.327. Ayrıca bkz. Zoe Oldenbourg, **The Crusades** (Translated from the French by Anne Carter), Phoenix Press, London, 1966, s.129.

110 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.41. Ayrıca bkz. Runciman, I. Cilt, s.206-207.

rinin surları önünde kamp kurdu. Arka şehrinin yüksek surları önünde kamp kurduğu sırada haçlı ordusundan ayrılan Raymond Pilet ve Kont Raymond de Turenne komutasında haçlı kuvvetleri Arka'dan kırk kilometre uzaklıkta Antartus (Tortosa)'yı alarak haçlı seferini önemli şekilde takviye etmiş oldular.[111]

Kudüs'ü almak için Antakya'dan hareket etmiş olan haçlı ordusunun başarılarının haberini alan Antakya'da bulunan haçlı liderleri Godefroi de Bouillon ve Bohemund, Kudüs'e doğru hareket eden haçlı ordusuna yardım etmek için Antakya'dan yola çıkarak Lazkiye'ye geldiler. Şubat sonuna kadar haçlı ordusu ile kalan Bohemund, eğer ilkbaharda Bizans İmparatoru Antakya'ya sefer yapacak olursa kendisinin Antakya'daki durumu kuvvetlendirmesinin daha akıllıca bir iş olduğunu düşündüğünden geri döndü.[112]

Haçlı ordusu, dört ay boyunca Arka şehrini kuşatmasına rağmen şehri alamadı. Haçlı ordusu, başarısız Arka kuşatmasından sonra Yafa yakınlarında Filistin düzlüklerindeki er-Remle üzerinden iç kesimlere yöneldi.[113] 2 Haziran 1099 tarihinde haçlı ordusu, köpek ırmağı (Nehru'l-Kelb) kenarında Fatimi sınırına vardı ve er-Remle'nin yakınlarındaki bu nehrin kenarında kamp kurdu.[114] H. 492 Recep ayı/ M. 1099 yılının Haziran ayı başlarında Fatimi sınırına ulaşan haçlı ordusu, bu bölgedeki Müslümanların sıkıntı çekmesi için tarlalardaki bütün ürünleri ateşe verdiler. Haçlı ordusunun Müslümanlara yaptığı zulümleri duyan Kudüs Fatimi Valisi İftiharuddevle, şehirde savunma hazırlıklarına hız verdi.[115]

Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş tarafından Artukoğulları Sökmen ve İlgazi'ye ikta olarak verilmiş olan Kudüs, H.489 Şaban / 1096 yılının Ağustos ayında el-Efdal komutasında Fatimi ordusu tarafından Mısır Fatimi Devleti'nin hâkimiyetine alınmıştı. Bu tarihten haçlı-

111 William Tyre, s.318-319. Ayrıca bkz. Albert of Aachen, s.387.

112 Runciman, I. Cilt, s.208.

113 Abu'l-Farac, s.340.

114 Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem** (Edited and Translated By Susan B. Edgington), s. 397.

115 H.A.R. Gibb, **The Damascus Chronicle of the Crusaders**, s.47.

ların Kudüs'ü almasına kadar Kudüs'ü Fatimiler yönetmekteydi.[116] Antakya'dan Kudüs üç haftalık yürüyüş mesafesindeydi, ama haçlılar, bu yolu altı ayda geçebildiler. Kudüs sınırına ilk giren haçlı liderleri Raymond ve Godefroi de Bouillon idi. Altı ay süren yürüyüşten sonra 20.000 haçlı askerinden oluşan haçlı ordusu, 7 Haziran 1099 tarihinde kutsal şehir Kudüs'ün surlarının önünde ordugâhını kurdu ve Kudüs kuşatması hazırlıklarına başladığında şehri Fatimi Valisi İftiharuddevle yönetmekteydi.[117] Kudüs'ü savunma hazırlıkları yapan İftiharuddevle'nin emrinde Arap ve Sudanlı birliklerden kurulu güçlü bir garnizon vardı. Fatimi valisi savunma tedbirlerinden biri olarak şehirde bulunan bütün Hristiyan ahaliye, surların dışına çıkmalarını emretti. Buna mukabil Yahudilere, şehir içinde kalmak müsaadesi verildi. Ayrıca Hristiyanların şehirden çıkarılması doyurulacak kişilerinde azalması demekti.

Haçlı ordusu, kuşatma için yüksek kuleler inşa ettikten sonra 10 Temmuz 1099 tarihinde Kudüs kuşatması başladı.[118] 13 Temmuz'u 14'e bağlayan gece genel taarruza geçtiğinde Bu taarruzda zorlu geçen çatışmalardan sonra 14 Temmuz gecesi Raymond komutasında bir haçlı bölüğü Kudüs şehrine girdi.[119] Bunun üzerine Fatimi Valisi İftiharuddevle, Kudüs'ü haçlı lideri Raymond'a teslim ettikten sonra kendisi de adamları ile şehirden ayrıldı. Müslümanların bir kısmı Mihrab-ı Davud(İç kale)'a sığındılar. Tankred'in onlara eman vermesiyle teslim oldular ve Askalan'a gönderildiler.[120] Şehre giren Raymond'un askerlerini takip eden diğer haçlı askerleri, Kudüs'e girerek bütün Müslümanları ve onlara yardım ettikleri düşüncesiyle bütün Yahudileri katlettiler.[121]

116 İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihu'l-Haleb** (Telif: Suheyl Zekkar), I. cilt, s. 342-343. Ayrıca bkz. Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Tarihi,** s. 168.

117 Tudebode, s.12. Ayrıca bkz. Muammer Gül, **XI.-XIII. Yüzyıllarda Kudüs,** Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 1997, s.68.

118 Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem** (Edited and Translated By Susan B. Edgington), s. 407-409. Ayrıca bkz. Runciman, I. Cilt, s.215-216.

119 İbn el-Kalanisi, s.48.

120 Gül, s.68.

121 Fulcherius Carnotensis, s.355.

Haçlı ordusu, Kudüs'e girdiğinde burada bulunan Yahudilerin hepsi baş sinagogda toplanmışlardı. Haçlılar tarafından Müslümanlara yardım etmekle suçlanan bu Yahudilere merhamet edilmedi. Bina ateşe verildi ve havrada bulunan bütün Yahudiler yanarak öldü. Kudüs'teki kanlı katliam bütün dünyada derin yankılar uyandırdı. Kurbanların sayısı hakkında kesin bir rakam verilmezken bilinen Kudüs'te yaşayan bütün Müslüman ve Yahudilerin öldürülmüş olduğudur. Hristiyanların birçoğu bile böyle menfur bir davranıştan dehşet duydular.[122]

15 Temmuz 1099 tarihinde Kudüs'ün haçlılar tarafından alınmasıyla 1095 yılında başlayan haçlı seferi esas amacına ulaşmış oldu. Fakat şimdi Kudüs'ü kimin yöneteceği ve Kudüs patriğinin kim olacağı sorunu belirdi. Kudüs patriği daha sonra da seçilebilirdi, ama şu an acilen Kudüs'ün yöneticisinin ve statüsünün belirlenmesi gerekiyordu. Bu sebepten haçlı liderleri 17 Temmuz 1099 tarihinde toplanma kararı aldılar. Bu toplantı Kudüs'te bulunan dört haçlı liderinin başkanlığında yapılacaktı. Bu liderler Raymond de Toulouse, Godefroi de Bouillon, Robert de Flandre ve Robert de la Normandie idi.[123] Kudüs'ün alınması kutlamasının yapıldığı aynı gün 17 Temmuz 1099 tarihinde haçlı liderleri ve ruhanilerin lideri Arnulf'un katıldığı toplantıda Arnulf, ilk önce taçı Raymond de Toulouse'ye teklif ettiğinde Raymond, çekimser kaldığından dolayı taçı Godefroi de Bouillon'a verdi. Godefroi, taçı aldığında kral unvanını almak mecburiyetinden mazur sayılmasını rica etti.

---

122 Anonim Süryani Vakayinamesi, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi**, (Türkçeye Çev. Vedi İlmen), Yaba Yay., İstanbul, 2005, s.14. Ayrıca bkz. Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)** (Çev. Hrant D. Andreasyan), T.T.K. Yay., Ankara, 2000, s.199'da Urfalı Mateos, haçlıların 65. 000 Müslümanı kılıçtan geçirdiğini yazıyor. Aynı zamanda bu sayfanın dipnotunda editör Dulaurier, haçlıların Küdüs'te öldürdüğü kişi sayısı hakkında aşağıdaki bilgileri vermekte. Guillaume de Tyr (VIII, 20), Haçlılar tarafından Kudüs mabedinde öldürülen Müslümanların sayısı 70.000'den fazla göstermekte Ermeni müverrihine yaklaşmış oluyor. Ebu'l-Mehasen, 100,000 Müslümanın öldürüldüğünü ve bu kadarının da esir edildiğini yazmıştır. Abu'l-Farac ise mabedin içinde 70.000 kişinin öldürüldüğünü belirtmiştir. Ayrıca bkz. Runciman, I. Cilt, s.221.

123 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, (Translated by Frances Rita Ryan), Tennessee University Press, New York, 1969, s. 124.

O kendisinin *Advocatus Sancti Sepulchri* (Kutsal Mezar'ın Koruyucusu) olarak isimlendirilmesini istedi.[124] Godefroi de Bouillon Kudüs Haçlı kralı olduğunda emrinde 80.000 bin haçlı piyadesi 100.000 de haçlı süvarisi bulunmaktaydı.[125]

Haçlı kaynaklarında haçlı liderlerinin Kudüs'ü almak için yol aldıkları 1099 yılının ilk altı aylık zamanında Bohemund'un Antakya'da hâkimiyetini kurmak için neler yaptığı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen Antakya'dan Kudüs'ü almak için yola çıkmış olan haçlılar konusu diğer olaylardan daha önemli olduğundan dolayı haçlı kaynakları bu dönemde diğer olaylardan fazla bahsetmemiştir. Papa II. Urbanus, ölümünden kısa bir süre önce doğuda legat (elçi) olarak birinci Filistin'de bulunan Adhemar'ı göstermiş ve Adhemar'dan sonra ise legatın Pisa başpiskoposu Daimbert[126]'e verilmesini söylemişti. Haçlıların 1098 yılının Haziran ayında Antakya'ya girmesinden sonra Antakya'ya gelen Papa'nın doğu temsilcisi Adhemar şehirde baş gösteren hastalık sebebiyle 1 Ağustos 1098 tarihinde Antakya'da ölmüştü. Bu olaydan sonra Daimbert, 1098 yılının sona ermesinden önce Doğu legatı olarak İtalya'dan Antakya'ya doğru hareket etmişti. Fakat bu Pisa donanması kanun tanımayan bir korsan olan Winemer Boulone'nin elinde bulunmaktaydı.[127]

Akdeniz'de ilerleyen bu donanma Bizans'ın korfu, Leukos, Kephalonia ve Zante adalarını yağmalamıştı. Bu haber İstanbul'a ulaştığında Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, bu donanmanın Bizans adalarında bulunan halka zarar vermemesi için birkaç ay önce

124 Peter Tudebode, **Historia de Hierosolymitano Itinere**, (Translated with Introduction and notes by John Hugh Hill and Laurita L. Hill) American Philosophical Society Press, Philadelphia 1974, s.120.

125 Anna Komnene, **The Alexiad**,(Translated by E.R.A. Sewter), Penguin books, London, 2009, s.277.

126 Pisa başpiskoposu Daimbert hususunda bkz. Albert of Aachen, s.479'da 1088 ile 1092 yılları arasında piskoposluk yapan Daimbert, 1095 yılında yapılan Clermont konsiline katılmış ve haçlı ordusunun oluşması için konuşma yapmıştı. Bu sebepten Papa II. Urbanus'un takdirini kazanan Daimbert ,Papa tarafından Adhemar'dan sonra Doğu elçisi olarak görevlendirilmişti. Fakat Daimbert, 1099 yılına kadar Doğu'ya gitmemişti.

127 Albert of Aachen, s.477.

Antakya'dan gelmiş Tatikios ve İtalya doğumlu Landolf adında bir denizci kumandasında bir donanma göndermişti. Bu iki donanma Rodos açıklarında karşılaştığında Bizanslılar ile Pisalılar arasında gerçekleşen deniz savaşında Bizans donanması, içinde Bohemund'un akrabalarından birisinin de bulunduğu bir Pisa gemisini zapt etmişti. Fakat diğer Pisa ve Cenova gemileri Bizans donanmasının elinden kaçarak Antakya'ya ulaşmıştı. Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Tatikios'u Latinlerin yaptıkları korsanlığı durdurmak üzere görevlendirmişti. Fakat bu gelişmelerden sonraTatikios, haçlıların düşmanlığını kazanmak istemiyordu. Bu olaylar üzerine Tatikios, imparatorun vekili sıfatıyla, Kıbrıs'ta bulunan Bizanslı kumandan Butumites'den Antakya'ya gidip Bohemund ile konuşmasını talep etti.

Bohemund ile anlaşmak için Antakya'ya gelen Butumites, Bohemund ile hiçbir anlaşma yapamadan Kıbrıs'a döndü. Kıbrıs'ta Butumites'ten bu haberi alan Tatikios, durum hakkında bilgi vermek ve yeni direktifler almak üzere donanmayla İstanbul'a doğru hareket etti.[128]

17 Temmuz 1099 tarihinde Kudüs Haçlı Krallığı kurulduğunda Bizans imparatoru, Bizans topraklarından çok uzakta bulunan Kudüs Haçlı Krallığının kurulmasına razı olabilirdi, ama Bohemund'un Antakya'da hâkimiyet kurarak buraya yerleşmesine asla razı olamazdı.[129] Bohemund, haçlıların Antakya'yı almasından itibaren Antakya'yı Bizans'a teslim etmek istemiyordu. Bir yıldan beri Antakya'nın Bizans'a teslim edilmemesinden dolayı rahatsız olan Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Bohemund'un Antakya'da kendi hâkimiyetini kurmasını engellemek istiyordu. Arkadaşlarının Kudüs'e doğru yola çıkmalarından beri Bohemund, Antakya'daki durumunu sağlamlaştırmakla meşgul oluyordu. Antakya surları önünde Gürboğa komutasında büyük Türk ordusunu bozguna uğrattığından dolayı Bohemund, artık Türklerden fazla korkmamakta idi. Bundan sonra Antakya için asıl tehdit Bizans'tan gelebilecekti.

Bohemund, Antakya'da hâkimiyeti devam ettiği sürece Bizans imparatorunun kendisini hiçbir zaman affetmeyeceğini biliyordu. Ayrıca Akdeniz'in doğusunda Bizans'ın imparatorluk donanmasının varlığı sürdüğü sürece Bohemund'un Antakya'daki hâkimiyeti de tehlike altındaydı. Bununla beraber Lazkiye'de bulunan Bizans impa-

128 Runciman, I. Cilt, s.231.

129 Ostrogorsky, s.337.

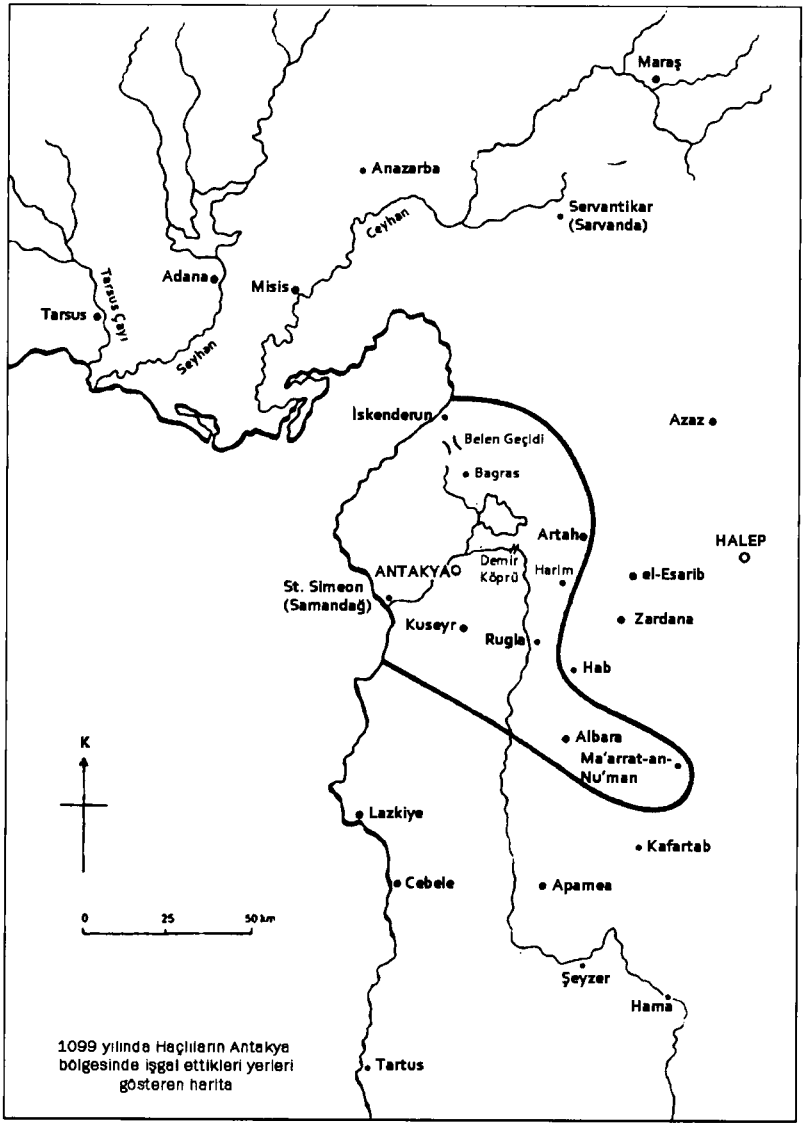
ratorluk donanması Kıbrıs'taki Bizans donanmasıyla doğrudan bağlantılı olduğundan dolayı Lazkiye'de Bizans donanması bulunduğu sürece Bohemund'un Kuzey Suriye'de hâkimiyet kurması imkansızdı. Böylece 1099 yılının Ağustos ayında Antakya için tehlike oluşturan Lazkiye'de bulunan Bizans imparatorluk donanmasını ortadan kaldırmak için Bohemund komutasında haçlı ordusu Antakya'dan yola çıktı. Fakat Lazkiye şehri yüksek surlarla çevrili olduğundan Bohemund komutasında haçlı ordusu Lazkiye'yi alamadan Antakya'ya geri döndü. Deniz gücüyle saldırı yapmadan Lazkiye'nin alınamayacağını anlayan Bohemund Antakya'da bulunan Papa'nın doğu temsilcisi Daimbert ve Pisa donanmasını elinde bulunduran Winemer Boulone ile görüştü. Bu görüşme sonucunda Daimbert ve Pisa donanmasıyla anlaşma sağlayan Bohemund, karadan ve denizden Lazkiye'ye saldırma kararı aldı. Bohemund, önce yaptığı başarısız Lazkiye seferinin aksine bu sefer karadan kendi haçlı ordusu ile denizden ise 200 gemiden oluşan Pisa ve Cenova donanmasıyla birlikte Antakya'dan Lazkiye'yi almak için çıktı. Lazkiye'ye saldıran Bohemund komutasında haçlı ordusu şehrin iki kulesini aldığında Kudüs'ten yola çıkmış olan haçlı liderlerinden Raymond ile İki Robert, Cebele'ye ulaşmışlardı. Bohemund komutasında haçlı ordusunun Bizans'ın hâkimiyetinde bulunan Lazkiye'ye saldırdığı haberini alan haçlı liderleri çok kızdılar ve Papa'nın Doğu temsilcisi Daimbert'i Cebele'deki haçlı ordugâhına çağırdılar. Haçlı liderleri, Daimbert'e hiddetli çıkıştılar ve Daimbert de yaptığı yanlışı anlayarak Pisa donanmasına geri dönme emrini verdi.

Neticede Raymond'un girişimiyle ve Daimbert'in Pisa donanmasının geri dönmesinin emrini vermesiyle Bohemund, Lazkiye kuşatmasına son vermek zorunda kaldı. Raymond, 500 şövalyeyle Lazkiye'ye girerek kaleye kendi bayrağı ile Bizans imparatorunun bayrağını yan yana astırdı. Böylece Bohemund'un Lazkiye'yi ele geçirme teşebbüsü sonuçsuz kaldı.[130]

Raymond, Lazkiye'de bayrağını diktikten sonra artık Avrupa'ya dönmeyeceğini bu topraklarda öleceğini söyledi. Bu olaydan sonra Lazkiye'de bir yıl kalan Raymond 1100 yılının yaz ayında Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos'u ziyaret etmek için İstanbul'a gitti. Bohemund'un Lazkiye'den Antakya'ya ger döndüğünde Lazkiye'de bulunan iki haçlı lideri Robert de Flandre ve Robert de la Normandie, Lazkiye limanından Avrupa'ya doğru yola çıktılar.[131]

130 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s. 43-44.

131 Jonathan Riley-Smith, **The First Crusaders (1095-1131)**,Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s.19.

Harita 2: 1099 yılında haçlıların Antakya bölgesinde işgal ettikleri yerleri gösteren harita, Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130),** The Boydell Press, Woodbridge, 2000, s.44'den alınmıştır.

I. BOHEMUND DÖNEMİ (1100-1111)

2

1. Bohemund'un Antakya Haçlı Prensi olması

Bohemund, 1099 yılının Ağustos ayında Lazkiye seferinden istediği sonucu alamadan Antakya'ya geldiğinde artık resmi olarak Antakya'nın yöneticisi olmak için çalışmalara başladı. 1099 yılının yaz ayında haçlı liderleri arasından Kudüs'ün ilk yöneticisi olarak atanan Godefroi de Bouillon, kral unvanı değil *Advocatus Sancti Sepulchri* (Kutsal Mezar'ın Koruyucusu) unvanını aldı. Böylece haçlı liderleri, birinci haçlı seferi sonucunda birçok bölgeyi kendi hâkimiyetleri altına almış olmalarına rağmen resmiyette bu bölgelerin yöneticileri değillerdi. Papa'nın Doğu elçisi Daimbert Lazkiye'den Antakya'ya Bohemund'un yanına geldiğinde Antakya'nın resmiyette yöneticisi olması için Daimbert ile iyi geçinmesi gerektiğini biliyordu. Bu sebepten kısa zamanda tekrar Daimbert üzerinde nüfuzunu tesis etti. Daimbert, durumu yerinde görerek Doğu kiliselerinin düzenlemesini yapmak için Kudüs'e gitmekte acele ediyordu. Bu fırsatı değerlendiren Bohemund, Daimbert ile birlikte hac etme bahanesiyle Kudüs'e gitme kararı aldı.[1]

Urfa'da hâkimiyet kurmuş olan haçlı liderlerinden Baudouin, bu hac yolculuğunu haber alınca haber göndererek kendisinin de bu hac yolculuğuna katılacağını bildirdi. Boudouin, bu hac yolculuğuna katılmakla hem Urfa'da yönetimine resmiyet kazandıracak hem de Kudüs'ü yöneten haçlı lideri Godefroi'nin mirasına sahip olma imkânı kazanacaktı. Çünkü kendisi Godefroi'nin kardeşi ve Doğu'da en yakınıydı. Bu şekilde 1099 yılının Kasım ayı başlarında 25.000 haçlı şövalyesiyle Antakya'dan yola çıkan Bohemund, Daimbert ve Boudouin, 21 Aralık 1099 tarihinde Kudüs'e vardılar. Godefroi, 1099 yı-

1 Jonathan Riley-Smith, **The First Crusaders (1095-1131)**,Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 153.

lının son günlerinde Kudüs'e ulaşan hac kafilesini sevinçle karşıladı. Çünkü 25.000 haçlı şövalyesi Kudüs'ün asker ihtiyacını büyük ölçüde karşılayacaktı. 1 Ocak'ta başlayan Noel kutlamalarından sonra 5 Ocak 1100 tarihinde Bohemund, Papa'nın Doğu elçisi Daimbert başkanlığında bir toplantı yapılmasını istedi. Bu toplantıda Bohemund ve Godefroi'nın etkisiyle 1 Ağustos 1099 tarihinden 5 Ocak 1100 tarihine kadar Kudüs patrikliği yapmış olan Arnulf azl edildi. Onun yerine Daimbert Kudüs patriği seçildi. Böylece Bohemund, ilk hedefine ulaşmış oldu.[2]

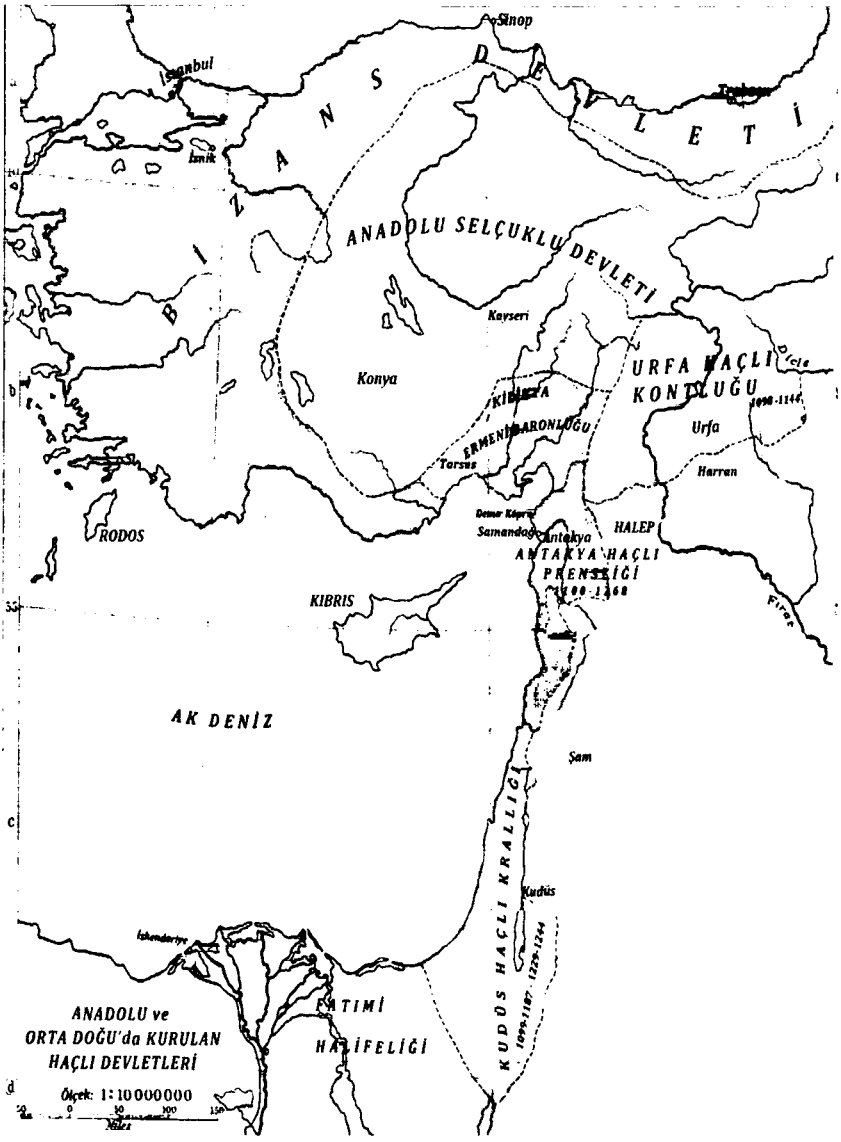
Kudüs Patriği ve Papa'nın Doğu elçisi sıfatıyla Daimbert, Godefroi'ye taç giydirmesiyle Godefroi resmen Kudüs Haçlı Kralı oldu. Sıra Bohemund ile Boudouin'e geldiğinde ikisi birlikte Kudüs Patriği Daimbert önünde diz çöktü ve Antakya'nın yönetim hakkı Papa'nın Doğu elçisi sıfatıyla Daimbert tarafından "Prinkeps"[3] unvanıyla Bohemund'a verildi. Böylece Daimbert'in 5 Ocak 1100 tarihinde Bohemund'u Antakya Haçlı Prinkeps'i olarak atamasıyla Bohemund'un Antakya Haçlı Prensliğindeki hâkimiyeti resmiyet kazanmış oldu. Bu şekilde bağımsız Antakya Haçlı Prensliği kurulmuş oldu. Kudüs'te yapılan bu toplantıdan sonra 1100 yılının ilk günlerinde I. Bohemund ile Boudouin birlikte Kudüs'ten yola çıktılar ve Antakya'ya ulaştılar.[4]

---

2 Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem** (Edited and Translated By Susan B. Edgington), s. 497-499. Ayrıca bkz. Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, (Translated by Frances Rita Ryan), Tennessee University Press, New York, 1969, s. 38-39.

3 Prinkeps hakkında bkz. Charlton T. Lewis, Charles Short , "Prinkeps" , A Latin Dictionary, Oxford, 1897, s.129; Ayrıca bkz. Alexander Jamieson, "Prinkeps" , Latin Dictionary, 1828, s.429. Latince'de "şef, birinci" anlamına gelen "Prinkeps" kelimesi, Roma imparatorluk döneminin ilk imparatoru Augustos (M.Ö. 27-M.S. 14) tarafından M.Ö. 23 yılında kullanılan resmi bir unvandı (Praenomen). Kral ya da diktatör unvanlarının yerine kullanılan Prinkeps unvanı imparatorların senatodaki liderliğini göstermek için kullanılırdı. Roma İmparatoru Diokletian (M.S. 285-305) döneminde bu unvan kaldırılarak yerine "Dominus" (efendi, sahip) kelimesi kullanılmaya başlandı. Augustos ve Diokletian'ın saltanatı arasındaki imparatorlar "Principate" olarak adlandırıldı. I. Bohemond, 1098 yılında Antakya'yı aldıktan sonra Prinkeps unvanını tekrar kullanmaya başladı. Ayrıca Prinkeps unvanı hususunda bkz. Steven Runcıman, **Haçlı Seferleri Tarihi** (Çev.Fikret Işıltan), I. Cilt, T.T.K. Basımevi, Ankara,1998 s.236'da Haçlı seferleri zamanında Princeps (başkan, hükümdar) unvanı belirli bir arazi ile bağlı olarak batıda hemen hiç bilinmeyen bir şeydi. Güney İtalya'da Lombard arazisini işgal ederek Aziz Petrus piskoposluğundan (yani papalıkdan) başka hiç bir üstün hâkimiyet tanımayan bazı Norman reislerinden başka kimse bu unvanı kullanmamıştı. Bu sebepten bu unvan Bohemond'a iyi yakışmıştı. Aynı zamanda Prinkeps bir devlet yönetim biçimi değil sadece devlet yöneticisine verilmiş olan bir unvandı.

4 Albert of Aachen, s. 497-499. Ayrıca bkz, Runcıman, s. 236.

Resim 3: *1100 yılında Anadolu ve Orta Doğu'daki devletleri* gösteren resim, www.wikipedia.org sayfasından alınıp düzenlenmiştir.

2. I. Bohemund'un Prensliğin Sınırlarını Genişletme Çabaları

Antakya'daki hâkimiyeti resmiyet kazanmış olan Antakya Haçlı Prensi I. Bohemund, Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını ve nüfuzunu genişletmek için, hem Bizans ile hem de Türklerle mücadele etmesi gerektiğini biliyordu. Bunun içinde Antakya Haçlı Prensliğinin bölgede hâkimiyetini sağlamlaştırmak için Ermenilerin desteğini alabileceğini düşündü. Antakya Haçlı Prensliği kurulduğunda Kilikya Ermenileri, Akdeniz'den Malatya'ya kadar uzanan Toros'ların güneyinden Antakya ve Urfa'yı kapsayan alanda yaşıyorlardı. Çeşitli kalelere sığınmış birçok Ermeni Derebeyi yöreye dağılmıştı. Toroslar'da Kilikya'nın kuzey doğusunda birkaç kalesi bulunan Rupen'in oğlu Konstantin yaşıyordu.[5] Bizans İmparatoru Ioannes Çimiskes, 970 yılında Anadolu'nun doğusunu Rumlaştırmak için Ermenileri Kapadokya ve Kilikya'ya tehcir ederek buralarda iskâna zorladı.[6] XI. yüzyılda devam eden bu tehcir faaliyeti sonucunda Kilikya ve Kapadokya'da Ermeni nüfus arttı.[7] Bu bölgede yaşayan Ermenilerin Türklerden şikâyeti yoktu. Çünkü bu bölgeye Bizanslıların zorla tehcir etmeleri sonucunda gelmiş ve yerleşmişlerdi. Ancak Anadolu Selçuklu Devleti'ne vergi ödeyerek Ortaçağ'da geçerli olan tabiiyet sistemine göre silahlı asker vermek mükellefiyetiyle Anadolu Selçuklu Devletine bağlıydılar.

Antakya ve Malatya bölgesine yayılmış olan bu küçük Ermeni derebeyleri böylelikle sitelerini yağmadan koruyabiliyorlardı. Rupen'in oğlu Konstantin, 1095 yılında Bizans askerlerini mağlup ederek birkaç Bizans kalesini aldı ve Kilikya'da Ermeni Baronluğu'nu kurdu. 1098 yılının Ağustos ayında Bohemund'un Kilikya'yı ziyaret ettiğini ve Kilikya Ermenilerinin desteğini istediğini belirtti. Bohemund, ileride kuracağı devleti için şimdiden hazırlıklar yapmaktaydı. Onun esas amacı, Çukurova'yı kuracağı yeni devletine dâhil etmek-

5 Hetum, **Gorigos Senyörü Hetum Vekâyinâmesi,** (Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan), (T.T.K. Kütüphanesinde yayınlanmamış tercüme), Ankara, 1944, s. 1.

6 John Scylitzes, **A Synopsis of Histories (811-1057)** (Translated by John Wortley), Published by The Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba, Kanada, 2000 s.154-155.

7 Abu'l-Farac, **Abu'l Farac Tarihi** (Çev.Ömer Rıza Doğrul), I.cilt, T.T.K Basımevi, Ankara,1999, s.263.

ti. Bu sebepten buraya Tankred komutasında bir ordu bıraktı.[8] 1100 yılında Konstantin öldü ve Gastagon[9] manastırına defnedildi. Konstantin öldüğünde iki oğlu vardı. Büyük oğlu Toros[10], babasının yerine baron olduğunda küçük oğlu Leon'da abisinin yanında yer aldı.[11]

1100 yılında Malatya'da Gabriel, Urfa'da Toros, Adana'da Oşin ve Misis'de adı bilinmeyen bir Ermeni derebeyi bulunmaktaydı. Ermeniler, Haçlıların Anadolu'ya gelmelerini büyük bir sevinçle karşıladılar. Böylelikle Türkleri Anadolu'dan söküp attıracak ve haçlılar sayesinde bağımsız bir devlet kurabileceklerdi.

Ermeniler, haçlıların Papa'nın emelleri gereğince, kutsal mekânları kurtarıp Hristiyan toplumları koruyacaklarını ve Doğu'da bulunan bütün haça tapanları özgürlüğe kavuşturacaklarını düşünüp kendilerine bağımsız bir devlet kurduracaklarını zannetmişlerdi. Bu sebepten Anadolu'ya gelen haçlılara yardım etmiş ve hatta kızlarını haçlı liderleriyle evlendirmişlerdi. Nitekim Urfa Haçlı Kontu Boudouin de Boulogne, Konstantin'in kardeşi Tafnus'un kızı Arda ile evlendiğinde Boudouin de Boulogne'nin kuzeni Boudouin de Bourg ise Malatya Ermeni derebeyi Gabriel'in kızı Morphea ile evlendi. Bu evlenmelerle Ermeniler, haçlılarla durumlarını sağlamlaştırdıklarına inanıyorlardı. Haçlı liderleri, Ermeni Baronlarından Konstantin ve Kogh Vasil'e önemli vaatlerde bulunmuşlardı. Halbuki haçlılar, Ermenilerin hâkimiyetinde bulunan kaleleri, kentleri, köyleri ellerinden alıyor ve geri vermiyorlardı. Ermeniler, henüz bu durumu kavrayamamışlardı.[12]

Haçlılar, Anadolu'nun güneyine doğru indiklerinde Toroslar ile Halep arasındaki yüksek yaylalarda konaklamaları ve aylarca süren

8 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130),** The Boydell Press, Woodbridge, 2000, s. 28.

9 Gastagon manastırı, Toros dağında Vahga kalesinin yakınında bulunuyordu.

10 Vahram'ın bahsettiği Toros ile Urfa'nın hâkimi Toros'un aynı kişi olduğu ile ilgili kaynaklarda net bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen Urfa hâkimi Toros haçlıların Urfa geldiğinde öldürüldüğüne göre bu iki Toros aynı kişi değil sadece isim benzerliği olan kişiler olması gerekir.

11 Vahram, **Wahram's Chronicle of the Armenian Kingdom in Cilicia, During the time of the Crusades,** (Translated from the Original Armenian with notes and illustrations by Charles Fried Neumann), J.L. Cox Ltd., London, 1831, s.28-30.

12 Meliha Aktok Kaşgarlı, **Kilikya Ermeni Baronluğu Tarihi,** Proses Ltd. Şti. Ankara, 1990, s.37.

Antakya kuşatması sırasında Ermenilerden yardım almışlardı. Eğer bu yardımlar yapılmasaydı haçlılar, Antakya ve Urfa bölgelerinde tutunamazlardı.[13] Antakya ve Urfa eski Bizans sınırı içindeydi. Burada çok eski askeri kabiliyetlerini muhafaza etmiş hristiyanlar, özellikle Ermeniler vardı. Ermeniler, haçlılar ile işbirliği yaptıkları takdirde haçlılar her zaman hazır bir orduya sahip olacaklardı. I. Bohemund ve Tankred, 1100 yılının başlarında yerli halktan destek alarak Türklerle mücadele ettiler.[14]

Ermeniler, haçlıların Anadolu'ya yerleşmeyeceklerini geçici geldiklerini zannettiklerinden kendi kalelerine, kentlerine ve köylerine yerleşmelerine izin veriyorlardı. Halbuki gelişmeler Ermenilerin zannettiği gibi olmadı. Çünkü haçlı şövalyelerinden harhangi bir kaleye veya kente giren ilk şövalye amblemi bulunan bayrağı diktiğinde o yer artık o şövalyenin oluyordu. Diğer şövalyeler ise bu durumu yasal mülkiyet addeder ve saygı gösterirdi. Böylece Ermenilerin bir süreliğine haçlılara bıraktıkları kaleleri ve kentleri haçlıların hâkimiyetine giriyordu. Derebeyliklerine paralı asker aldıklarını zanneden Ermeniler, hayal kırıklığına uğradılar, ne derecede büyük dönülmez bir hata işlediklerinin farkına vardılarsa da iş işten geçmişti. Çok geçmeden haçlılar, Ermeni derebeylerini kovmaya başladılar, kovmakla kalmayıp öldürtmeye kadar gittiler.[15] Buna en iyi örnek Thoros'dur.

Thoros, Boudouin de Boulogne'yi ısrarla yanına çağırmış ve Urfa'yı ona teslim etmişti. Urfa'da çıkan ayaklanma sonucunda Thoros[16] öldürüldü ve yerine Boudouin de Boulogne geçti.[17]

Antakya Haçlı Prensi I. Bohemund, 1100 yılında Antakya Haçlı Prensliğinin yönetimini oluşturduğunda Türkler ve Bizans'a karşı mücadele vereceğinden Çukurova'da yerleşmiş Ermenilerin des-

13 Mehmet Ersan, **Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler**, T.T.K. Yay. Ankara,2007, s.115.

14 Runcıman, II. cilt, s.9.

15 Kaşgarlı, s.38.

16 Gerçi Thoros'u öldüren kendi halkıdır, ancak Boudouin de Boulogne halkla anlaştığından bu cinayete seyirci kalmıştı.

17 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, (Translated by Frances Rita Ryan), Tennessee University Press, New York, 1969, s. 91-92.

teğine muhtaçtı. 1100 yılının yaz ayında ise Kuzey Suriye'de durum değişmişti. Zira bu tarihte I. Bohemund'un başarısız Lazkiye kuşatmasından sonra Lazkiye, Bizans Devleti adına Raymond'a emanet edilmişti. Raymond, 1100 yılının kış ve ilkbahar aylarını Bizans Devleti'nin temsilcisiyle beraber idare ettiği Lazkiye'de geçirdi.

Bizans imparatoru Alekseios Komnenos, bu yılın yaz ayında Lazkiye'de bulunan Raymond'a bir mektup göndererek şehrin kendisine teslimini istedi. Mektubu getiren Kıbrıs Dükü Eumathios, mektubu Raymond'a verdikten sonra I.Bohemund'un Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını genişletmesini engellemek için daha önce Bizans'a ait olan Çukurova şehirlerini ele geçirmek amacıyla kuvvetli bir donanmayla bölgeye yöneldi. Bu mektuba Raymond'u İstanbul'daki imparatorluk sarayına ziyarete çağıran bir davetnâme de ekliydi.[18] Bizans Kıbrıs Dükü Eumathios, Çukurova limanları, Silifke ve Korykos'u aldıktan sonra Tarsus, Adana ve Misis'i işgal ederek Bizans hâkimiyetini Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarına dek yaydı.[19] Diğer yandan Dukak meliklerinden Tacud-Devle'nin oğlu Melik Şems Dukak, askerleriyle birlikte Amid (Diyarbakır)'i almak için H.493/ M.1100 yılında Şam'dan hareket etti. Amid, o dönemde Bizanslı bir vali tarafından yönetilmekteydi. Melik Şems Dukak, şehri almak için çöl yolunu takip ederek Rahba'ya ve oradan da Amid'e geldi ve şehri kuşattı. Zorlu geçen kuşatmadan sonra Melik Şems Dukak komutasındaki Selçuklu ordusu, Amid'i aldı. Daha sonra Meyyafarıkın (Silvan)'a doğru hareket ederek burayı da alarak bir garnizon yerleştirdi. Bu garnizonu yerleştirmesindeki amacı Amid'in güvenliğini sağlamaktı.[20]

18 Anna Komnene, Raymond'a mektubu getirenin Kıbrıs dükü olduğunu yazarken Runciman, I. cilt s. 247'de mektubu getirenin Bizans imparatorluk donanmasının amirali Eustathios olduğunu yazıyor. Anna Komnene, **The Alexiad**, (Translated by E.R.A. Sewter), Penguin books, London, 2009, s.317. Ayrıca bkz. Runcıman, I. cilt, s. 247.

19 Anna Komnene, s.317.

20 H.A.R. Gibb, **The Damascus Chronicle of the Crusaders**, (Translated from the Chronicle of İbn el-Kalânisî by H.A.R. Gibb), Luzac Company, London, 1932, s. 49.

Bu gelişmeler karşısında Antakya Prensi I.Bohemund, Selçuklu ordusunun ilerlemesini durdurmak için H.493 yılının Receb ayı/ M.1100 yılının Mayıs ayında Apamea (Dinar) kalesine hareket ederek kuşattı. Ancak Halep Meliki Rıdvan'ın ordusuyla Antakya'ya doğru geldiği haberini alan I.Bohemund, hemen kuşatmayı bırakıp Antakya'ya doğru hareket etti.[21]

Halep Meliki Rıdvan'ın askerleri ile I. Bohemund komutasında haçlı şövalyeleri Kella Kalesinin yakınında karşılaştı ve H. 493 yılının Şaban ayında /M.1100 yılının Temmuz ayında yapılan Kella savaşında haçlı şövalyeleri Rıdvan'ın askerlerini mağlubiyete uğrattı. Böylece I. Bohemund, Halep'e kadar olan toprakları Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarına dâhil etti. Fakat Halep arazisinin tamamını almak isteyen haçlı lideri, Halep'e doğru sefere çıkmak üzereyken Ermeni Gabriyel'den gelen haber üzerine Malatya'ya doğru yöneldi.[22]

Danişmend Gazi (Gümüştekin)'in, 1098 yılında başlattığı Malatya kuşatması üç yıl boyunca devam etti. Malatya'nın yöneticisi Ermeni Gabriel, daha fazla mukavemet edemeyeceğini anlayınca Antakya Haçlı Prensi I.Bohemud'a haber göndererek yardım talebinde bulundu. Bunun üzerine I. Bohemund, H.493 yılının Ramazan ayı/ M.1100 yılının Temmuz ayında kuzeni Salerno Kontu Richard ve üç yüz şövalye ile Malatya'ya hareket etti.[23] Ancak I. Bohemund'un Malatya'ya yaklaşmasıyla Ermeniler, haçlıların Malatya'ya yerleşip bir daha çıkmamalarından korkarak I. Bohemund'a tuzak kurdular.

Ayrıca Ermeni yönetici Gabriel de I. Bohemund'u çağırdığına pişman olmuş ve haçlı liderini gelip yakalaması için Danişmend Gazi'ye haber gönderdi ve I. Bohemund'u Malatya'ya sokmayıp Danişmend Gazi gelinceye kadar oyaladı. Olup bitenden habersiz olan

---

21 H.A.R. Gibb, 50.

22 İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihi'l-Haleb** (Telif: Suheyl Zekkar), I. cilt, daru'l-kitabu'l-Arabi Yay. Şam, 1997, s. 356, Ayrıca bkz. Azimi, **Azimi Tarihi** (Çev. Ali Sevim),T.T.K. Yay. Ankara,1988, s.32 Ayrıca bkz. Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Tarihi**, T.T.K. Yay., Ankara, 1983, s.192.

23 İbnu'l-Esir, **el-Kâmil fi't-târîh**, X. cilt, Dar Sader Basımevi, Beyrut, 1979, s. 300'de I.Bohemund'un 1000 haçlı askeri ile yola çıktığı yazılmakta. Fulcher Chartes ise haçlı asker sayısını 300 olarak vermekte. Ayrıca bkz. Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s. 135.

I. Bohemund, Danişmend Gazi'nin ordusu[24] tarafından sarıldı ve kuzeni ile birlikte esir alındı ve önce Sivas'a daha sonra da Niksar'a götürülerek hapsedildi. 18 Eylül[25] Çarşamba günü Malatya'ya giren Danişmend Gazi, Sivas'tan getirdiği yiyecek ve zaruri ihtiyaçları karşılayacak eşyaları halka dağıttı. Malatya halkı, Danişmend Gazi'nin bu davranışından çok memnun oldu. Daha sonra Danişmend Gazi, Basilig adında birisini Malatya'ya "Katapan"[26] olarak bırakıp tabiiliğine aldıktan sonra Sivas'a döndü.[27] Antakya Haçlı Prensi I. Bohemund, esaret altına alındıktan sonra yeğeni Tankred, Antakya Haçlı Prensliğini yönetmeye başladı. Tankred, I. Bohemund'un naibi olarak prensliğin iç sorunlarını düzenlerken ilk önce işe yönetimi ve kiliseyi güçlendirmekle başladı.

3. Antakya Latin Kilisesi'nin Kuruluşu

Antakya Haçlı Prensi I. Bohemund, Ermeni yönetici Gabriel'in davetine karşılık Malatya'ya doğru hareket etmeden önce Antakya'da Bizans ve Latin Kiliseleri arasında ayrılığa yol açan bir hadise yaşandı. Bu ayrılığa sebep olan olay Daimbert'ten önce Antakya'da vefat eden Papa'nın Doğu elçisi Adhemar'ın Antakya patrikliğine 28 Haziran 1098 tarihinde atadığı Rum olan IV. Ioannes'i I.Bohemund tarafından Antakya'dan sürüldü ve onun yerine Latin Papaz Bernard de Valence tayin edildi. I. Bohemund'un yaptığı bu uygulamayla

24 Suheyl Zekkar, **el-Mevsuatu'ş-Şamiyye fi tarihi'l-hurubi's-Salibiyye** (Tahkikli tercüme Suheyl Zekkar), 2. Cilt, Daru'l-fikir Yay., Dımaşk (Şam), 1995, s.251. Albert of Aachen, s. 525'de Danişmend Gazi'nin 500 askeriyle Malatya'ya geldiğini yazıyor.

25 Abu'l-Farac, II. cilt, s. 342'de Yunanlıların takvimine göre 1412 (M.1101) olarak bu tarihi yazmıştır. Bu tarih İbnu'l-Esir'de H. 493 yılının Zilkade ayı/ M.1100 yılının Eylül ayı olarak verilmekte. Abu'l-Farac, bu tarihin bir yıl sonrasını yanlış olarak vermiştir.

26 **Süryani Mihail Vekâyinâmesi** (1042-1195) (Türkçe terc.Hrant.D. Andreasyan), II. cilt, (T.T.K. kütüphanesi No:44'de yayınlanmamış tercüme), Ankara, 1944, s. 48'de ise "Katapan" kelimesini yazmıştır. Katapan kelimesi Yunanca bir kelimedir ve Ortaçağ'da valiler için kullanılan bir sıfattı.

27 Urfalı Mateos Vekayinâmesi, **Urfalı Mateos Vekâyinamesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)** (Çev. Hrant D. Andreasyan), T.T.K. Yay. Ankara, 2000, s.204-205.

Antakya'da birbirini rakip gören iki kilise oluşmuş oldu.[28] Bununla beraber Bizans Patriği Ioannes, Antakya'dan sürülmeden önce Bizans kentlerinde ve özellikle Antakya'da sıkı bir dinî politika yürüttüğünde, genel olarak bağımlı kaldığı geçici yönetimin yerine geçmek konusunda hiçbir zaman hak iddia etmemişti ve daha ziyade haçlı Prensi I. Bohemund'un kentinde bir üstünlük istememişti.

I. Bohemund, Antakya Latin Kilisesini kurduğunda Ortodoks Bizans kilisesi Antakya'da etkin konumunu kaybetti. Bütün bunlarla beraber Antakya'da Bizans'ın din adamları hiçbir zaman fesh edilmediği için Bizans Kilisesi her zaman varlığını devam ettirdi. Ancak Bizans'ın din adamlarını Antakya Latin Patrikliği'ne bağlı kılmak gerekiyordu. Bizans'ın düşmanı olan Antakya Haçlı Prensleri, Antakya'da yönetimi kurarken Latin kilisesinin otoritesinden yararlandılar. Bu politikası ise Bizans taraftarı papazların politikası ile çakışmaktaydı.[29]

Antakya Latin patrikliğine bağlı beş patriklik merkezi[30] oluşturulmuştu. Bu patriklikler Antakya Haçlı Prensliğinin bölgedeki hâkimiyetinde önemli rol oynuyorlardı. Antakya kilisesini ve patrikliğini organize eden kişi I. Bohemund'un tayin ettiği Bernard de Valence idi.[31] Bernard, Antakya patrikliğinin sınırlarını düzenlerken Bizans hâkimiyetinde Antakya patrikliğinin sınırlarıyla aynı olmasına dikkat etti. Antakya Prensi I. Bohemund'un gösterdiği kişiler Antakya Latin Kilisesine bağlı beş patrikliğin başına geldiler. Antakya kilisesine bağlı beş patrik, görevlerini ya prense ya da halka borçluydular. Latin kiliseleri, çoğunlukla prens tarafından ve dolayısıyla onun kontrolü altında kurulmuştu. Antakya patrikliğine bağlı beş kilise kendi içlerinde hangi yetkiye sahip olursa olsunlar prens ve birinci patrik Bernard de Valence ile işbirliği içinde olmaları gerektiği kesindi. Dini liderin görevleri arasında siyasi otoriteyi sağlamak ve

28 Runciman, I. cilt, s. 248.

29 Claude Cahen, **La Syrie Du Nord A L'epoque Des Croisades Et La Principaute Franque D'Antioche**, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1940, s. 308-309.

30 Bu patriklik merkezleri Tarsus, Lazkiye, Cebele, Albara ve Tel-Başir şehirleri idi.

31 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, Boydell Press, Woodbridge, 2000, s. 198.

askeri organizasyonlara yardımcı olmak gibi görevlerin bulunmadığı o dönemde hemen hemen hiçbir Latin kilisesi bulunmamaktaydı. Edessa'da ve hatta herhangi bir çatışmanın olmadığı zamanlarda Kudüs'te de aynı durum söz konusuydu.

Prens ile din adamları arasında işbirliği Latin Kilisenin sistematik bir politikasıymış gibi görünmesiyle birlikte, bu işbirliği Antakya'da daha sıkı bir şekilde uygulanmaktaydı. Buna örnek olarak Antakya Latin Kilisesi, 1103 yılında I.Bohemund'un fidye ödemesine katılmasını gösterebiliriz.[32]

Antakya Latin Kilisesini ve patrikliğini organize eden kişi Antakya Patriği Bernard de Valence olup Antakya patrikliğinin sınırları olarak Bizans'ın eski piskoposluk sınırlarını talep ediyordu. Dolayısıyla bu sınırlar Antakya prensliği sınırlarını önemli bir şekilde aşıyordu. Tabii olarak Antakya Haçlı Latin Kilisesi kurulmadan önce Antakya Kilisesi'ne bağlı olan kiliselerin büyük bir bölümü Müslümanların hâkimiyetindeki topraklarda bulunuyordu.[33] Ancak 1100 yılında Antakya Haçlı Patrikliği kurulduğunda Patrik Bernard, Edessa (Urfa) ve Trablus kontluklarındaki ve Antakya Prensliğinin sınırları içindeki bütün kiliseleri kendine bağladı. Aynı zamanda Antakya Latin patrikliği oluşturulmadan önce kurulan ve kendilerini özerk kabul eden kiliseler bölgede bulunmaktaydı. Antakya Latin Kilisesi kurulduğunda herhangi bir sıkıntı çekilmeden bu kiliseler, Latin kilisesine itaat ettiler. Albara, Tarsus, Edessa ve Misis'de olduğu gibi büyük kiliseler, bundan böyle başpiskoposluk olarak değiştirildi.[34]

Antakya Latin kilisesinin iç organizasyonu, Batı'daki bütün kiliselerin iç organizasyonundan farklı değildi. XII. yüzyılda on iki, XIII. yüzyılda yirmi piskoposluk meclisi üyesinin yer aldığı rahip meclisi, diyakozlar ile bir baş diyakoz[35], bir koro şefi şansölyesi, bir öğret-

32 Cahen, s.310-313.

33 Albert of Aachen, s.339.

34 Cahen, s.316-317.

35 Diyakoz hususunda bkz. George Thomas Kurian, Nelson's **Dictionary of Christianity**, Tennessee, U.S.A., 2005, s.207'de **"Deacon"** maddesinde Diyakoz, Katolik ve Ortodoks kiliselerindeki 3 yüksek ruhban derecesinin ilk basamağı olan diyakozluk rütbesini haiz kişidir. Diğer 2 rütbe ise sırasıyla papazlık (vaizlik) ve piskoposluktur.

men, bir veznedarı ve bir de resmi görevliden oluşmaktaydı. XIII. yüzyıl kilise envanterindeki kayıtlara göre kilise önemli bir servete sahipti. Patriklerin kontrolünde bulunan servetin heveslileri çoktu. Bu da patriklik seçimlerinde ve iç karışıklıklarda temel rol oynuyordu. Antakya Latin Patrikliğine bağlı kiliselerin altın dönemi XII. yüzyılın başıdır.

Bu dönemde alınan yeni topraklardan çok gelir elde edilmişken askeri emirler ile sadık dindarların arasında henüz bir rekabet başlamamıştı. Aynı durum başpiskoposluk Edessa için de geçerliydi.[36] Ayrıca Albara başpiskoposu Peter, kentin yarısına sahipti. Sadece bazı bilgilere sahip olduklarımızdan bahsedersek Antakya, Cebele ve Bulunyas piskoposları çok varlıklıydılar.[37]

Antakya kilisesi ile Batı'daki kiliselerin yönetim sisteminde bir fark bulunmazken kiliselerin gelirlerinde bir farklılık bulunmaktaydı. Bu farklılık ise Batı'da bulunmayan aşar vergisinden kaynaklanmaktaydı. Doğu'da aşar vergisi toprağın sahibi tarafından değil köyler tarafından ödeniyordu.

Antakya kilisesinin gelirleri arasında toprak vergisinin yanı sıra Antakya şehrinde yaşayan silah yapımcılarından ve zanaatkârlardan da alınan vergiler de önemli bir yer tutmaktaydı. Antakya Haçlı Prensliği, zanaatkârlardan hem vergi alıyor hem de haçlı askerlerinin silah ihtiyacını bu zanaatkârlardan karşılıyordu.[38] Ama diğer taraftan Doğu'da Monofizitlerin mensup olduğu kiliseler (Ermeni, Süryani) farklı Hristiyan mezheplerinden olduklarından aşar vergisini alamıyorlardı. Halbuki, çoğu zaman Latinler ve Bizanslılar mülk sahibiydiler ve topraklarını Monofizit (Ermeni, Süryani) ya da Müslüman köylülere işlettirirlerdi. Antakya Latin Kilisesi, diğer vergilerin yanında bir de aşar vergisi alması köylülere ağır geliyordu.[39]

36 Cahen, s.319-320.

37 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.199.

38 Jonathan Riley-Smith, s.87.

39 Cahen, s.320.

4. Tankred'in Birinci Naiblik Dönemi (1101-1103)

Godefroi de Bouillon, 18 Temmuz 1100 tarihinde vefat etiğinde Kudüs Haçlı Krallığı yöneticisiz kalmıştı. Bu olaydan yaklaşık iki ay sonra 18 Eylül 1100 tarihinde Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund, Danişmend Gazi'ye esir düştü ve Antakya Haçlı Prensliği de yöneticisiz kaldı.[40] 1100 yılının Ağustos ayında Kudüs'ten yola çıkan bir heyet Urfa Kontu Baudouin de Boulogne'ye kardeşinin vefat haberini verdi. Bunun üzerine Urfa Kontu, Kudüs'e gitme kararı aldı. Bu sırada kuzeni Baudouin du Bourg, I.Bohemund'un yerine Antakya'yı yönetmekteydi.[41] Urfa Kontu Baudouin de Boulogne, 2 Ekim 1100 tarihinde Kudüs Kralı olmak için Kudüs'e doğru yola çıktığında Antakya'yı yöneten kuzeni Baudouin de Bourg'u Urfa'ya çağırdı ve kendi vassallığı altında Urfa kontluğu makamına getirdi. Böylece Antakya Haçlı Prensliği, 2 Ekim 1100 tarihinden 1101 yılının Mart ayında Tankred'in Antakya'ya gelmesine kadar Urfa Haçlı Kontluğu'nun vassallığı altında kaldı.[42]

Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund'un esir alınmasından sonra Antakya'yı kimin yöneteceğine karar vermek için Antakya'da yaşayan haçlılar toplandılar ve I.Bohemund'un yeğeni Tankred'e mektup gönderme kararı aldılar. Gönderilen bu mektupta Tankred'in Antakya'nın başına geçmesi isteği yazılıydı. Tankred'e gönderilen mektup Fulcherius'un naklettiğine göre şu şekildeydi. "Tankred, oyalanmadan buraya, senin ve bizim efendimiz olan Lord Bohemund esaretten kurtulup dönene kadar Antakya'ya ve ona bağlı olan topraklara sahip çıkarak bizi yönet. Sen onun akrabası olan sağduyulu mükemmel bir savaşçısın ve bizlerden daha kuvvetlisin, kuşkusuz topraklarımızı da bizden daha iyi koruyabilirsin." Antakya'da yaşayan haçlıların bu talebine olumlu cevap gönderen Tankred[43], Galila-

40 Anna Komnene, s.318-319.

41 Fulcherius Carnotensis, **"Kutsal Toprakları Kurtarmak" KUDÜS SEFERİ**, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2009, s. 133-134.

42 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s.136-137.

43 Tankred, haçlıların Antakya'yı ele geçirmesinden sonra Raymond komutasında haçlı ordusuna katılmış ve Kudüs'ün ele geçirilmesinin ardından Galilaca (Celile) prensi olmuştu

ca (Celile) prensliğini Kudüs Kralı Baudouin de Boulogne'ye bırakarak 1101 yılının Mart ayı başlarında Antakya'ya geldi ve Antakya Haçlı Prensliği'ni yönetmeye başladı.[44]

Tankred, Antakya Haçlı Prensliği'ni yönetmeye başladıktan sonra uyguladığı politikalarda çok isabetli davrandı ve kusursuz bir nâib oldu. Nâib olmasına rağmen kendi adına sikke bastırdı ise de, bu sikkelerde Prens unvanı değil de " Tanrının hizmetkârı" unvanını kullandı.[45] İlk haçlı seferinin başlamasını takip eden ilk beş yılda Antakya'nın Latin yöneticileri, prensliği Kuzey Suriye bölgesinde bir bütün olarak kendi kontrolleri altında tutarak yönetmeye çalıştılar. Özellikle Tankred (1101-1103), döneminde askeri akınların bir sonucu olarak görülen prensliğin bölgede yayılması prensin izlediği başarılı politika sayesinde oldu. I.Bohemund'un naibi olarak Tankred, içerde I. Bohemund'un politikalarını devam ettirerek Antakya Prensliği'ni ve kilisesini güçlendirmekle uğraşırken dışarıda ise Bizans ve Türk kuvvetleriyle mücadele ediyordu.

Tankred, iki yıllık birinci nâiplik döneminde başarılı politikalarıyla Antakya Haçlı Prensliğinin devamını sağladı. Antakya Haçlı Prensliğinin Latin yöneticisi Tankred'in stratejisi, sınırların kontrolüne önem vermesiydi. Antakya Haçlı Prensliği, Avrupa'dan erzak, silah ve asker desteği almadan varlığını Suriye bölgesinde devam ettiremezdi. Bunun için Doğu Akdeniz'de kıyıları bulunan limanlarla Batı Avrupa'daki limanlar işbirliği içinde olmalıydı. Tankred, Avrupa limanları ile bağlantısı olan ve Antakya Haçlı Prensliği için stratejik öneme sahip Lazkiye'yi almadan prensliği güçlü bir konuma getiremeyeceğini biliyordu. Tankred'in Bizans hâkimiyetinde bulunan Lazkiye limanını alması için iki güçle mücadele etmesi gerekiyordu. Bizans, Kuzey Suriye bölgesinde önemli bir güce sahip olduğu sürece Antakya Haçlı Prensliği her zaman Bizans'ın tehdidi altında olacaktı. Bizans'ın tehdidinin yanında Antakya Haçlı Prensliği'ni tehdit eden diğer güç Halep Meliki Rıdvan idi. Antakya hâkimi Tankred, bu iki tehdit karşısında bölgede yardım alacağı tek güç ise Ermeniler idi.

44 Fulcherius Carnotensis, s.133-134.

45 Runciman, II. cilt, s. 26.

Fakat Ermeniler, haçlıların Anadolu'da ilerlemesinde ve yerleşmesinde yardım ettikleri gibi Antakya Haçlı Prensliği kurulduktan sonra da yardımlarını esirgemediler. I. Bohemund'un naibi olan Tankred, Bizans, Türkler ve Ermeniler arasında iyi bir siyaset izleyerek prensliğin devamını sağlayabildi.[46]

Antakya Haçlı Prensliği için bu dış tehditler den başka iki de iç tehdit bulunmaktaydı. Haçlıların Antakya'yı kuşattığı sırada Antakya'nın yerli halkı olan Hristiyan ve Müslüman nüfusun maruz kaldığı iç ve dış tehdide şimdi Antakya Haçlı Prensliğinin kendisi maruz kaldı. Bizanslılar ile Müslüman düşmanlar tarafından iç ve dış tehdide maruz kalan Antakya Haçlı Prensliği bu durum karşısında zayıf duruma düştü. Bu dönemde üç komşunun prenslikle olan bağlantısı prensliğin kuruluşunda ve devamında çok önemli rol oynadı. Bu üç komşudan biri olan Bizans Devleti, Kuzey Suriye'de önemli bir güce sahipti.[47]

Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, birinci haçlı seferinde devletini iyi bir şekilde idare etmiş ve büyük bir sarsıntı atlatmıştı. Birinci haçlı seferini atlatan İmparator Alekseios Komnenos'un bundan sonraki hedefi, Antakya'yı Bizans hâkimiyetine katarak Anadolu'dan Antakya'ya giden yolları yeniden kontrolü altına alabilmekti. Fakat tam bu sırada Batı'dan yeni bir haçlı ordusunun yola çıktığı haberini aldı.[48]

Papa II. Pascalis (1099-1118), haçlıların Kudüs'ü almış oldukları haberini alınca bu haberi sevinçle karşıladı ve yeni bir haçlı seferi için Batı Avrupa'da çağrıda bulundu. Bu çağrıya I. haçlı seferinde olduğu gibi Kontlar, Dükler ve din adamları katıldılar. Bu haçlı seferinin amacı Kudüs'ün Hristiyanların elinde kalabilmesi için insan gücünün karşılanmasıyla birlikte Doğu'dan Müslümanları tamamıyla çıkarmaktı.[49] Neticede Papa tarafından yapılan çağrı etkili oldu ve 1100 yılının Eylül ayında haçlılar Doğu'ya doğru gitmek üzere yola

46 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s. 47.

47 Runcıman, II. cilt, s. 27-28.

48 Albert of Aachen, s. 653-655.

49 Jonathan Riley-Smith, s. 154-155.

çıktılar. Avrupa'dan yola çıkan birinci haçlı ordusu, Milano başpiskoposu Anselm de Buis'in idaresinde Lombardlar ile Kont Etienne de Blois'in komutasında küçük bir Alman ordusunun birleşmesinden oluşan orduydu. Bu orduyu daha sonra iki ordu daha izledi ve İstanbul'da birleşen bu üç ordu, 1101 yılının Nisan ayında Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos tarafından Anadolu'ya geçirildi.[50]

1101 yılının Nisan ayında Anadolu'ya giren büyük haçlı ordusunun amacı Anadolu'dan Suriye'ye giden karayolunu kendi hâkimiyetleri altına aldıktan sonra Kudüs'e ulaşmaktı. Bununla beraber Danişmend Gazi'nin elinde esir olan Antakya Haçlı Prensi I. Bohemund'u kurtarmak da haçlıların hedefindeydi. Fakat Anadolu'da ilerleyen haçlı liderleri daha önceki haçlı liderleri gibi Urfa ve Antakya'da kurulan haçlı devletlerine benzer devletler kurma fikrine kapıldılar. Bu amaç doğrultusunda Anadolu'da ilerleyen birinci haçlı ordusu, İznik'ten Ankara'ya oradan da Çankırı'yı geçip Merzifon'a ulaştıklarında 5 Ağustos 1101 tarihinde burada haçlı ordusunu bekleyen I. Kılıç Arslan tarafından bozguna uğratıldı. I. Kılıç Arslan komutasındaki Türk ordusu, 5 Eylül 1101 tarihinde Ereğli yakınlarında diğer haçlı ordularını da hezimete uğrattı. Böylece Antakya'ya ulaşamadan bütün haçlı ordusu Anadolu'da bertaraf edilmiş oldu.[51]

1101 yılındaki haçlı seferinde haçlılar, kendilerinin Anadolu'da ağır mağlubiyete uğramalarında Bizans'ın yeterli desteği vermemesinden dolayı Bizans'ı suçladılar. Bu ağır yenilgi Bizans ile Batı dünyasının arasını açmakla beraber iki taraf arasında yıllardan beri süregelen anlaşmazlığı körükledi. Ayrıca Bizans, I. haçlı seferinde olduğu gibi Türkleri Anadolu'dan çıkarma hayalini de gerçekleştiremedi.

Haçlıların Anadolu'da uğradığı bu yenilgi ile haçlı devletleri Avrupa'dan gelmesini bekledikleri insan gücü yardımına kavuşamadılar. 1101 yılında sonbaharında başarısız haçlı seferinden dönen haçlı liderleri komutasında haçlılar İstanbul'a döndüler.[52]

---

50 Runciman, II. cilt, s. 15-16.

51 Albert of Aachen, s. 594-597. Ayrıca bkz. William Tyre, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, (Translated Emily Atwater Babcock and A.C. Krey), I. cilt, Columbia University Press, New York, 1943, s. 470-471.

52 Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)** (Çev. Hrant D. Andreasyan), T.T.K. Yay., Ankara, 2000, s. 242. Ayrıca bkz. Runciman, II. cilt, s. 25.

İstanbul'a gelen haçlı liderleri, Etienne de Blois, Etienne de Bourgogne, Mareşal Konrad ve Biandrate Kontu Albert, Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos'dan ilk önce Antakya'ya sonra da Kudüs'e gitmek için gemi ricasında bulundular. Bu sırada İstanbul'a dönen haçlı liderleri arasında Raymond da bulunmaktaydı. O da Lazkiye'ye karısının ve adamlarının yanına dönmek için haçlı liderleriyle birlikte yola çıktı. Haçlı liderleri, St. Symeon (Samandağ) limanında indikten sonra Antakya'ya geldiler ve Tankred tarafından hazırlanan karşılama töreniyle Antakya'ya girdiler. Kont Raymond'un gemisi diğer gemilerden ayrılarak Tarsus limanına girdi ve burada Raymond, Bernard adında bir haçlı şövalyesi tarafından Merzifon savaş meydanından kaçarak Hristiyanlığa ihanet etmek ithamıyla tutuklandı. Raymond, bir nöbetçi birliği tarafından götürülüp Tankred'e teslim edildi.[53] Bu olay Kudüs'te duyulduğunda Papa'nın Doğu elçisi Patrik Bernard, Tankred'e haber göndererek Raymond'u hemen serbest bırakmasını istedi. Tankred de Raymond'dan Kuzey Suriye'deki işlere karışmayacağına dair yemin aldıktan sonra Raymond'u serbest bıraktı.[54]

5. Tankred'in Çukurova ve Lazkiye Seferi

Tankred, Antakya'yı yönetmeye başladıktan sonra kendi karakteristik yapısını yönetime yansıttı. Buna göre bölgede tek hâkim güç olabilmek için Bizans'a isyan bayrağı açarak Kuzey Suriye bölgesindeki limanları hâkimiyetine alması gerekiyordu. Ayrıca 1101 yılında Anadolu Selçukluları haçlıları hezimete uğratmış olmaları haçlılar açısından olumsuz bir durumken Tankred açısından olumlu sonuçlar oluşturdu. Zira bu zaferle Türkler, Anadolu'da tekrar kuvvetli bir konuma geldiler. Bundan dolayı Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos'un İstanbul çevresini bırakarak Antakya'ya bir sefer düzenlenmesi düşünülemezdi.[55]

53 Albert of Aachen, s. 631-633.

54 Ralph Bailey Yewdale, **Bohemund I., Prince of Antioch**, Princeton University Press, 1943, s. 95. Ayrıca bkz. Runciman, II. cilt, s. 28.

55 Anna Komnene, s. 335-336.

1101 yılında Anadolu'ya ikinci defa haçlıların gelmesi üzerine onlarla meşgul Bizans imparatorunun bu meşguliyetinden faydalanan Tankred, Ermenilerin desteğiyle Çukurova'ya doğru hareket etti ve Bizans'ın hâkimiyetinde bulunan Misis, Adana, Tarsus şehirlerini Bizans'tan alarak Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını Kilikya'ya kadar genişletti.

Kilikya bölgesinin doğuya açılan kapısında bulunan bir geçit üzerinde Bizans kalesi Serventikar (Sarvanda)[56] bulunmaktaydı. Tankred, Kilikya bölgesinin savunması için stratejik öneme sahip Serventikar kalesini 1101 yılının Nisan ayında aldı ve buraya Antakya haçlı askerlerini yerleştirdi. Böylece Kilikya bölgesinin güvenliği sağlandıktan sonra Antakya'ya döndü.[57]

Tankred, Antakya Haçlı Prensliğinin Kuzey sınırının güvenliğini sağladıktan sonra Güney sınırının güvenliğini sağlama almak için çalışmalara başladı. Bundan sonra nâib Tankred'in en büyük hedefi, dayısının da prensliğe katmak için savaştığı Antakya'nın güvenliği için stratejik öneme sahip Lazkiye limanını almak oldu. Antakya Haçlı Prensliğinin oluşumu sırasında I.Bohemund, Lazkiye'ye sefer düzenlemiş ve Lazkiye'yi almıştı. Fakat daha sonra Bizans'ın toprağını almanın Bizans-Haçlı ilişkileri açısından iyi sonuçlar oluşturmayacağını müzakere eden Raymond başkanlığında haçlı liderleri, Papa'nın Doğu elçisi Daimbert'e I.Bohemund'un hemen Lazkiye'den çıkması gerektiğini söylemişlerdi. Bunun üzerine Daimbert te I. Bohemund'dan Lazkiye'den çıkmasını istemişti ve I. Bohemund'da

56 Serventikar (Savranda) kalesi, günümüzde Osmaniye'nin doğusunda Kaypak köyü yolu üzerinde 30 km'lik asfalt yol ile köye bağlıdır. Kalecik barajının yanında yer almaktadır. Kalenin çevresi 800 metredir. Dikdörtgen biçiminde olup surları 7-10 metre, burçları ise 8-10 metre yükseklikte dir. 12 burcu ve kalesi vardır. Kale Bizans'tan kalmadır. Bu kale araziye uydurularak dikdörtgen biçimde kurulmuştur. Güneydoğu, kuzey ve batı yönlerini Kaypak çayının keskin yamaçlarına, doğusunu sert kalkerli kayaların dikleşen tarafına dayayarak o taraftan gelecek tehlikeleri bu şekildeki tabi setlerle önlemiş bulunmaktadır. Bu şekilde tabi setlerle ve yüksek surlarla çevrili Savranda kalesinin alınması zordu. Günümüzdeki Savranda Kalesi'nin fotoğrafı için bkz. resim 6.

57 Wiliam of Tyre, I. cilt, s.428, Ayrıca bkz. Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s. 52.

Lazkiye'den çıkıp Antakya'ya dönmüştü.[58] Haçlı lideri Raymond, Lazkiye'ye girdiğinde buraya şövalyelerini yerleştirerek şehri Bizans'a teslim etmişti.[59]

Antakya Haçlı Prensliğinin Güney sınırında Lazkiye'de Bizans imparatorluk donanması ile Raymond'un askerleri bulunduğu sürece prensliğin Güney sınırları her zaman Bizans'ın tehdidi altında kalacaktı. Bu sebepten nâib Tankred, Antakya Haçlı Prensliği'ni Bizans'ın tehdidinden kurtarması için Lazkiye'yi alması gerekiyordu. Yalnız bunun donanma olmadan başarılamayacağını bilen Tankred, Ceneviz donanmasının yardımını almak amacıyla onlarla görüşmeye başladı. Tankred komutasında Antakya Haçlı ordusu, Lazkiye'ye doğru hareket ettiğinde Raymond, Tankred'e "Kuzey Suriye'deki işlere karışmayacağına" dair yemin etmiş olduğundan dolayı Lazkiye'deki şövalyelerini çekti. Antakya haçlı ordusu, 1102 yılının İlkbaharında Lazkiye'ye gelip şehri kuşattığında Bizans imparatorluk donanması şehre iaşe ve asker desteği sağladığından kuşatma hemen hemen bir yıl sürdü.

Fakat 1103 yılının başlarında Ceneviz gemileri Lazkiye ile Kıbrıs arasındaki bağlantıyı kesip Bizans donanmasına zarar verince şehrin içinde bulunan Bizans askerleri surun dışına çıktığında Tankred'ın ordusu tarafından bozguna uğratıldı. Böylece Tankred komutasında Antakya haçlı ordusu Lazkiye'ye girdi. St.Symeon (Samandağ) limanından sonra Lazkiye limanına da sahip olan Antakya Haçlı Prensliği Akdeniz ticaretindeki önemini ve gelirlerini arttırdı.[60]

Tankred'in Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını genişleterek prensliği daha güçlü bir konuma getirdiği sırada Urfa Haçlı

58 Lazkiye'nin kimin hâkimiyetinde olduğu hususunda bkz.Urfalı Mateos, s. 215'de Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Lazkiye şehrini asla Raymond'a vermemiştir. Raymond, Lazkiye'den İstanbul'a gittiği vakit imparator Alekseios'un sarayında büyük bir hüsnükabul görmüş, sonra da Suriye'ye geri gelmiştir. Bu seyahati uzun uzadıya yazmış olan Wiliam of Tyre, imparator tarafından Lazkiye'nin Raymond'a verilmiş olduğunu hatıra getirecek hiçbir söz sarf etmemiştir. Müellif, bilakis Tankred, Lazkiye'yi zapt ettiği vakit bu şehrin Bizanslılara ait olduğunu açıkça söylemiştir.

59 Jonathan Riley-Smith, s.19.

60 William Tyre, I. cilt, s.449. Ayrıca bkz. Runcıman, II. cilt, s. 28.

Kontluğu'nu yöneten Baudouin du Bourg[61], Artuklu Emiri Sökmen'in saldırısına uğradı. Artuklu Emiri Sökmen, Urfa Haçlı Kontluğu'nun hâkimiyetine alınmış Müslüman şehri Suruç'u almak için 1102 yılında bu şehre sefer düzenledi. Urfa Haçlı Kontluğu'nun yöneticisi Baudouin du Bourg komutasında haçlı ordusu, Suruç'a destek olmak için geldiğinde Artuklu ordusu tarafından bozguna uğratıldı. Baudouin du Bourg, 400 haçlı süvarisi ile savaş alanından kaçarak Antakya'ya geldi ve Tankred'den haçlı askeri desteğini alarak Urfa'ya hareket etti. Urfa yakınlarında yapılan savaşta Baudouin du Bourg'un kuzeni Joscelin de Courtenay komutasında haçlı ordusu, Artuklu ordusunu bozguna uğrattı. Tankred'in giderek bölgede güçlenmesinden rahatsız olan Kudüs Kralı I. Baudouin, I.Bohemund'un derhal kurtarılması için harekete geçti.[62] Sultan I. Kılıç Arslan, 1103 yılının Ağustos ayında Antakya'yı alarak Antakya Haçlı Prensliğine son vermek için Maraş'a geldi. Maraş'tan Danişmend Gazi'ye haber göndererek onun izni ve desteğini sorduktan sonra Halep'e hareket etti. Sultan I. Kılıç Arslan, Halep Meliki Rıdvan ile birlikte Halep'ten Antakya'yı almak için harekete geçti ise de, Danişmend Gazi'nin fidye karşılığında I. Bohemund'u serbest bırakması Sultanın bu girişimini sonuçsuz bıraktı.[63]

---

61 Urfa Haçlı Kontluğu'nun yöneticileri hususunda bkz. Fulcher Chartes, s. 38-39 ve Ayrıca bkz. Runcıman, II. cilt, s. 29-30'da Urfa Kontu I. Baudouin, kardeşi Kudüs Kralı Godefroi'nin ölümü üzerine Kudüs'e gitmiş ve Kudüs kralı olmuştu. I. Baudouin, Kudüs kralı olduğunda halasının oğlu Baudouin du Bourg, I. Bohemund'un yanında kalmıştı. I. Bohemund, esaret altında bulunduğunda Tankred'in Antakya'nın yönetimini alana kadar Antakya Haçlı Prensliği'ni yönetmişti. Tankred'in Antakya yönetimini almasından sonra Baudouin du Bourg, Urfa'ya gitmiş ve kuzeni Kudüs Kralı I. Baudouin adına Urfa Haçlı Kontluğu'nu yönetmeye başlamıştı. Baudouin du Bourg, Urfa Haçlı Kontluğu'nu yönetmeye başladığında emrinde kendi milletine mensup çok kimse bulunmadığından yerli Hristiyanlardan destek almış ve bu doğrultuda Malatya hâkimi Ermeni Gabriyel'in Morphia adındaki kızıyla evlenmişti.

62 Süryani Mihail, s.47-48. Ayrıca bkz. Urfalı Mateos, s. 218-219.

63 H.A.R. Gibb, s. 59. Ayrıca bkz. Aksarayî, **Musameretu'l-Ahbar**, (Çev.Mürsel Öztürk), Ankara, 2000, s.21'de I. Kılıç Arslan'ın Antakya seferinden dönüşü hususunda I. Kılıç Arslan'ın Danişmend Gazi'ye "Senin dinarına da dirhemine de ihtiyacım yok" dediğini yazmıştır.

6. I. Bohemund'un Esaretten Kurtulması ve Prensliği Tekrar Yönetmesi

1103 yılının İlkbaharında Tankred'in Çukurova ve Lazkiye'yi alarak Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını genişleterek güçlendirmesinden sonra Urfa Kontu Baudouin du Bourg tedirgin oldu ve derhal I.Bohemund'u esaretten kurtarmak için harekete geçti. Bunu duyan Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, kendisi için büyük bir tehdit oluşturan I.Bohemund'un kendisine teslim edildiği takdirde Danişmend Gazi'ye 260.000 Bizans altını vermeyi vaat etti. Üç yıl esaret altında kalan I. Bohemund ise Antakya ve Urfa'ya haber göndererek kendisinin kurtuluş fidyesinin temin edilmesini istedi. 1103 yılının Mayıs ayında Urfa Kontu Baudouin du Bourg ve Antakya Latin Patriği Bernard tarafından toplanan 100.000 Bizans altını Ermeni Kogh Vasil'in Danişmend Gazi'ye vermesiyle I.Bohemund serbest kaldı.[64] Danişmend Gazi, fidye olarak 100.000 Bizans altınının yanı sıra Antakya'nın eski Selçuklu Valisi Yağısıyan'ın esir olan kızının serbest bırakmasını da şart koştu.[65]

I.Bohemund esaretten kurtulunca doğruca Antakya'ya gitti. Böylece Tankred, dayısı I.Bohemund'un 1103 yılının Mayıs ayında esaretten dönmesi üzerine idareyi ona devretti. I.Bohemund, Antakya'ya geldiğinde kendisinin esaret altında olduğu dönemde Antakya Haçlı Prensliği'ni yeğeni Tankred'in yönettiği ve prensliğin sınırlarını genişlettiğini öğrenince Tankred'e Antakya halkı huzurun-

64 William Tyre, I. cilt, s.451. Ayrıca bkz. Fulcherius Carnotensis, s.157, Yewdale, s. 96'da Tankred'in kurtuluş fidyesi için hiçbir şey vermediğini yazmıştır. Urfalı Mateos, s. 221'de ise Ermeni Kogh Vasil'in ödediği bu meblağın 100.000 Bizans altını olduğunu ve Tankred'in bu meblağa hiçbir katkı yapmadığını belirtmiştir. Haçlı kaynaklarının verdiği bilgi ise, Bizans İmparatoru'nun I.Bohemund'un kendisine verilmesi için Danişmend Gazi'ye 260.000 Bizans altını teklif ettiğini. Fakat Danişmend Gazi'nin bunun yerine Ermeni Kogh Vasil'in getirdiği 100.000 Bizans altınını kabul ettiği hususunda haçlı kaynaklarının verdiği bilgi doğru gözükmemektedir.

65 İbnu'l-Esir, X.cilt, s.345-346'da I. Bohemund'un serbest bırakılıp çevredeki Müslümanlara baskıyı arttırması üzerine " Müslümanların başına gelen felaketler Danişmend Gazi'nin onlara yaptığı iyiliği silip yok etti" şeklinde bu durum hakkında bilgi verir.

da teşekkür etti.[66] Bu teşekkür konuşmasından sonra Tankred, dayısı ile yalnız görüştüğünde kendi aldığı şehirlerin kendi hâkimiyetinde kalması gerektiğini söyledi. Fakat I.Bohemund ve Antakya Haçlı Prensliğinin yöneticilerinin genel görüşüyle Tankred'in aldığı şehirler Tankred'e bırakılmadı. Bu şehirler prensliğin sınırları içerisinde kalırken küçük bir parçanın iktâiyle Tankred memnun edildi.[67] Ayrıca I.Bohemund, tekrar prensliğin yönetimini devraldığında kendisi için fidye parası toplayan Bernard'ın Antakya Latin Kilisesi'nin patriği olarak görevine devam etmesini sağladı.[68]

I.Bohemund, Antakya Haçlı Prensliğinin idaresini tekrar kendisi üzerine aldıktan sonra hiç vakit kaybetmeden prensliğin doğu sınırının güvenliğini sağlamak için sefere çıktı. Bu seferde Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund, Urfa Kontu Baudouin du Bourg ile ordularını birleştirerek büyük bir haçlı ordusu oluşturmak için anlaşma yaptı. Bu şekilde oluşan haçlı ordusu, Antakya Haçlı Prensliğinin doğusundaki bütün Müslüman yerleşimleri alarak Müslümanların çoğunu öldürdü ve birçoğunu da esir aldı. Özellikle I. Bohemund, esir aldığı Müslüman esirleri satarak kendisi için verilen fidye parasını çıkarmaya çalıştı.[69]

1103 yılının yazında I.Bohemund ile Urfa kontunun kuzeni Joscelin de Courtenay komutasındaki haçlı ordusu, Halep'in kuzeyinde bulunan Müslimiye kasabasını zapt etti ve buradaki Müslümanların çoğunu öldürdü.[70] Halep'e yaklaşan haçlı ordusundan korkan Halep Meliki Rıdvan, haçlı ordusu komutanı I.Bohemund'a elçi göndererek barış anlaşması yapmak istediğini söyledi. Bu barış anlaşması teklifini kabul eden Antakya Prensi I.Bohemund, 7000 dinar, 10 at ve haçlı askerlerinin serbest bırakılması şartları kabul edilirse barış anlaşması yapacağını Halep Meliki Rıdvan'a bildirdi. I.Bohemund'un sunduğu anlaşma şartlarını kabul eden Halep Meliki Rıdvan ile An-

66 William Tyre, I. cilt, s.451-452.

67 Runcıman, II. cilt, s. 32.

68 William Tyre, I. cilt, s.452.

69 Urfalı Mateos, s. 222.

70 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.54.

takya Haçlı Prensi I.Bohemund arasında H.496/M.1103 yılında barış anlaşması yapıldı.[71] Bu anlaşmayla Antakya Haçlı Prensliğinin güney sınırının güvenliğini sağlayan I.Bohemund, Joscelin ile birlikte Halep'in kuzeyine doğru hareket ederek Keferlasa ve Basarfut[72] şehirlerini alıp Maraş'a doğru ilerlediler.[73] Bu sırada Çukurova'yı almak için gönderdiği Bizans imparatoru tarafından görevlendirilen Butumites komutasındaki Bizans ordusu 1103 yazında Çukurova'ya geldi. Butumites, haçlı ordusunun Bizans imparatoru adına Maraş'ı almak için sefer yaptığını öğrenince derhal Maraş'a hareket ederek bunu engelledi. Ancak Butumites'in imparator tarafından İstanbul'a çağrılması üzerine, I.Bohemund ve Joscelin komutasındaki haçlı ordusu, 1104 yılının İlkbaharında tekrar Maraş'a saldırdı. Bu saldırı üzerine ise Maraş'ı yöneten Thatul, İstanbul'a dönmesine müsaadesini veren Joscelin'e Maraş'ı teslim etti. Joscelin, Maraş'ı Urfa Haçlı Kontluğunun sınırlarına dâhil ederken, I.Bohemund da Maraş'ın kuzeyinde bulunan Elbistan şehrini Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarına dâhil etti.[74]

7. HARRAN SAVAŞI

Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund ile Urfa Kontu Baudouin du Bourg ordularını birleştirerek oluşturdukları haçlı ordusu, Güneydoğu Anadolu bölgesine yağma akınları yaparak Müslüman şehirleri kendi devletlerinin hâkimiyeti altına almak için mücadele ediyordu. Urfa ve Antakya haçlı devletçikleri bu amaçlarını 1104 yılının Mayıs

71 İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihu'l-Haleb** (Telif: Suheyl Zekkar), I. cilt, daru'l-kitabu'l-Arabi Yay. Şam, 1997, s. 360.

72 Keferlasa ve Basarfut hususunda bkz. Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)**, I.cilt. T.T.K. Yay. Ankara, 1987, s.86'da Keferlasa, Haleb civarında bağ ve bahçeleri ile meşhur bir mevki idi. Basarfut, Haleb'e tabi bir müstahkem mevki olup Benu Ulaym dağlarındadır.

73 Zekkar, s.250.

74 Runciman, II. cilt, s. 32-33. Runciman, s.33 dipnotta Urfalı Mateos'un Maraş'ın haçlılar tarafından alınmasının tarihini yanlış yazdığını belirtir. Maraş'ın haçlılar tarafından alınması Harran savaşından önce olmasına rağmen Urfalı Mateos, Maraş'ın haçlılar tarafından alınmasını Harran savaşından sonra olduğunu yazar.

ayında oldukça iyi hazırlanmış haçlı ordusunun Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde birçok şehri zapt etmesiyle göstermiş oldu. Bu tarihten önce I.Bohemund ve Joscelin komutasındaki haçlı ordusu, Elbistan ve Ceyhun mıntıkasını zapt ettiğinde Malatya bölgesi de onlara tabi oldu. Daha sonra haçlı liderleri, Urfa'ya geldiler ve zapt ettikleri şehirlerin taksimatı hakkında günlerce münakaşa ettiler. Haçlı liderleri, Urfa'da zapt ettikleri şehirleri paylaşmak için toplantı yaptıkları sırada Türk ordusunun Müslüman şehirleri geri almak için Urfa'ya doğru geldiği haberini alan haçlı liderleri birbirlerine dargın ve gayrı memnun oldukları halde Türk ordusuna karşı hemen hazırlıklara başladılar.[75]

Mezopotamya ve Anadolu'ya hâkim olan Müslüman liderler, Urfa ve Antakya haçlı askerlerinin birleşmesiyle oluşan haçlı ordusunun Müslümanlara karşı yaptığı vahşeti durdurmak için birleşerek haçlı ordusunun üzerine harekete geçtiler. Musul Atabeyi Çökürmüş ve Artukoğlu Sökmen komutasındaki Türk ordusu, H.497 yılının Şaban ayı / M.29 Nisan 1104 tarihinde Rasulayn'da kamp kurdu.[76] Bu haberi alan haçlı liderleri, Artukoğlu Sökmen ile Musul Atabeyi Çökürmüş komutasında Türk ordusunun ilerlemesini durdurmak için harekete geçti. Antakya Prensi I.Bohemund, Tankred, Urfa Kontu Baudouin du Bourg, Joscelin ve ayrıca Kudüs Patriği Daimbert ile Urfa başpiskoposu Benedict'inde aralarında bulunduğu haçlı ordusu kısa zamanda hazır hale geldi. Urfa'dan hareket eden haçlı ordusu, Fırat nehri kıyısından geçerek Habur yakınındaki Harran şehrine yaklaştı.[77]

Haçlı ordusu, Harran şehrine geldiğinde Harran halkı dehşete düşerek şehri savunmak yerine şehrin anahtarını Urfa Kontu Baudouin du Bourg'a teslim etti. Fakat Baudouin du Bourg, haçlı ordusunun şehre girip şehri talan edeceğinden şehrin anahtarını geri verip onun adamları olduklarını söyleyerek haçlılar dağılıncaya kadar kenti onun için korumalarını istedi. Antakyalı Tankred ve diğer haçlı

75 **Süryani Mihail Vekâyinâmesi**, s.55.

76 H.A.R. Gibb, s.60.

77 Fulcherius Carnotensis, s.160.Ayrıca bkz. Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s.178.

liderleri bu duruma çok kızdılar ve Urfa kontuna iyi bir iş yapmadığını söylediler.[78]

Haçlı liderlerinin amacı Harran'ı alıp yağma etmek değil, sadece fazla eşyalarını orada bırakıp düşmanı hafif olarak karşılamaktı. Böylece haçlı liderleri arasında ihtilaf çıkmış oldu. Fakat yine de haçlı ordusu, Darbanah[79]'dan yürüyüp Belih Irmağı'na doğru geldiğinde kızgın Tankred geriden geliyordu. 7 Mayıs 1104 tarihinde Belih ırmağına vardıklarında birden binlerce on binlerce Türkü gördüler.[80]

Urfa Kontu Baudouin du Bourg komutasındaki 40.000 haçlı askerinden oluşan haçlı ordusunun içinde 10.000 Ermeni askeri bulunmaktaydı. I.Bohemund ve Tankred komutasında ise 4.000 haçlı askeri[81] vardı. Urfa Kontu Baudouin du Bourg, Urfa'dan 12 km uzak-

78 Harran şehrinin anahtarının Urfa Kontuna teslim edilmesi hususunda bkz. Demirkent, s. 94'de Harranlıların şehri teslim etmeleri konusunda Latin kaynakları, İslam kaynakları, Süryani ve Ermeni kaynakları farklı bilgi vermektedir. İbnu'l-Esir'in Harran kuşatması hakkında yazdığından Harran halkının emir Sökmen ve Musul Atabeyi Çökürmüş'ün yardımlarına gelmelerini bekledikleri anlaşıldığı gibi, Urfalı Mateos'da şiddetli bir kuşatma ve korkunç bir açlık sıkıntısına rağmen şehrin teslim olmadığını açık bir şekilde anlatmaktadır. Süryani kaynakları ise Harran halkının haçlı kuvvetleri karşısında dehşete düştüklerini ve şehri savunmak yerine onlara teslim olmayı tercih ettiklerini yazmaktadır ki, bu bilgi diğer iki kaynaktaki bilgilerle tezat oluşturuyor. Fakat Harran önünde Antakyalılar ile Urfalılar arasında bir anlaşmazlık çıktığı muhtemeldir. Savaşın sonucunda Urfa kontu ve kuzeninin esir düşmüş olması ile Tankred ve I.Bohemund'un esir düşmüş olan Baudouin du Bourg ve Joscelin'e karşı tutumları ve hatta I.Bohemund, kuzeni Richard'ı Urfa Haçlı Kontluğu'nu yönetmek için bırakmış olması aralarındaki anlaşmazlığı ispatlar. Harran savaşına kadar haçlı liderleri müştereken aynı gayeye hizmet etmişken Harran savaşından sonra Tankred'in yönetiminin sonuna kadar haçlı liderleri arasında anlaşmazlık devam etti.

79 Dabanah hususunda bkz. Demirkent, s.95'de Harran'ın 20 km güney batısında ez-Zahbâniye'ye tekabül etmesi gerekir.

80 Anonim Süryani Vekâyinamesi, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi**, (Türkçeye Çev. Vedi İlmen), Yaba Yay., İstanbul, 2005, s.19-20.Ayrıca bkz. İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 373-374.

81 Harran savaşı öncesinde Albert of Aachen, s. 795'de haçlı askerlerinin sayısı hakkında verdiği bilgi biraz abartılı bir rakamdır. Runcıman, II. cilt, s. 34'de Harran'da savaşı öncesindeki haçlı askeri sayısı hakkında şu bilgiyi vermektedir. " Bütün haçlı ordusunun mevcudu hemen hemen üç bin kadar atlı ve bunun üç misli kadar da yayadan ibaret idi ve müstahkem mevkilerde kalan garnizonlar bir tarafa bırakılacak olursa haçlıların Kuzey Suriye'deki bütün kuvvetleri bu kadar idi." Runciman'ın Harran savaşı öncesinde verdiği haçlı askeri sayısı hakkındaki bilgi sadece Kuzey Suriye'den gelen asker sayısını göstermektedir. Urfa haçlı askerleri ve çevre Ermeni askerleri de bu sayıya dâhil edersek Harran savaşı öncesinde haçlı askeri sayısı Runciman'ın yazdığı asker sayısından daha fazla olması gerekir.

lıkta olan Harran'a geldiğinde 40.000 süvariye sahip olduğundan kendine çok güveniyordu.[82] Türk ordusu ise 10.000 süvariden oluşuyordu. Bunun 7.000'ni Artukoğlu Sökmen komutasında Türkmenler oluştururken diğer 3.000'ni de Musul Atabeyi Çökürmüş komutasındaki Türk, Arap ve Kürtlerden oluşan süvariler oluşturuyordu. İki ordu arasında savaş başlayınca Türk ordusu sahte ric'atle geri çekildi. Haçlı ordusu, Türk ordusunu bir müddet takip ettikten sonra Türk ordusu geri dönüp haçlıları kılıçtan geçirdi. Antakya Prensi I.Bohemund ve yeğeni Tankred, savaş öncesinde Türk ordusuna arkadan saldırmak için dağın arkasında mevzilenmişti. Dağın tepesinden haçlıların mağlup olduğunu görünce orada akşama kadar beklediler ve sonra Urfa'ya doğru kaçtılar. Türk ordusu, Antakya haçlı ordusunun Urfa'ya doğru kaçtığını görünce onlara saldırdı ve bu saldırıdan I.Bohemund ve Tankred, sadece altı süvari ile kaçabildi.[83] Harran savaşında Türk ordusu, haçlıları büyük bir hezimete uğrattı ve ileride Kudüs Haçlı Krallığının ikinci kralı olacak Urfa Kontu Baudouin du Bourg, kuzeni Joscelin ve başpiskopos Benedict'i esir aldı.[84]

Musul Atabeyi Çökürmüş komutasında Türk ordusu kaçan haçlıları takip ettikten sonra Harran'a giderek bu şehri hâkimiyetine aldı. I.Bohemund ve Tankred'in Urfa'ya iltica ettiği haberini alan Çökürmüş, 300 süvari ile Urfa'ya doğru hareket etti ve bu şehri on beş gün kuşattıktan sonra Artukoğlu Sökmen'den almış olduğu Urfa Kontu Baudouin du Bourg ile Musul'a döndü.[85] Musul Atabeyi Çökürmüş,

82 Albert of Aachen, s. 795. Süryani kaynaklarının I.Bohemund ve Tankred'in Urfa kontuna kızdıklarından arkada durdukları bilgisi Albert of Aachen'in haçlı askerlerinin sayısı ile ilgili verdiği bilgiyle tezat oluşturmaktadır. Çünkü Urfa kontunun 40.000 haçlı askerine güvenerek önden saldırıya geçerken I.Bohemund ve Tankred komutasında 4.000 Antakya haçlı askerinin arkadan gelebilecek bir tehlike için ordunun arkasında bulunması daha doğru gözükmektedir.

83 İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 374-375, Savaşın vuku buluşu kaynaklarda farklı anlatılmıştır. Savaşın vuku buluşuyla ilgili İbnu'l-Esir'in verdiği bilgi daha mantıklı görünmektedir. Süryani kaynaklarının verdiği bilgiye göre savaş öncesinde Antakya haçlı liderleri ile Urfa haçlı liderleri arasında anlaşmazlıktan dolayı Antakya haçlı ordusu savaşa katılmayıp arkada durduğu bilgisi İbnu'l-Esir'in verdiği bilgi ile uyuşmamaktadır.

84 Fulcherius Carnotensis, s.160.

85 Albert of Aachen, s. 799.

Urfa Kontu Baudouin du Bourg'u Musul'a götürdüğünde onun fidyesi için 35.000 dinar ile 160 Müslüman esirin serbest bırakılmasını şart koşarken Artukoğlu Sökmen, Urfa kontunun kuzeni Joscelin'i Hısn-ı Keyfa[86]'ya götürdü.

Urfa Haçlı Kontluğunun yöneticileri Türkler tarafından esir alındığından I.Bohemund, halkın arzusu üzerine şehrin idaresini Tankred'e bırakarak Antakya'ya döndü. Böylece Urfa kontluğu uzunca bir süre için (11 Mayıs 1104-18 Eylül 1108) tarihleri arasında Antakya Haçlı Prensliği'ne bağlanmış oldu. Musul Atabeyi Çökürmüş'ün Urfa kuşatmasından vazgeçerek Musul'a dönmesinden 1104 yılının Mayıs ayı sonlarından 1104 yılının Eylül ayına kadar Tankred, Urfa Haçlı Kontluğunu yönetti.[87]

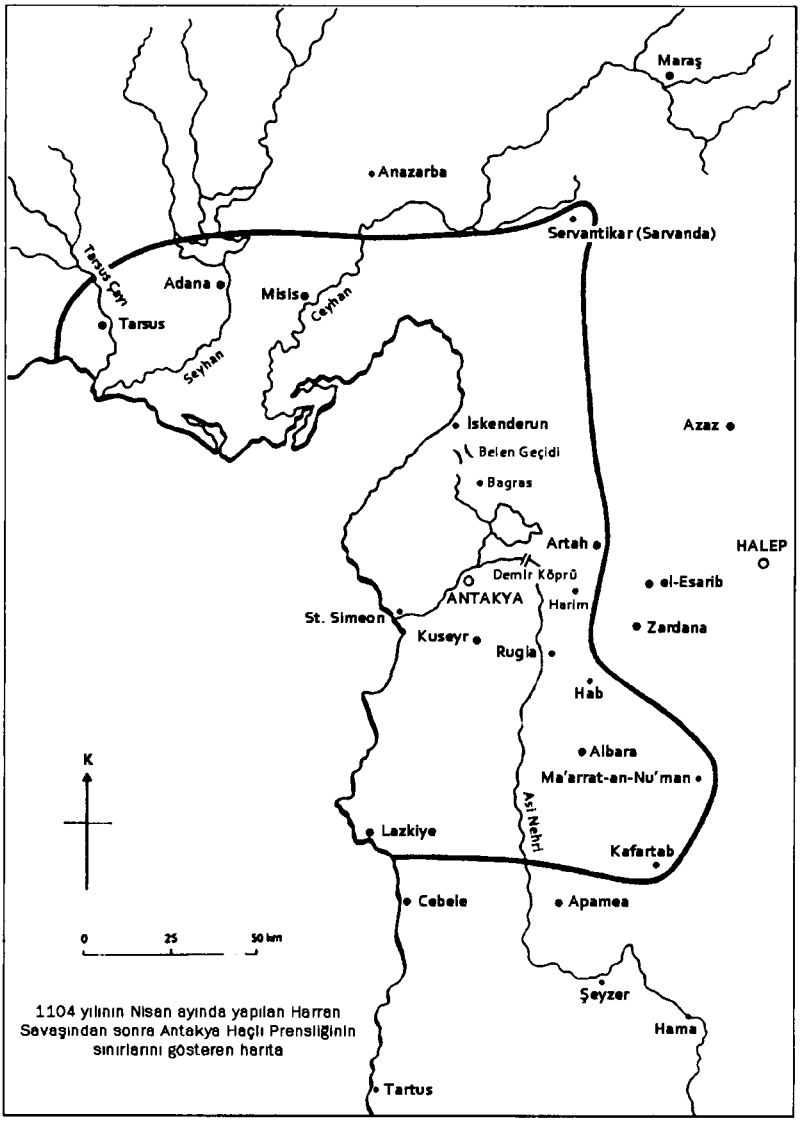
Harran yenilgisi, 1101 yılında Anadolu'ya gelen haçlıların aldığı darbenin bir devamı oldu ve bu yenilgi Anadolu'da haçlıların ilerleyişini durdurduğu gibi Müslümanların haçlılara karşı üstün konuma geçmesini de sağladı.[88] Aynı zamanda Harran yenilgisi, Halep'in hiçbir zaman haçlıların hâkimiyetine geçmeyeceği manasına geliyordu. Haçlılar, İslâm'ın üç ağırlık merkezi olan Anadolu, Irak ve Suriye'nin ortasında Harran'ı alarak bu üç gücün birleşerek büyük bir güç oluşturmasını da engelleyemediler. Haçlıların bu yenilgisi sadece Müslümanların üstün konuma gelmelerini sağlamakla kalmamış, Anadolu'da birçok Bizans toprağını işgal etmiş haçlılara karşı Bizans'ın sefer düzenlemesini de sağlamıştı. Fakat Artukoğlu Sökmen ile Musul Atabeyi Çökürmüş arasındaki ittifakın bozulmasıyla haçlılar için felaketin sonuçları beklenildiği kadar olmadı.[89]

86 Hısn-ı Keyfa hususunda bkz. Urfalı Mateos, s.224'de Keyfa Şatosu, bu bir kasaba olup Amid (Diyarbakır)'ın güneyinde Dicle'nin doğu kıyısında bulunuyordu.

87 William Tyre, I. cilt, s.459. Urfa'nın yönetiminin I.Bohemund tarafından Tankred'e bırakılması hususunda Ayrıca bkz. Demirkent, s.100'de kanatimizce I.Bohemund uğranılan yenilgiden sonra esas şehri olan Antakya'nın da mesela Halep'den gelebilecek bir taarruza karşı korunması gerektiğini düşünerek Antakya'ya dönmek mecburiyetini hissetmiş ve Urfa şehrinin savunmasını kendi yokluğu esnasında uzun müddet Antakya'da başarı ile idareyi yürütmüş bulunan yeğeni Tankred'e bırakmıştır.

88 P.M. Holt, **Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı,** (Çev. Tanju Akad), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s.27.

89 Runcıman, II. cilt, s. 36.

Harita 3: *1104 yılının Nisan ayında yapılan Harran Savaşından sonra Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını gösteren harita*, Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130),** The Boydell Press, Woodbridge, 2000, s.54'den alınmıştır.

8. Bizans ve Halep Ordusunun Antakya Haçlı Prensliği'ne Taarruzu

7 Mayıs 1104 tarihinde Antakya ve Urfa haçlı ordularının Türk ordusu tarafından bozguna uğratılmasından sonra Antakya Prensi I.Bohemund, Antakya'yı savunmak için geldi. I.Bohemund, Antakya'ya geldiğinde Urfa Haçlı Kontluğu'nu idare etmek için yeğeni Tankred'i Urfa'da bıraktı. Harran yenilgisinden sonra Kudüs Kralı Baudouin de Boulogne ile Bertrand[90], Antakya haçlı ordusuna yardım etmek için hazırlıklar yapmaktaydılar. Fakat Mısır Fatimi ordusu, Akra'ya saldırması üzerine Böylece Kudüs haçlıları, Antakya haçlılarının yardımına gelemediler.[91]

Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Antakya haçlı ordusunun mukavemeti azaldığından dolayı Antakya Haçlı Prensliğinin kendi hâkimiyeti altındaki Bizans şehirlerini almak için hazırlıklara başladı. Bizans imparatoru, 1104 yılının yazında Antakya haçlılarının işgal ettikleri Bizans şehirlerini geri almak için Antakya Haçlı Prensliğinin üzerine iki ordu gönderdi.[92] Bizans Amirali Kantekuzenos komutasında Bizans donanması, Antakya Haçlı Prensliğinin sınırları içinde bulunan Kuzey Suriye bölgesi için stratejik öneme sahip daha önce Bizans'ın limanı olan Lazkiye'ye saldırdı.

Bizans donanması Lazkiye limanını tekrar Bizans hâkimiyetine alırken Bizans komutanları Butumites ve Monastras komutasında diğer Bizans ordusu, Tarsus, Adana, Misis ve Maraş'ı tekrar Bizans hâkimiyetine kattı. Monastras komutasında Bizans ordusu Maraş'a girdiğinde Monastras[93], Bizans valisi olarak Maraş'ı yönetmeye başladı. Antakya Prensi I. Bohemund, Bizans saldırılarına karşı birkaç başarısız teşebbüste bulunduysa da Bizans ordusunu durdurma da

90 Bertrand hususunda bkz. Albert of Aachen, s. 777'de Bertrand'ın haçlı liderlerinden Raymond'un oğlu olduğu yazılıdır.

91 Albert of Aachen, s. 803.

92 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.55.

93 Monastras hususunda bkz. Anna Komnene, s.335'de Monastras'ın soylu bir Ermeni aileye mensup Bizans komutanı olduğunu belirtir.

başarılı olamadı.[94] Bizans'ın bu saldırılarını fırsat bilen Halep Meliki Rıdvan da 1104 yılının Haziran ayında Antakya Haçlı Prensliği'ne saldırdı. Rıdvan'ın Antakya'ya doğru ilerlediğini haber alan Artah halkı, haçlıların zulmünden kurtulmanın sevinciyle şehri Halep Meliki Rıdvan'a teslim etti. Antakya ile Halep arasında bulunan diğer sınır şehirleri Maarrat Masrin ve Sermin şehirlerinin halkı da Artah halkı gibi şehirlerini Halep Meliki'ne verdiler. Bu arada Halep Meliki Rıdvan, Antakya Haçlı Prensliğinin arazisini Demirköprü'ye kadar işgal etti.[95]

H. 18 Ramazan 497/ M. 14 Haziran 1104 tarihinde Dımaşk(Şam) Meliki Dukak vefat etmemiş olsaydı belki de I.Bohemund, Antakya Haçlı Prensliğinin bütün topraklarını kaybedecekti. Halep Meliki Rıdvan, kardeşi Dukak'ın oğulları Börü ve İltaş'ın veraset mücadelesini takip etmesi Antakya Haçlı Prensliğinin bütün topraklarını hâkimiyetine almasını engelledi.[96]

Antakya Prensi I. Bohemund, 1104 yılının sonbaharında Bizans ordusu ile Halep ordusu arasında sıkışmış bir vaziyette zor durumdaydı. Bu zor durumdan kurtulmak için I.Bohemund, Eylül ayında Antakya'da prensliğin bütün vassallarının ve Tankred'in de katıldığı istişare meclisini topladı. Tankred, bu toplantıya katılmak için Urfa haçlı kontluğunun yönetimini I.Bohemund'un kuzeni Richard de Salerne'ye bırakarak Antakya'ya döndü.[97] Bu toplantıda I. Bohemund, Antakya Haçlı Prensliğinin her taraftan kuşatıldığını, bu zor durumdan kurtulmanın tek çaresinin Avrupa'dan takviye almak olduğunu açıkladı. Tankred, toplantıda bu vazifeyi kendisi ifa etmek istediğini söylediyse de dayısı, onun Avrupa'da yeterince nüfuz sahibi olmadığını söyleyerek bu teklifi reddetti. [98]

---

94 Anna Komnene, s.334-335. Ayrıca bkz. Ralp-Johannes Lilie, **Byzantium and The Crusader States 1096-1204**, (İngilizceye Çev. J.C.Morris and J.E. Riding), Clarendon Press, Oxford, 1988, s.72.

95 Runcıman, II. cilt, s. 37.

96 Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, **Camiud-Duvel, Selçuklular Tarihi I**, (Tahkikli Çev. Ali Öngül) I.cilt Akademi Kitabevi, İzmir, 2000, s.228.

97 **Süryani Mihail Vekâyinâmesi,** s.55.

98 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.55. Ayrıca bkz. Runcıman, II. cilt, s. 38.

I.Bohemund, umduğu takviye kuvveti almak için 1104 yılı sonbaharında St.Symeon (Samandağ) limanında Daimbert[99] ile birlikte gemiye binerek Avrupa'ya doğru hareket etti. Antakya Haçlı Prensliğini yönetmek için yerine Tankred'i nâib olarak atadı.[100] Böylece bir daha Antakya'ya gelemeyeceği bir yolculuğa çıkmış oldu.[101] Daimbert'in bu yolculuğa katılma sebebi şikâyetlerini ve Kudüs kralının ona verdiği zararı Papa'ya bildirmek için Roma'ya gitmek istemesiydi. Daimbert, istediklerini elde etti. Ancak yolda hayatını kaybettiğinden Kutsal topraklara geri dönemedi.[102] I.Bohemund'un gemisi 1105 yılının Ocak ayında Bari limanına demir attı.[103]

I.Bohemund, 1105 yılının Ocak ayında İtalya'da bulunan Apulia'ya kendi arazisine ulaştıktan sonra burada 1105 Eylül ayına kadar Antakya'ya göndermek üzere Norman birliklerini hazırlamakla uğraştı. Doğu'ya yeni bir haçlı seferi için Norman birliklerini hazırladıktan sonra Roma'ya giderek Papa II. Pascal ile görüştü.

Bu görüşmede I.Bohemund, Papa'ya Latin kilisesinin büyük düşmanının Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos olduğunu izah ettiğinde Papa'da bu görüşe katıldı.[104] Papa II. Pascal Latin kilisesinin büyük düşmanının Bizans Devleti olduğuna I.Bohemund tarafından ikna edildikten sonra Papa kendi elçisi Bruno'yu I.Bohemund'un yanına vererek her ikisini Doğu'da savaşmak üzere haçlı askeri toplamak için Fransa'ya gönderdi. Bu tarihten on yıl sonra 1105 yılının Eylül ayında Papa II.Pascal, bu sefer Bizans'a karşı kutsal savaş emrini veriyordu. Bu haçlı seferleri tarihinde bir dönüm noktasıydı.[105]

---

99 Daimbert hususunda bkz. Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s. 177'de Kudüs'ün kendi yönettiği bir din devleti olmasını isteyen Patrik Daimbert, 1101 senesinde Kral Baudouin tarafından Kudüs'ten sürülmüş ve Tankred'in yönetimi altındaki Antakya'ya gitmişti. 1104 senesinin sonlarında I.Bohemund ile birlikte İtalya'ya döndü ve Papa II. Pascal'dan istediği sonucu aldıktan sonra Kudüs'e dönerken yolda Messinia'da öldü.

100 Urfalı Mateos, s.224.

101 Anna Komnene, s. 329-330'da I.Bohemund'un kendisinin Avrupa'dan takviye kuvvet getirmek için yola çıktığının farkına varılmaması için kendisini ölü gibi göstermiş olduğunu kaydeder.

102 Fulcherius Carnotensis, s.159.

103 William Tyre, I. cilt, s.460.

104 William Tyre, I. cilt, s.460-462.

105 George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Târihi,** (Çev. Fikret Işıltan), T.T.K. Yay., Ankara, 1981, s.338.

9. Tankred'in İkinci Hâkimiyet Dönemi (1105-1112) ve Artah Savaşı

Antakya Prensi I.Bohemund, Antakya Haçlı Prensliği'ni yönetmek için kendi yerine Tankred'i nâib olarak bırakıp 1104 yılının Eylül ayında Antakya'ya haçlı askeri desteği sağlamak için St.Symeon (Samandağ) limanından İtalya'ya doğru yola çıktı. Tankred, bundan sonra dayısının nâibi olarak Antakya'nın idaresini eline aldı.[106] I.Bohemund'un Avrupa'ya giderek Antakya Haçlı Prensliği'ne destek olmak için haçlı askeri toplamakla meşgul olduğu sırada Tankred, Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarının güvenliğini sağlamakla uğraşıyordu. Bu doğrultu da Tankred, Antakya'nın zengin tüccarlarından vergi adı altında zorla para toplayarak yerliler arasından ücretli asker almaya başladı. Bundan başka Urfa, Tell başir ve Antakya bölgesindeki yerlerinden ayrılmalarında büyük sakınca bulunmayan şövalyeleri yanına çağırarak büyük bir Antakya haçlı ordusu hazırladı.[107]

Harran savaşından sonra Antakya haçlı ordusunun zayıf durumundan yararlanan Halep Meliki Rıdvan, Artah[108] Kalesini alarak melikliğin sınırını Antakya'dan 22 km uzaklıkta Demirköprü'ye kadar uzatmıştı. Halep Meliki Rıdvan'ın Antakya Haçlı Prensliğinin merkezi Antakya'yı alarak haçlı prensliğine son vermesi bir an meselesiydi. Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak isteyen Tankred, Artah Kalesi'ne saldırdı. Kaledeki Rıdvan'ın nâibinin yardım istemesi üzerine Halep Meliki Rıdvan, 30.000 askerden oluşan büyük bir orduyla Artah'a hareket etti.[109] İki ordu H.3 Şaban 498 /M. 20 Nisan 1105 tarihinde Artah'ın yakınında Tizin köyünde, kayalıklı düz bir arazide karşılaştı. Türk askerinin sayısından endişeye düşen Tankred, Rıdvan ile

106 Urfalı Mateos, s.224.

107 William Tyre, I. cilt, s.463.

108 Artah kalesinin bulunduğu yer bugünkü Reyhanlı ilçesinin olduğu yerdir.

109 Urfalı Mateos, s.230.

anlaşma yapmak istedi.[110] Ancak Emir İspehbud[111] buna mani oldu. Tizin'de yapılan savaşta ilk önce haçlılar yenildi. Fakat haçlılar yenilgiden sonra geri çekildikleri sırada yedi bin piyade Türk askeri haçlı askerlerinin ağırlıklarını yağmalamakla meşgulken haçlılar bu piyade askerlerin üzerine tekrar saldırdılar.

Bu defa da Türk ordusu yenilip çoğu öldürüldü. Türk ordusu bozguna uğradı ve haçlılar Artah Kalesini zapt ettiler. Rıdvan ile muhafızları Halep'e geri döndü. Tankred komutasında Antakya haçlı ordusu, savaştan kaçan Türk askerini Halep surlarının önüne kadar takip ettiler. Halep surlarının önünden dönen haçlı ordusu, Artah'taki sivil halkın çoğunu öldürdü ve Artah Selçuklu garnizonuna haçlı askerlerini yerleştirdi.[112]

Antakya Haçlı Prensliğinin doğusunda Halep Selçuklu Emirliği sınırında bulunan Artah, prensliğin savunması için stratejik bir konuma sahipti. Bu sebepten haçlıların Artah'ı almaları sonucunda buraya bir haçlı garnizonu yerleştirildiğinde Bernard de Valence bu garnizonda Artah piskoposu olarak görevlendirilmişti.[113] Halep Meliki Rıdvan ile yaptığı savaşı kazanarak Artah Kalesini ele geçiren Tankred, bir yıl önceki kaybedilmiş olan bütün arazisini geri alarak Rıdvan'ı haraç ödemeye mecbur bırakan bir anlaşma yaptı. Böylece 1105 yılı sonuna doğru Tankred'in hâkimiyet alanı güneye el-Bare'ye ve Maarratun-Numan'a kadar uzandı.[114]

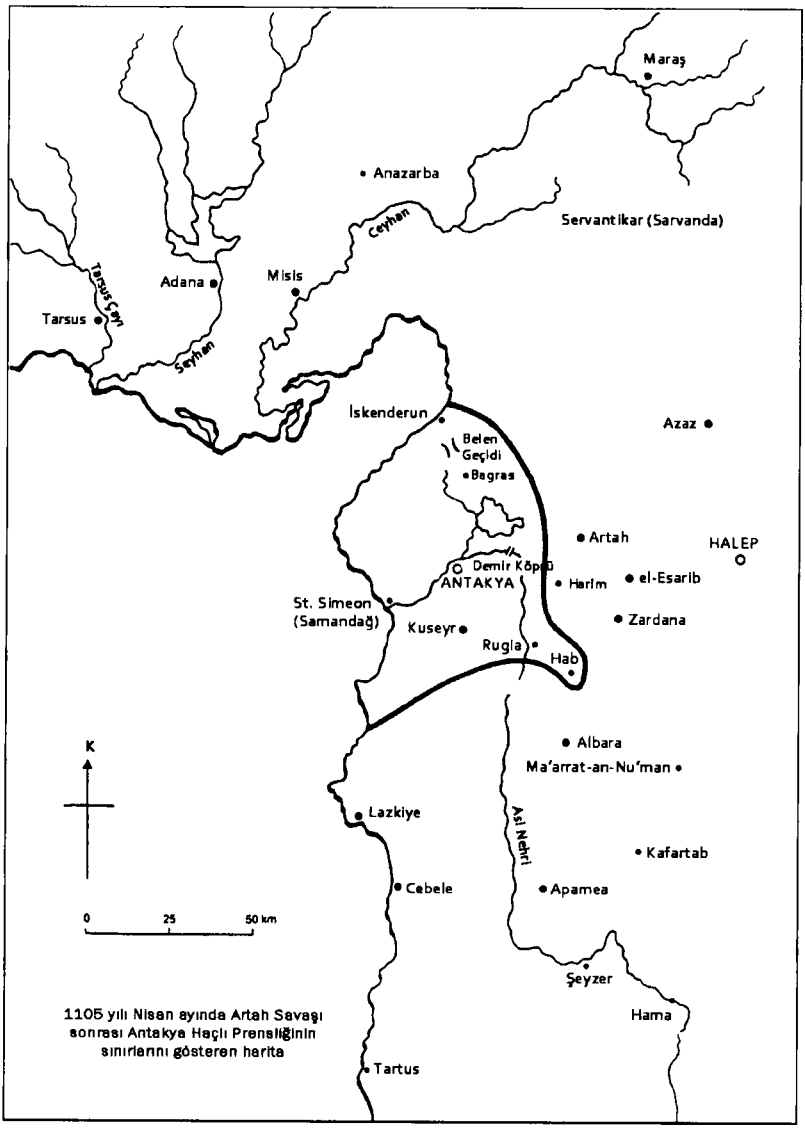
110 İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 393-394. Ayrıca bkz. Albert of Aachen, s. 705.

111 İspehbud Savabe hususunda bkz. Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, s. 228'de Hamedan Emiri Ayaz'ın maiyeti mensuplarından olup Sultan Muhammed Tapar'ın Ayaz'ı öldürmesi üzerine kendisini güvencede görmeyerek Haleb'e gelip Rıdvan'ın hizmetine girmiş yenilgi ile sonuçlanan Artah savaşından sonra da Dımaşk'a gidip Tuğtegin'in hizmetine girdi.

112 Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, s. 229. Ayrıca bkz. Fulcherius Carnotensis, s.163-164.

113 Bernard Hamilton, **The Latin Church in the Crusader States (The Secular Church)**, Variorum Publications, London, 1980, s.21-22.

114 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s. 182.

Harita 4: 1105 yılı Nisan ayında Artah Savaşı sonrası Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını gösteren harita, Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098- 1130),** The Boydell Press, Woodbridge, 2000, s.58'den alınmıştır.

10. Draç Savaşı ve Devol Anlaşması

Antakya Prensi I.Bohemund Papa'nın elçisi Bruno ile Fransa'ya gittiğinde Fransa Kralı I. Philippe tarafından iyi karşılandı. Böylece Antakya Prensi, Kral I.Philippe'nin sarayında 1106 yılının paskalyasına kadar kaldı. I.Philippe'nin sarayında kalan haçlı naibesi olan Kontes Adele de Blois, I.Bohemund'a haçlı askeri toplaması için destek vermekle kalmayıp onun Kral I.Philippe'in kızı, Champagne kontundan boşanmış olan Kontes Constance[115] ile evlenmesini sağladı. Evlenme töreni 1106 yılının İlkbaharında yapıldı.[116] I.Bohemund, 1106 yılının sonuna kadar Fransa'da kaldıktan sonra İtalya'ya kendi arazisine döndü. Burada Bizans Devleti'ne karşı yeni bir haçlı seferi hazırlıklarına başladı. Bu arada Tankred'in Antakya'da güçlü bir ordu kurarak prensliğin sınırlarını genişlettiği haberini alan I.Bohemund, bu durumdan çok memnun oldu ve Bizans'a karşı haçlı seferi hazırlıkları için acele etmedi.[117]

I.Bohemund, Bizans'a karşı haçlı seferi hazırlıklarını tamamladıktan sonra 9 Ekim 1107 tarihinde 5000 süvari ve 60.000 piyade haçlı askeri[118] ile Bizans Devleti'nin Epikiros kıyısında bulunan Avlona'ya geldi. Avlona'ya gelen büyük haçlı ordusu, buradan hareket ederek Balkan yarımadasının anahtarı olan Dyrrhakhion(Draç) kalesinin önünde kamp kurdu. I.Bohemund'un bu seferdeki amacı Draç'ı al-

115 I.Bohemund'un evliliği hususunda bkz. Urfalı Mateos, s.225'de dipnotta editör Dulaurier, Urfalı Mateos'un I.Bohemund'un Constance'den iki oğlu olduğu şeklinde yazdığının asılsız olduğunu belirtir. Buna ek olarak editör, I.Bohemund'un 1111 yılında kendi malikânesi Tarente'de öldüğünü ve yalnız bir kızı olduğunu ki bunun bilahare Filistin'de babasına halef olduğunu yazar. Babasına halef olan kızın çocuğu II.Bohemund, daha sonraları (1126-1130) yılları arasında Antakya Haçlı Prensliğini yönetecek ve onun soyu prensliğin yıkılışına kadar yönetimde bulunacaktır.

116 Urfalı Mateos, s.225 Ayrıca bkz. Runciman, II. cilt, s.40.

117 Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s.94.

118 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s. 192'de I.Bohemund'un ordusunun 5000 süvari ile 60.000 piyadeden oluştuğunu yazar. Ayrıca bkz. Yewdale, s.115-116'da I.Bohemund kuvvetlerinin otuz dört bin kişi olduğunu belirtmektedir.

dıktan sonra İstanbul'u alıp kendi haçlı devletini kurmaktı.[119] Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos Bizans'a karşı haçlı ordusunun oluşturulduğunu haber aldığından bu orduya karşı o da hazırlıklarını tamamlamıştı. İmparator, Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan ile sulh yaparak ondan ücretli askerler temin etmişti. Ayrıca Lazkiye'de Kantakuzenos komutasında birlikler ile Çukurova bölgesinde bulunan Monastras'ın birlikleri geri çağrılmış ve Çukurova, Ermeni Lampron hükümdarı Oşin'in idaresine bırakılmıştı.[120]

I. Bohemund komutasında haçlı ordusu Draç Kalesi'ni 13 Ekim 1107 tarihinde kuşattı. Kalenin bir hücumla zaptedilemeyeceğini gören haçlılar, daha şiddetli saldırılarla kuşatmaya devam ettiler. Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Draç Kalesinin haçlılar tarafından kuşatıldığını haber alır almaz derhal büyük bir orduyla yola çıktı. Lazkiye'den büyük bir donanmayla gelen Kantakuzenos, denizden haçlılara saldırırken karadan da Bizans imparatoru komutasında Bizans ordusu saldırınca haçlılar iki ateş arasında kaldılar. Neticede Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund, 1108 yılının Eylül ayında mağlup olduğunu anlayarak Bizans imparatoruna teslim oldu.[121]

Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, I.Bohemund'un barış teklifini karşılayarak onu Devol ırmağı vadisinin başında bulunan karargâhında kabul etti.[122] Bizans imparatoru, derhal anlaşma şartlarını kendisine sundu. Ancak barış anlaşmasının metnini ağır bulduğundan Antakya Prensi I.Bohemund, bu metni kabul etmekte tereddüt etti. Barış anlaşmasının metni bize aynen Anna Komnene'nin eserinde intikal etmiştir. Anna Komnene, barış anlaşmasının birinci metnini şöyle nakletmektedir. "... *Sen benimle barış yapmak istiyor-*

119 Fulcherius Carnotensis, s.159.

120 Runciman, II. cilt, s. 40.

121 Anna Komnene, XIII. Kitap, s.375. Ayrıca bkz. Fulcherius Carnotensis, s.174'de Bizans imparatorunun ordusuyla I.Bohemund'un yanına gitmesiyle iki taraf dost olmaya karar verdiğini yazar.

122 William Tyre, I. cilt, s.471. Ayrıca bkz. Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127),** s. 193'te Devol anlaşması ile ilgili detaylı bilgi vermemektedir. Diğer Latin kaynaklarında olduğu gibi Bizans imparatoru ile I.Bohemund bir araya gelip konuştukları sonra da dostça ayrıldıkları yazılmaktadır.

san, önce benim vassallarımdan biri olmalısın; sonra bunu yeğenin Tankred'e açıkça bildirmeli ve ona Antakya kentini, ilk başta yapmış olduğumuz anlaşmalara uygun yolda, benim göndereceğim görevlilere teslim etmesini ve son olarak da, hem şimdi hem gelecekte, gerekli oldukça seninle benim bir araya gelip yapacağımız tüm diğer anlaşmalara da bağlı kalmasını buyuracaksın..." Barış anlaşmasının birinci sayfasının bu metnini okuyan I.Bohemund, barış anlaşmasını kabul etmesinin mümkün olmadığını söyledi. Fakat Anna Komnene'nin kocası olan ve kayınpederine refakat etmekte bulunan Nikephoros Bryennios, I.Bohemund'un bu barış şartlarını kabul etmekten başka yapacağı bir şeyi olmadığı konusunda onu ikna etti.[123]

Devol barış anlaşmasının diğer şartları da I.Bohemund'un kolayca hemen kabul edeceği şartlar değildi. Diğer şartlarda ise I.Bohemund, Bizans imparatorunun vassalı olacak ve Antakya Prensi unvanını koruyarak yalnız Antakya'yı imparatorun yüksek hâkimiyetinde idare edeceği yazılıydı. Tankred veya I.Bohemund'un adamlarından herhangi biri bu anlaşmanın gereklerini yerine getirmez ise I.Bohemund özel bir maddeye göre onu itaate zorlamak mecburiyetinde idi. Bu ağır şartları içeren anlaşmayı I.Bohemund'un imzalanmasıyla kendisi Antakya Prensi unvanını korumuşken aynı zamanda Antakya Haçlı Prensliği'ni Bizans imparatorunun vassalı olarak yönetmeyi kabul etmiş oldu. Bu anlaşmaya göre Antakya Haçlı Prensliğinin arazisi, Antakya, Samandağ, Maraş'a kadar kuzey doğuya uzanan bir bölgeden ibaret olacaktı. Çukurova bölgesi ve Lazkiye şehri Bizans'a bırakılarak Çukurova bölgesinde Rupenlilerin arazisine dokunulmayacaktı. Antakya Latin patriği gönderilecek onun yerine Ortodoks patrik atanacaktı. Ancak Tankred'in Devol anlaşmasını kabul etmemesiyle bu anlaşma bir kâğıt parçasından ibaret kaldı.[124]

123 Anna Komnene, XIII. Kitap, s.400-401.

124 Runciman, II. cilt, s. 41.

Ağır şartları içeren Devol anlaşmasını imzalamak zorunda kalan I.Bohemund, gururu kırılmış, şerefi zedelenmiş olarak İtalya'ya döndü ve burada Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos'a tekrar saldırmak için yeni bir ordu toplarken hastalandı. Antakya Prensi I.Bohemund, bir daha Doğu'ya dönemedi ve 1111 yılının ilkbaharında küçük bir İtalyan Prensi olarak vefat etti.[125]

11. Tankred'in Prensliğin Sınırlarını Kuvvetlendirme Çabası

1108 yılının Eylül ayında I.Bohemund'un Devol anlaşmasını imzalayarak Bizans'ın hâkimiyetini tanımak zoruna kalması Antakya'da bulunan Tankred'i hiç bağlamadı. Bu tarihten sonra Antakya prensi olarak kendi adına para bastıran Tankred, Antakya Haçlı Prensliğini bir şekilde tek başına yönetmeye başladı. Tankred, 1105 yılında Artah savaşında Halep Meliki Rıdvan'ı yendi ve böylece en yakın tehlikeden kurtulmuş oldu. Bununla beraber 1107 ile 1108 yıllarında Bizans ordusu, Balkan yarımadasında Draç savaşında I.Bohemund komutasında haçlı ordusu ile savaşmasından dolayı Çukurova ve Lazkiye'de bulunan bütün Bizans kuvvetleri Balkanlara çekilmişti. Bu durumdan yararlanan Tankred komutasında Antakya haçlı ordusu, 1108 yılının İlkbaharında Lazkiye'ye saldırdı. Pisa gemilerinin de desteğiyle[126] Lazkiye'ye saldıran Tankred, Antakya Haçlı Prensliğinin güvenliği için stratejik öneme sahip Lazkiye'yi alarak prensliğin sınırlarına dâhil etti.[127]

Çukurova bölgesinin Bizans valisi Monastras, Draç savaşı için Balkanlara çağrıldığından dolayı Çukurova, Ermeni Lampron Hükümdarı Oşin'e bırakılmıştı. 1108 yılının kış ayında Bizans ordusu ile I.Bohemund komutasındaki haçlı ordusu Draç'da savaşırken Tank-

125 William Tyre, I. cilt, s.470-471. Ayrıca bkz. Ralp-Johannes Lilie, s.80-81.

126 Pisa gemilerinin desteği hususunda bkz. Runciman II. cilt, s.44'te Tankred, Pisa'lı bir filonun yardımını temin edebilmişti. Pisa'nın bu yardım için talep ettiği fiyat Antakya'da bir sokak, Lazkiye'de bir kilise ve büyük bir depo ile bir mahalle idi.

127 Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s. 136-137.

red, Çukurova'ya saldırdı. Tankred komutasında Antakya haçlı ordusu karadan Misis'e saldırdığında Oşin Antakya ordusunu durdurmak için hiçbir teşebbüste bulunmadı. Böylece Antakya haçlı ordusu, fazla zorlanmadan Misis'e girdi.[128] 1108 yılında Misis'i alan Tankred, her ne kadar Çukurova'daki diğer şehirleri de kendi hâkimiyetine almak istemişse de 1108 yılında Adana ve Tarsus şehirlerini alamadı. Tankred, Misis'i aldıktan sonra H.503/M.1110 yılında Suğur eş-Şamiyyenin önemli şehirlerinden olan Tarsus'a saldırdı. Fakat Bizans imparatorunun gönderdiği ordu karşısında mağlup olunca Antakya'ya geri döndü ve buradan da Şeyzar'a gitti.[129] Tankred, 1100 ile 1111 yılları arasında Adana ve Tarsus şehirlerini Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarına katmasıyla prensliğin sınırlarını Toroslardan el-Cezire'ye ve orta Suriye'ye kadar uzattı. Bu dönemde sadece nâiblik sıfatı bulunmasına rağmen Antakya'nın hükümdarı idi.[130]

Çukurova ve Lazkiye'yi alan Tankred, Urfa'nın da kendi adına yönetildiği bir dönemde kudretinin doruğuna tırmanmıştı. Bu dönemde Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Devol anlaşmasını hatırlatmak amacıyla Tankred'e bir elçi gönderdi. Bizans'ın elçi heyeti Tankred'i kınadı ve Bizans'tan aldığı bütün toprakları geri vermesini istedi. Tankred, Bizans elçi heyetine kendisinin çok güçlü olduğunu ve her ne olursa olsun Bizans'tan aldığı toprakları geri vermeyeceğini söyledi. Bizans imparatoru, Tankred'in bu sözlerini duyunca çok kızdı ve Antakya Haçlı Prensliği üzerine bir sefer yapmayı düşündüyse de bunu gerçekleştiremedi.[131]

128 Runciman II. cilt, s.41.

129 İbn el- Kalânisi, **Zeylu Tarihi Dımaşk H.363-555**, Editör H.F. Amedroz, Leiden Brill, 1908, s.167.

130 Ralp-Johannes Lilie, s.83-84.

131 Anna Komnene, XIII. Kitap, s.389-390.

12. Urfa Kontunun Esaretten kurtulması ve Tankred ile Mücadelesi

Urfa Kontu Baudouin de Bourg, 1104 yılında Harran savaşında Musul Atabeyi Çökürmüş tarafından esir alındığında Artukoğlu Sökmen de Urfa kontunun kuzeni Joscelin'i esir almıştı. Urfa Haçlı Kontluğunun yöneticileri esaret altında olduğu için kısa süreliğine kontluğu Tankred, yönetti. Fakat I.Bohemund'un 1104 yılının Eylül ayında Avrupa'ya gitmesi üzerine Tankred, Antakya'ya geldi ve I.Bohemund'un nâibi olarak Antakya'yı yönetmeye başladı. Antakya'ya hareket etmeden önce kendi adına Urfa Haçlı Kontluğu'nu yönetmesi için I.Bohemund'un kuzeni Richard de Salerne'yi Urfa'da bıraktı. Böylece Tankred, 1104 ile 1108 yılları arasında Antakya'nın hâkimiyken, aynı zamanda Urfa Haçlı Kontluğunu da kendi yönetimi altına almış oldu.[132] Antakya hâkimi Tankred, bu dönemde Urfa'nın da gelirini kendisi aldığından dolayı Urfa Kontu Baudouin de Bourg'un Türk esaretinden kurtulması için hiçbir gayret sarf etmedi. Tankred, bundan başka Devol anlaşmasının yükümlülüklerini hatırlatmak için Antakya'ya gelen Bizans elçisini mağrurane bir tavırla karşıladı ve Antakya ile Urfa'nın tek hâkimi kendisi olduğunu belirterek elçiyi kovdu. Tankred'in bütün bu başarılarına bölgede tek güç olarak kalmasını yine kendi haçlı arkadaşları engelledi.[133]

Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar, Musul Atabeyi olarak Cavlı'yı görevlendirdi. Cavlı'da büyük bir Selçuklu ordusu ile Musul'a hareket etti ve Çükürmüş ile yaptığı savaşı kazanan Cavlı, Selçuklu Musul valisi oldu. Böylece Musul bölgesi ve gerekse Çökürmüş'ten kendisine intikal etmiş olan her şey gibi Urfa Kontu Baudouin de Bourg da Cavlı'nın eline geçti. 1108 yılında Urfa kontunun kuzeni Joscelin, Artukoğlu Sökmen'in yerini almış olan kardeşi İlgazi tarafından

132 William Tyre, I. cilt, s.459.

133 Anna Komnene, XIV. Kitap, s.402

serbest bırakıldı.[134] Joscelin, fidye-i necat ödenerek serbest bırakıldıktan sonra Musul Valisi Cavlı ile irtibata geçti ve Urfa kontunun esaretten kurtulması için fidye ödeyeceğini bildirdi. Cavlı da 1108 yılının Ağustos ayında 70.000 dinar karşılığı Urfa Kontu Baudouin de Bourg'u serbest bıraktı.[135]

Urfa kontunun kuzeni Joscelin, 1108 yılında kendi adamları ile Maraş'ta bulunmaktaydı. Urfa Kontu Baudouin de Bourg, serbest kaldıktan sonra Joscelin'in yanına Maraş'a geldiğinde Urfa Haçlı Kontluğu'nu Tankred'in adına Richard de Salerne'nin yönettiğini haber aldı. Baudouin de Bourg, esaretten kurtulduktan sonra Urfa Haçlı Kontluğu'nun hâkimiyetini almak için Tankred[136] ile mücadele etmesi gerekti.[137]

Tankred, Urfa Kontu Baudouin de Bourg'a Urfa'yı iade etmeye yanaşmadı ve hatta onunla savaştı. Halep Meliki Rıdvan, ordusuyla Tankred'e destek verirken Musul Valisi Cavlı ise Baudouin de Bourg ve kuzeni Joscelin'i desteklemekteydi. Böylece bu savaşta Müslüman-Haçlı işbirliğinin ilk örneği görülmüş oldu. Urfa ve Antakya haçlı ordularının yaptığı bu savaşta Baudouin de Bourg ve kuzeni

134 İbnu'l-Esir, X. cilt, s.460.

135 Abu'l-Farac, II. cilt, s. 347-348. Urfa Kontu Baudouin de Bourg'un esaretten kurtulması ve I.Bohemund'un Urfa kontunun esaretten kurtulması durumunda Urfa'nın yönetiminin ona devredilmesi hususunda söylediği söz ile ilgili Ayrıca bkz. Demirkent, I.cilt, s.119'da I.Bohemund'un Avrupa'ya gitmesinden önce yerine bıraktığı Tankred'e esaretten döndüğü takdirde Baudouin de Bourg'a Urfa'yı geri vermesini söylediği söz Haçlı ve İslâm kaynaklarında aynı şekilde yazıldığından bu bilginin doğruluğundan şüphe edilmemesi gerekir yazılmıştır. Bununla beraber Demirkent, aynı sayfada Antakya hakimi Tankred'in elindeki gelir kaynağını kolayca Baudouin de Bourg'a vermeyeceğinin aşikar olduğu da yazılıdır.

136 İbnu'l-Esir'in Urfa Kontu Baudouin de Bourg'un esaretten kurtulduktan sonraki olaylar hususunda verdiği bilgi hususunda bkz. İbnu'l-Esir, X. cilt, s.460-461'de Baudouin de Bourg serbest bırakılıp Antakya'ya gidince, şehrin hakimi Tankred ona 30.000 dinar, at, silah, elbise vs. verdi. Baudouin de Bourg esir düşünce Tankred, onun adamlarından Urfa'yı almıştı. Baudouin de Bourg, şehri ondan geri istedi. Fakat Tankred, kabul etmedi. Bunun üzerine Baudouin de Bourg, Antakya'dan Tell-Başir'e gittiği yazılıdır.

137 Anonim Süryani Vekâyinamesi, s.23. Ayrıca bkz. **Süryani Mihail Vekâyinâmesi,** s.56.

Joscelin'in tarafında 7000 Türk askeri savaşırken Tankred'in tarafında ise 500 Türk askeri bulunmaktaydı.[138]

Urfa ve Antakya haçlı ordularının 1108 yılının Eylül ayında Tell-Başir civarında yaptıkları savaşta Tankred-Rıdvan ikilisi üstün geldi.[139] Fakat buna rağmen diğer haçlı liderleri, Tankred ile Baudouin de Bourg arasında barış anlaşmasının yapılmasını istediler. Antakya Latin Patriği Bernard'ın başkanlığında yapılan barış görüşmesinde Bernard, nüfuzunu Baudouin de Bourg lehine kullandı. Tankred, bunun üzerine istemeye istemeye Richard de Salerne'yi Urfa'dan çağırdı. Böylece Urfa halkı, H. 8 Safer 502/ M. 17 Eylül 1108 tarihinde Richard de Salerne'nin beş yıllık zulmünden kurtulduklarından Baudouin de Bourg'u memnuniyetle karşıladılar.[140]

13. Haçlı Birliğinin Kurulması ve Tankred'in Türklerle Mücadelesi

1108 yılının sonlarına doğru Antakya Latin Patriği Bernard'ın Boudouin de Bourg'un tarafını tutarak Tankred ile barıştırılmasından sonra Tankred, bir daha Boudouin de Bourg'u Urfa'dan çıkarmak için bir teşebbüste bulunmadı. Antakya Haçlı Prensliğinin doğu

138 Fulcherius Carnotensis, s.162.

139 Tell-Başir civarında yapılan savaş hususunda bkz.Urfalı Mateos, s.234-235'de Baudoin, Tankred'de karşı harp etmek için Vasil'e ait olan Raban şehrine gidip asker topladı. Baudoin ve Josselin Cavali'ye adam gönderip onu 5000 atlı asker ile yardıma çağırdılar ve Antakya kontu Tankred'e savaş açtılar. Tankred, onların esarette bulundukları sırada işgal ettiği toprakları onlara geri vermemişti ve onları kendi "vasal" ları yapmak istemişti. Onlar da buna razı olmadıkları için bu harbi açmışlardı. Vasil, 800 asker ile Bizans imparatorunun askerlerinden olup Misis şehrinde bulunan bir Padzinag müfrezesini onların yardımına gönderdi. Bu suretle Baudoin ve Josselin büyük bir kuvvet teşekkül etmiş oldu. Tankred, 1000 kadar süvari ve diğer askerleri ile ilerledi. Muharebe Tell-Başir yakınında vuku buldu. Baudoin ve Tankred şiddetle ve kahramanca çarpıştılar. Türk askerleri, Tankred'in piyade askerlerinin çoğunu öldürdü. Fakat muharebe daha çok şiddetlendiği bir sırada Tankred, Baudoin'i mağlup etti ve firara mecbur kıldı. Sonra Tankred, şiddetle Cavali'nin üzerine atıldı ve onu ağır bir hezimete uğrattı. O gün 2000 kadar Hıristiyan öldü. Tankred, bu büyük zaferden sonra kendi şehri Antakya'ya döndü. Firar eden Baudoin Arevınten denilen kaleye, Josselin de kendi kalesi olan Tell-Başir'e geri döndü.

140 İbnu'l-Esir, X. cilt, s.462. Ayrıca bkz. Runciman II. cilt, s.93.

sınırının güvenliğinin sağlanmasıyla Tankred, 1109 yılının İlkbaharında Raymond de Toulouse'nin mirası için anlaşmazlığa müdahil oldu. Bu anlaşmazlık Bertrand de Toulouse'ın Guillaume-Jourdain'in Hacılar Tepesindeki karargâhına haberci göndererek babasının bırakmış olduğu bütün arazisinin kendine terk olunmasını istedi. Raymond de Toulouse'nin vefatından sonraki beş yıl boyunca Raymond de Toulouse'nin arazisini korumakla uğraşmış Guillaume-Jourdain, şimdi bu araziyi Raymond de Toulouse'nin oğlu Bertrand de Toulouse'ye vermek istemiyordu. Fakat Bertrand de Toulouse'nin ordusundan[141] da çekiniyordu. Bu sebepten Antakya'ya, Tankred'e haberci gönderip, onun kendi lehine müdahalesini rica etti ve Tankred'in vassalı olmayı kabul etti.[142]

Tankred, Guillaume-Jourdain'e destek olmak için Antakya haçlı ordusu ile Trablus'a doğru hareket etti. Antakya haçlı ordusu, 1109 yılının Mayıs ayında Valania limanını alarak Trablus'a yaklaştı. Bu suretle Antakya Haçlı Prensliğinin sınırı güneye doğru Bertrand'ın arazisine kadar uzanmış oldu. Bunun üzerine Bertrand de Toulouse, Doğu'daki haçlıların en yüksek hâkimi sıfatıyla Kudüs Kralı I.Boudouin de Boulogne'ye yardım etmesi için başvurdu.[143] Kral I.Boudouin, Bertrand'ın bu talebine hemen olumlu cevap verdi. Kudüs kralı, hemen elçiler göndererek haçlı liderlerinin Raymond de Toulouse'nin mirası ve Tankred'in Boudouin du Bourg ile barışması meselesini görüşmek üzere Trablus önünde bulunan karargâhına gelmelerini istedi.[144]

1109 yılının Haziran ayında yapılan bu görüşmede Kudüs Kralı I.Boudouin, seçilmiş bir kral sıfatıyla kendisinin Doğu Hıristiyanlığı-

141 Bertrand de Toulouse ve 1109 yılında Trablus'a gelmesi hususunda bkz. Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s.194'de 28 Şubat 1105 tarihinde vefat etmiş olan Raymond de Toulouse'nin oğlu Bertrand de Toulouse, Cenova gemilerinin desteğiyle 4000 haçlı askeri ile Fransa'dan Trablus'a geldiğini yazıyor.

142 Albert of Aachen, s. 787-789.

143 Harold S. Fink, "The Foundation of the Latin States 1099-1118", *A History of The Crusades*, I.cilt, Editör, Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s.398.

144 Fulcherius Carnotensis, s.175-176.

nın reisi bulunduğunu ve Tankred'in Urfa Kontu Boudouin du Bourg ile barışıp Müslümanlara karşı hareket etmeye mecbur olduğunu söyledi. Eğer Tankred, bu talebe uymayıp, Türklerle hileli anlaşmalarında devam edecek olursa kendisinin artık bir Hıristiyan hükümdar muamelesi görmeyip bir düşman sıfatıyla ve merhametsizce tepeleneceğini ilave etti. Toplanmış şövalyelerin hepsi kralın sözlerini olumlu karşıladılar ve Tankred de boyun eğerek anlaşmak zorunda kaldı.[145]

Bütün haçlı liderlerinin bir araya gelerek yaptıkları toplantıdan sonra haçlı liderleri, hep birlikte Trablus'un alınması için harekete geçtiler. Haçlı ordusunun Trablus'u kuşatmaya başlayıp Trablus kalesine saldırdığında Fatimi Valisi Şerefud-Devle[146], çok zor durumda kaldığından Kral I.Boudouin ve Bertrand'a elçiler gönderdi. Fatimi Valisi Şerefud-Devle'nin sunduğu barış şartlarını Kudüs Kralı I.Boudouin, diğer haçlı liderleriyle görüştükten sonra kabul etti.[147] Anlaşmanın şartları şöyleydi; Müslümanlar öldürülmeyecek ve istedikleri yere gidebileceklerdi. Bu anlaşma şartlarının kabul edilmesiyle Kudüs kralı ve adamlarının şehrin bir bölümüne girişlerine müsaade edildi. Ancak Kudüs kralının bu anlaşma şartlarına uymasına rağmen Cenevizliler ipler ve merdivenlerle surlara tırmanıp şehre girmiş ve gördükleri bütün Müslümanları öldürmüşlerdi.[148]

---

145 Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, s.193-195. Ayrıca bkz. Runciman II. cilt, s.95-96.

146 Trablus'un Ammar emirinden Fatimilerin hâkimiyetine girmesi konusunda bkz. İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 452-453. İbn Ammar Fahrulmulk, haçlılara karşı yardım bulmak için Amcazadesi Zu'l-Menakıb'ı Trablus'ta yerine vekil bırakarak Dımaşk(Şam)'a hareket etti. Amcazadesi isyan edip Trablus'ta Fatimilerin hâkimiyetini ilan etti. Trablus halkına gelince H.502 yılının Muharrem ayı / M.1108 yılının Ağustos ayında Mısır'da bulunan Fatimi Halifesi el-Efdal ile haberleşip onlardan kendilerine bir vali göndermelerini istediler. Fatimi halifesi ise Şerefud-Devle Ebu't-Tayyib'i vali olarak gönderdi ve bu tarihten haçlıların Trablus'u almalarına kadar Trablus'u bu vali yönetti. Trablus'n eski emiri Fahru'l-Mulk b.Ammar, Cebele şehrine geldi Ammar emiri olarak bu şehri yönetmeye başladı.

147 İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 475.

148 Fulcherius Carnotensis, s.177.

Böylece haçlı ordusu, H.503 yılının Şaban ayı /M. 1110 yılının Şubat ayında[149] Trablus'a girdi. Kudüs Kralı'nın vassalı olarak Bertrand de Toulouse, Doğu'daki son haçlı devletini yani Trablus Haçlı Kontluğu'nu kurdu.[150] H.503 senesinde haçlılar, Trablus şehrini ele geçirdiler. Burada on gün kaldıktan sonra Cebele şehrine girdiler. Cebele'nin hâkimi Fahru'l-Mulk b.Ammar, haçlıların önünden kaçıp Dımaşk (Şam) valisi Tuğtekin'in yanına gitti. Tuğtekin, ona ikramda bulunduğu gibi birçok beldeleri de ona iktâ olarak verdi.[151]

Haçlı liderleri barıştırılarak Kudüs Kralı I.Boudouin de Boulogne'nin yüksek hâkimiyetini altında büyük haçlı birliği oluşturuldu. Haçlı liderlerinin barıştırılarak haçlı birliğinin oluşturulmuş olması haçlı devletlerinin geleceği açısından çok önemliydi. Bu durum ile Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Büyük Selçuklu Devleti'ne tâbi küçük devletler haçlılar karşısında zor duruma düştüler. Bunun üzerine Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar, haçlılara karşı cihad ilan etti ve başkomutan atadığı Mevdud, 1110 yılında Urfa Haçlı Kontluğuna son vermek için Urfa'ya doğru hareket etti.[152]

149 Haçlıların Trablus'a giriş tarihinde kaynak eserlerde farklılık bulunmakta. Haçlıların Trablus'a girmesi tarihini İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 475'de H.503 yılının Şaban ayı/ M. 1100 yılının Şubat ayı olarak vermekte. İbn el- Kalânisi, s.165'te H.503/ M.1100 yılı olayları içinde Haçlıların Trablus'u aldıklarını yazmıştır. Azimi, s.36'da 2 Zilhicce 502/ M. 1108 yılının Aralık ayı haçlıların Trablus'u alma tarihi olarak yanlış vermiştir. İbn Kesir, **el- Bidâye ve'n-Nihaye** (Çev. Mehmet Keskin), 12. Cilt, Çağrı Yay. İstanbul, 1994, 12. Cilt, s.328'de ise H.503/M.1110 yılında haçlıların Trablus'u aldıklarını yazmıştır. Tahkikli Haçlı kaynaklarından Fulcher Chartes, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127),** s.197'de dipnotta haçlı kaynağı yazarı Albert of Aix'in Trablus kuşatmasının 1099 yılının Aralık ayında başladığını ve 1100 yılının Şubat ayında haçlıların Trablus'a girdiğini yazmıştır. Bu cümleye ek olarak 1109 yılının yaz ayında Trablus'un haçlılar tarafından alındığını yazan diğer haçlı eserleri muhtemelen yanlışlık yaptıklarını da eklimiştir. William Tyre, I. cilt, s.478'de dipnotta Trablus'un haçlılar tarafından alınış tarihi olarak 26 Haziran 1109 tarihi olduğunu yazarken Fulcher Chartes haçlı kroniğini yayına hazırlayan Hagenmeyer'in bu tarihi yanlış çevirmiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Trablus'un haçlılar tarafından alınış tarihi hususunda Urfalı Mateos, s.237'de dipnotta editör Dulaurier, şu şekilde yazmıştır. İbnu'l-Esir, Ebu'l-Fida ve Nüveyri, Trablus'un zaptı tarihini 11 Zilhicce 503/ M. 21 Haziran 1110 olarak tespit etmişlerdir. İbn Cevzi, H.502/M.1109 yılının aynı ayını göstermiştir ki bu tarih William Tyre'nin yazdığı tarihle aynıdır.

150 Birsel Küçüksipahioğlu, s.77.

151 İbn Kesîr, s.328-329.

152 Azimi, s.37.

Musul Atabeyi Mevdud, Artukoğlu İlgazi, Meyyafarıkın (Silvan) Emiri Sökmen el-Kutbi'den oluşan İslâm ordusu, 1110 yılının Nisan ayında Urfa üzerine yürüdü.[153] İki aydan beri Urfa'nın İslâm ordusunun kuşatması altında olduğunu haber alan Kudüs Kralı I.Boudouin, Trablus'tan Bertrand, Antakya'dan da Tankred'in haçlı askerlerini alarak 25.000 haçlı askerinden oluşan haçlı ordusuyla Urfa'ya doğru hareket etti. Tankred, Kudüs kralı komutasında haçlı ordusuna isteksizce katıldı.[154] Bunu haber alan Mevdud komutasındaki İslâm ordusu Harran'a çekildi.[155] Haçlı ordusunun İslâm ordusunu takip ettiği sırada Halep Meliki Rıdvan'ın Antakya'ya saldırdı. Bu gelişme üzerine Tankred, Antakya'ya geri döndü. Kral ise Kudüs'e gitmek üzere yola koyuldu.[156]

14. Tankred'in Rıdvan ve Mevdud ile Mücadelesi

Halep Meliki Rıdvan'ın saldırısı üzerine Antakya'ya gelen Tankred, burada bir süre kalıp hazırlık yaptıktan sonra H.504/ M. 1111 yılında Halep yakınındaki önemli kalelerden Esarb'i kuşatıp ele geçirdi ve sonra Zerdana ile Bikisrail kalelerini de işgal etti.[157] Bu başarılar üzerine Halep Meliki barış teklifinde bulununca bu teklif Tankred tarafından kabul edildi. Yapılan anlaşmaya göre Melik Rıdvan, Tankred'e 32.000 dinar, 20 Arap atı ve kıymetli kumaşlardan 40 balya gönderdi. Buna ek olarak Sur hâkimi 7000 dinar, Askalan

153 Abu'l-Farac, II. cilt, s. 350.

154 Harold S. Fink, s.399.

155 Haçlı liderlerinin birleşmesi ile oluşan haçlı ordusu ile Mevdud komutasında oluşan İslâm ordusunun 1100 yılında karşılaşması hususunda bkz. Demirkent, I.cilt s.140'da Mevdud'un girişmiş olduğu ilk sefer gayesine ulaşmış sayılmalıdır. Büyük Selçuklu sultanının emriyle harekete geçen birleşik İslâm ordusu Urfa'yı değil, doğudaki haçlı devletlerinin bütününü hedef almış ve Urfa kontluğu arazisini sistematik bir şekilde tahrip ettikten sonra birleşmiş haçlı ordusuna Fırat kıyısında iyi bir darbe vurmuştu. Bu seferle İslâm ordusu, Urfa Haçlı Kontluğu ile diğer haçlı devletleri arasındaki müstahkem kale ve şehirlerin ileri karakollarını alarak Urfa Haçlı Kontluğu ile diğer haçlı devletleri arasındaki bağlantıyı kesmiş oldu.

156 Fulcherius Carnotensis, s.179.

157 İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 481-482.

hâkimi 4000 dinar Şiraz hâkimi Munkıdoğlu 4000 dinar ve Hama Emiri Kürt Ali 2000 dinar gönderdiler ve böylece kârlı bir anlaşma yaptı.[158]

Bizans imparatorunun Antakya bölgesini almak için Tankred ile mücadele edecek gücünün olmaması ve Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın iç isyanlarla birlikte Şii-Bâtinî inancına mensup terörist haşhaşilerle meşgul olması, Tankred'in Antakya'da hâkimiyetinin devam etmesinde etkili olan önemli unsurlardı. Halep Meliki Rıdvan'ın haşhaşileri himaye etmesinin yanında haçlıların Halep bölgesinde elde ettiği başarılardan dolayı Halep'ten bir grup Bağdat'a gelerek halifeden yardım istediler. Abbasi halifesi de Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'dan haçlılara karşı ikinci cihada çıkmasını talep etti. Bunun üzerine Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar tarafından görevlendirilen Musul Valisi Mevdud, Diyarbakır hâkimi Sökmen el-Kutbi, Artuklu Emiri İlgazi'nin oğlu Ayaz, Meraga'nın Kürt Emiri Ahmedi, Erbil Emiri Ebu'l-Heyca, Hamedan Emiri Porsuk'un iki oğlu, Emir İlbeyi ve Zengi'nin katılımıyla H.504/ M.1111 yılında haçlılara karşı yeni bir sefer düzenledi.[159]

Musul Valisi Mevdud komutasında 100.000 askerden oluşan İslâm ordusu, Urfa'yı kuşattı. Fakat kuşatmanın çok zaman alacağından Akra'ya doğru hareket etti ve Akra'ya doğru ilerlerken Caber kalesine geldi.[160] Caber Kalesinde bir süre kaldıktan sonra buradan hareket eden İslâm ordusu, 1111 senesinde Mezopotamya'dan geçerek Fırat nehrini aşıp bir ay boyunca Tell Başir kalesini kuşattı.[161] Ancak kaleyi alamadıklarından Halep'e doğru yöneldiler. Mevdud'un planı İslâm ordusunun ilerlemesini durdurmak için hareket etmiş olan Tankred komutasındaki Antakya haçlı ordusunu tamamen yok etmekti. Fakat bunu anlayan Tankred, akıllıca davranarak Kudüs Kralı I.Boudouin de Boulogne'ye elçiler göndererek Hıristiyan davasına yardıma gelmesini istedi. Kral, bunu öğrenir öğrenmez topraklarını yöneticilere

158 Abu'l-Farac, II. cilt, s. 350.

159 İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 485.

160 İbn el- Kalânisi, 169.

161 Fulcherius Carnotensis, s.182. Ayrıca bkz. **Süryani Mihail Vekâyinâmesi**, s.57.

emanet ederek Trablus Kontu Bertrand ile beraber Tankred'in yardımına gitti.[162]

Kudüs kralı ve Bertrand komutasındaki 16.000 haçlı askerinden oluşan haçlı ordusu Rugea[163] şehrine vardığında Tankred de Antakya Haçlı Prensliği'ne bağlı vasallarıyla birlikte orada bulunmaktaydı. Bunlar Misis hâkimi "keçi" lakaplı Guido, Maraş Valisi Richard de Salerne, St. Symeon (Samandağ) komutanı Robert, Tell Manas Valisi Pons, Lazkiye hâkimi Martin, Sarmeda hâkimi Banaplus, Hab Valisi Roger ve Efamiye Valisi Enguerrand idiler.[164] Kudüs kralı ve Trablus Kontu Bertrand komutasındaki haçlı ordusunu beş gün boyunca bekleyen Tankred, Kudüs kralını sevinçle karşıladı. Hep beraber Asi nehri kıyısında çadırlarını kurdular. Buradan hareket eden haçlı ordusu Tankred'in nüfuzu altındaki Efamiye şehrine geldikten sonra Şeyzer önünde ordugâh kurmuş olan İslâm ordusuna karşı ilerledi.[165]

Mevdud, Halep'e giderek Halep Emiri Rıdvan'ın desteğini almak istediyse de Rıdvan, Mevdud'a güvenmediğinden şehrin kapılarını kapattı. O da Halep'i bırakarak Şam'a gitti. Bu sırada H.505 yılının Rebiülevvel ayı/ M. 1111 yılının Ekim ayında Sökmen el-Kutbi, İslâm ordusunun Halep'e geldiği sırada hastalandı ve öldü. Bu sebepten İslâm ordusunun bir bölümü ayrılmak zorunda kaldı. Mevdud komutasında İslâm ordusu Şam'a doğru geldiğinde Şam Emiri Tuğtekin, Mevdud'u iyi karşıladıysa da Şam'ı almasından korktuğu için haçlılara haber göndererek onlarla barış yaptıktan sonra Mevdud'u Şam'a sokmadı.[166] Halep ve Şam'dan bekledikleri desteği alamayan Mevdud komutasındaki İslâm ordusu, aylarca süren kuşatmalardan ve yürüyüşten yorgun düştüklerinden haçlılarla savaşmadan Musul'a dönmeye karar verdiler. Böylece İslâm ordusu haçlılarla savaşmadan geri çekildikten sonra kral Kudüs'e Tankred ise Antakya'ya döndü.[167]

162 William Tyre, I. cilt, s.490-491.

163 Rugea hususunda bkz. Fulcherius Carnotensis, s.182'de Tankred tarafından yönetilen ve Asi nehrinin kırk mil doğusunda bulunan Rugea bugün harabedir.

164 Runciman II. cilt, s.101.

165 Fulcherius Carnotensis, s.183.

166 Abu'l-Farac, II. cilt, s. 351.

167 İbnu'l-Esir, X. cilt, s. 486-487.

15. Tankred'in Ermeni Kogh Vasil'e Karşı Seferi ve Ölümü

Antakya hâkimi Tankred, Kudüs kralı ile yaptığı anlaşma ile Antakya Haçlı Prensliğinin güney sınırı 1111 yılında belirleyip, güvenliğini sağladıktan sonra kuzey sınırının güvenliğini sağlamak ve Kilikya bölgesini tekrar Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarına katmak için 1111 yılının sonlarına doğru Kilikya bölgesine sefer yapmak için hazırlıklara başladı. Bu bölgede hâkimiyeti elinde bulunduran Ermeni Kogh Vasil, 1108 yılında Urfa haçlı ordusu ile Antakya haçlı ordusunun yaptığı savaşta Urfa ordusunun tarafını tutmuştu. Bu sebepten Tankred, Ermeni Kogh Vasil'e karşı 1112 yılında sefer düzenledi.[168]

Tankred komutasındaki Antakya haçlı ordusu, Raban'ı şiddetli hücumla Vasil'in elinden aldı. Sonra askerleriyle beraber Keysun'un üzerine yürüdü. Kogh Vasil de 5000 kadar asker ile Antakya haçlı ordusunu durdurmak için hareket etti. İki ordu Til[169]'de karşılaştığında günlerce savaş yapmadan bekledikten sonra aralarında barış yaptılar. Kogh Vasil, daha önce haçlılardan almış olduğu Hısn-ı Mansur bölgesi ile Torer[170]'i ve Urem[171]'i Tankred'e verdi ve Antakya Haçlı Prensliği'ne bağlı vassal olmayı kabul etti. Böylece Tankred, Antakya'ya geri döndü.[172]

Ermeni Kogh Vasil ile Tankred arasında 1112 yılında barışın yapıldığı yıl Keysun Ermeni hâkimi Kogh Vasil öldü. Tankred, Kilikya bölgesinde oluşan boşluktan faydalanarak aynı yılın sonunda bu bölgeyi ele geçirmek için sefer hazırlıkları yaparken hastalandı.

168 Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s. 67.

169 Resulayn ile Suruç arasında ve Resulayn'dan takriben on mil uzaklıkta bugün harabe halinde bulunan eski bir şehir olan Thelmuzen.

170 Thourer, Hısn-ı Mansur civarında ve batısında bulunan bir şehirdi.

171 Urem, Fırat bölgesinin kuzeyinde bir şehirdi.

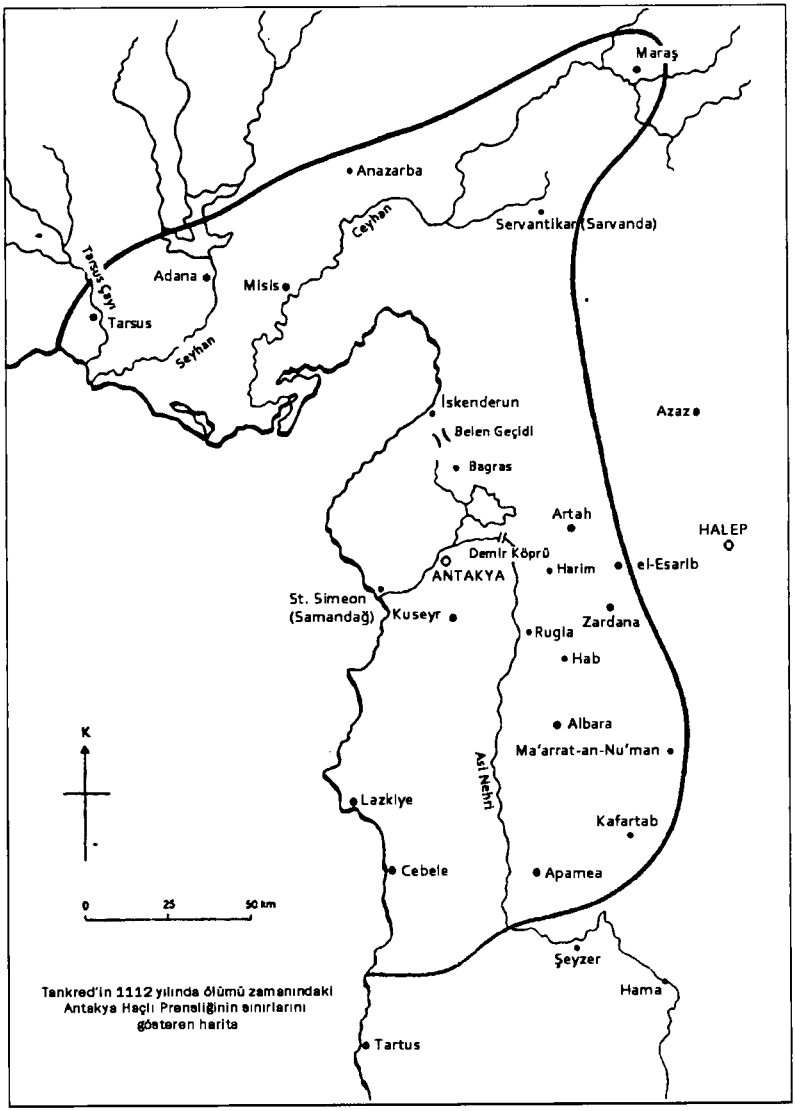
172 Urfalı Mateos, s.247.

Antakya'da hastalığının ağırlaştığı sırada Tankred, Fransa Kralı Philip'in kızı Cecile[173]'den olan evliliğinden çocuğu olmadığı için kız kardeşiyle evli kuzeni Richard de Salerne'nin oğlu ve kendisinin de kuzeni olan Roger de Salerne'yi Antakya Haçlı Prensliğinin yöneticisi yaptı. Roger de Salerne'yi Antakya Haçlı Prensliğinin yöneticisi atamasının şartı ise o anda Avrupa'da olan çocuk yaşta bulunan Fransa prensesi Costance'den olan I. Bohemund'un oğlu II.Bohemund'un Antakya'ya geldiği takdirde prensliğin yönetimini ona bırakacağına dair ondan yemin almasıydı. 11 Aralık 1112 tarihinde Tankred, 36 yaşında öldü ve Antakya'da bulunan Aziz Petrus Kilisesine gömüldü.[174]

Tankred, yirmi iki yaşında haçlı ordusu ile Anadolu'ya girmesinden sonra 1098 yılında Antakya'nın haçlılar tarafından alınması sırasında dayısı I.Bohemund'un yanında bulunuyordu. Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluş aşamasında ve I.Bohemund'un esareti ile Avrupa'ya gidişi sırasında Tankred, I.Bohemund'un nâibi olarak Antakya Haçlı Prensliği'ni yönetmemiş olsaydı, I.Bohemund'un kurduğu Antakya Haçlı Prensliği yıkılır giderdi. Prensliği iyi yöneterek içte Latin kilisesini sağlamlaştırırken dışta ise Bizans ve Halep Meliki ile siyasi ve askeri yönden başarılı bir mücadele verdi. Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluş aşamasında bulunan Tankred'in daha sonra prensliği iyi yöneterek sağlam temeller üzerine kurmasıyla bu haçlı prensliği 1268 yılına kadar varlığını devam ettirdi.

173 Cecile hususunda bkz. Zoe Oldenbourg, **The Crusades** (Translated from the French by Anne Carter), Phoenix Press, London, 1966, s.229'da Tankred, Trablus Kontu Bertrand de Toulouse'nin oğlu Pons'dan kendisinden dul kalacak olan hanımı Cecile ile evlenmesini rica etmiş ve bu evlilik gerçekleşmiştir. Bertrand, Tankred'in ölümünden birkaç ay sonra vefat etti ve onun yerine oğlu Pons, Trablus kontu oldu. Zoe Oldenbourg, Tankred'in bu evlilik yoluyla Trablus Haçlı Kontluğunu Antakya Haçlı Prensliğine katmayı düşündüğünü yazmıştır.

174 Tankred'in ölümü hususunda bkz. Albert of Aachen, s. 837. Fulcherius Carnotensis, s.185. William Tyre, I. cilt, s.492. Azimi, s.38, Urfalı Mateos, s.248, Zoe Oldenbourg, s.228-229.

Harita 5: *1112 yılında Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını gösteren harita,* Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130),** The Boydell Press, Woodbridge, 2000, s.68'den alınmıştır.

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİNİN SOSYAL-EKONOMİK YAPISI

3

1. Antakya Haçlı Prensliğinin Devlet Yönetimi

XI. yüzyılda Anadolu'daki en önemli Latin yönetimlerinden biri olan Antakya Haçlı Prensliğinin devlet yönetimi Bizans devlet yönetim sisteminden etkilenerek meydana getirildi. Bu sistem Grek-Latin devlet anlayışlarının sentezinden oluşmaktaydı. Özellikle Latin haçlı devletleri X. ve XI. yüzyıllarda Bizans devletindeki themaları yöneten düklerin etkili olduğu yönetim sistemini örnek alarak kendi yönetim sistemlerini oluşturdular. Batı'dan alınmış dük unvanına rağmen Antakya Haçlı Prensliği yönetim sistemini Bizans'tan miras kalan düklerin yönetiminde etkili olduğu sisteme borçluydu. 1084 yılında Antakya, Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından Anadolu Selçuklu Devletinin hâkimiyetine alınmadan önce bir dük tarafından Bizans Devletinin bir theması olarak yönetilmekteydi. Üst rütbeye sahip komutanların themaları yönettiği dönemde dükler (Thema yöneticileri) sivil otoriteye ihtiyaç duymuyorlardı.[1]

Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos (1081-1118)' un imparatorluk döneminin ilk yıllarında dük sıfatıyla Filaretos, Antakya'yı ve Edessa (Urfa)'yı Bizans theması olarak yönetmekteydi. Antakya'da Latin hâkimiyeti kurulduğunda dük unvanı kullanılarak daha önceki dükler tarafından yönetilen thema sistemi Antakya Haçlı Prensliğinin devlet yönetim sistemine adapte edildi. Antakya Haçlı Prensleri, düklerin yaptığı gibi sivil otorite ile askeri otoriteyi kendi ellerinde

1 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch (1098-1130)**, Boydell Press, Woodbridge, 2000, s.193

bulundurdular. Walter Chancellor, hâkim ve Praetor[2] her iki unvanın yetkilerinin bir kişide toplandığını belirtir.[3]

Antakya Haçlı Prensliğinin devlet yönetiminin başında prens veya prense vekâlet eden nâib bulunurdu. Prens, devleti asillerden oluşan yüce divana danışarak yönetirdi. Eğer ki nâib atanması gerekiyorsa bu atama yüce divan tarafından yapılırdı. Devlet yönetiminde etkin konumda olan yüce divan prens tarafından tayin edilen yeminli üyelerden oluşurdu. Devlet yönetiminde yüce divanın yanında üst düzey memurlardan oluşan yüksek mahkeme vardı. Prensliğin devlet yönetiminde etkin olan yüksek mahkeme ise bizzat prensin vekilleri tarafından denetlenirdi.[4]

Antakya Haçlı Prensliğinin merkezi devlet yönetimi, prens, yüce divan, yüksek mahkeme ve Latin Kilisesinden oluşmaktaydı. Antakya merkezî yönetimine bağlı diğer vassal şehirlerde de merkezî yönetime benzer yönetim şekli uygulanmaktaydı. Prensliğin devlet yapısı ise Antakya Latin Kilisesinin organizasyonuna göre düzenlendi. I.Bohemund tarafından atanan Antakya Latin Patriği Bernard de Valence, Antakya Latin Kilisesini Antakya Latin patrikliğine bağlı beş patriklik şeklinde organize etmişti. Antakya Latin Kilisesine bağlı beş patrik görevlerini ya prense ya da halka borçluydular. Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluşunda beş patrik hem kilisenin yönetiminden

---

2 Praetor hususunda bkz. William Smith, **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, Taylor and Walton Upper Gower Street: John Murray, Albemarle Street, London, 1880, s. 642'de Praetor, Roma imparatorluğunda Sezar'ın muhafızlarına verilen isimdi. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ordunun önünde giden komutanlara Praetor denildi. Daha sonraları Praetor, imparatorluğa sahip bir magistratus olup, daha çok şehirde kalırdı. Roma imparatorluğunda Cumhuriyetin ilk dönemlerinde sadece bir Praetorluk vardı. Bu da şehirde oturan ve Roma vatandaşlarının birbirleriyle olan ilişkilerinden doğan ihtilaflara bakan kimseydi. Savaşlara katılmayıp şehirde kaldığı için Praetora şehir praetoru anlamında "Praetor Urbanus" denildi. Antakya Haçlı Prensliğinde Praetor statüsü şehri yöneten Dük'e verilirdi. Böylece hem yönetim yetkisi hem de yargı yetkisi tek kişide toplanmış oluyordu.

3 Walter the Chancellor, **The Antiochene Wars** (A Translated and Commentary by Thomas S. Asbridge and Susan B. Edgington), Ashgate Publishing Company U.S.A. 1999, s.47.

4 Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi** (Çev.Fikret Işıltan), II. cilt, T.T.K. Basımevi, Ankara,1998, s.256.

hem de siyasi otoriteyi sağlamak ve askerî organizasyonlara yardımcı olmakla görevliydiler. Antakya Latin kilisesine bağlı beş patriklik merkezi Tarsus, Lazkiye, Cebele, Albara ve Tel-Başir şehirleri idi.[5]

Antakya Haçlı Prensliğinde Latin Kilisesindeki organizasyon gibi Antakya, Tarsus, Misis, Albara ve Artah'a bütün idareyi elinde bulunduran birer dük tayin edildi. Bu dükler haçlı seferine katılmış asillerden olmakla birlikte Lazkiye ve Cebele'ye tayin edilen dükler genelde yerli halktan seçilirdi. Bu dükler vassal olarak Antakya Haçlı Prensliğine bağlıydılar. Beş vassal şehrin dışında stratejik öneme sahip araziler ise şövalye tarikatlarına verilerek buraların güvenliği sağlanırdı. Ancak Antakya'da daha çok para ıktaları tercih edilirdi. Ayrıca Antakya Haçlı Prensliğine bağlı vassal şehirleri yöneten düklerin yanında da yerli halktan seçilebilen "Viskont" denilen bir memur bulunurdu. Antakya merkezi yönetimi asalet sınıfını kontrol edebilmek ve onlar karşısında kendi durumlarını güçlü tutabilmek için daha çok yerli memurları tercih ederlerdi. Bu yerli memurlar ise Bizans döneminden itibaren şehirde varlığını koruyabilmiş olan Rum, Ermeni ve Süryani menşeli aydınlardan seçilirdi.[6]

Vassal şehirler Antakya merkezî yönetimi tarafından ıkta olarak düklere verilmekteydi. Antakya Haçlı Prensliği, bu ıktalardan önemli ölçüde gelir elde ediyordu. Antakya Prensi, merkeze bağlı şehirlerin idaresinde, verilen görevlerle kendisini kanıtlamış kabiliyetli memurları vergi konusunda görevlendirir, itinalı ve uygun bir çalışma sistemi ile düzenli olarak vergilerin toplanmasını sağlardı. İç idare bakımından Antakya Prensi, her şeyden önce insan gücüne ve paraya muhtaçtı. Vassallarını kontrol atında bulundurabilecek kadar güçlü ve zengin olmadığı takdirde devleti ayakta tutmayı başaramazdı.[7]

Antakya Haçlı Prensliğinin yönetim anlayışı Ortaçağ feodal yönetim sistemine göre yapılandırıldı. Devletin başında prens bulunur-

5 Claude Cahen, **La Syrie Du Nord A L'epoque Des Croisades Et La Principaute Franque D'Antioche**, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1940, s. 316-317.

6 Runciman, II. cilt, s. 256-257.

7 Walter the Chancellor, s.48.

du ve prenslik unvanı verasete bağlıydı. Prens, tüm haklarını kaidelere uygun bir şekilde devredebilme yetkisine sahipti. Yüce divan ise sadece zorunluluk halinde bir nâib tayin edebilirdi. Prensler aynı zamanda ordunun da başkumandanı idiler. Bundan dolayı prenslerin eşlerinin halef olması ihtimal dışındaydı. Muhtemeldir ki devlet başsız kaldığında ve varisi devleti yönetmeyecek küçük yaşta ise bu defa eşleri bir başka kişi ile evlenmek zorunda bırakılır ya da çocuk büyüyene kadar bir nâib atanırdı.[8]

Tankred, 1108 yılında Çukurova ve Lazkiye'ye sefer yaptığında deniz gücüne sahip olmadığından dolayı Pisa gemilerinin desteğine ihtiyaç duydu. Pisalılar, Tankred'e destek şartı olarak Antakya'dan bir mahalle istediklerinde Tankred de bu şartı kabul ederek Pisalılara Antakya'dan bir mahalle ile Lazkiye'den bir kilise verdi. Bu olaydan anlaşılacağı gibi Antakya'nın hâkimi Tankred, devlet yönetiminde bütün yetkileri elinde bulunduruyor ve kendisi devlet adına karar verebiliyordu.[9]

Antakya Haçlı Prensliğini yöneten prens, yüce divandaki yöneticilere danışarak devlet ile alakalı kararları alırdı. Fakat devletin en üst kademesinde bulunan prens, alınan bu kararları tek yetkili olarak kendisi uygulardı. Prensin kendisi yabancı devletlerle özel anlaşmalar yapar veya yapılan anlaşmaları onaylardı. Bu sebeple Antakya Haçlı Prensliğinin teşkilatı diğer haçlı devletlerinden daha hızlı ve etkili işlerdi. Ancak bitmeyen savaşlar, veraset mücadeleleri küçük yaşta veya esarette bulunan prensler, Antakya Haçlı Prensliğinin daha güçlü konuma gelmesini engelledi.[10] Buna göre I. Bohemund, iki kere yerine Tankred'i nâib olarak bıraktı. Antakya hâkimi Tankred'den sonra yerine yeğeni Roger de Salerne geldiğinde onun apaçık bir unvanı yoktu. Çünkü Tankred'in yeğeni olsa bile, İtalya'da artık I.Bohemund'un genç bir oğlu vardı. II. Bohemund, o dönem-

8 Cahen, s.217.

9 Walter the Chancellor, s.47. Ayrıca bkz. Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch (1098-1130)**, s. 47.

10 Runciman, II. cilt, s. 256.

de çocuk yaşta olduğundan prensliği yönetecek yaşa gelene kadar annesi Konstance'nin nâibliğinden söz edilebilirdi. Fakat Tankred, ölmeden önce Antakya Haçlı Prensliğinin yönetiminin yeğeni Roger de Salerne'ye verilmesini istedi.[11]

2. Antakya Latin Kilisesi

Hz. İsa'nın doğumundan otuz yıl sonra Kudüs'te Hz. İsa ve etrafında bulunan on iki havari Hz. İsa'nın getirdiği yeni öğretiyi Yahudiler arasında tebliğ etmeye başladılar. Hz.İsa'nın üç yıllık peygamberlik döneminin sona ermesinden sonra onun evrensel mesajını yaymak için Kudüs'te teşkilatlanmış olan on iki havariden üçü Antakya'ya geldi.[12] Havari Barnabas, Pavlos ve Petrus'un, M.S. 35-40 yılları arasında Antakya'ya gelerek Hz.İsa'nın öğretisini anlatmaları sonucunda burada Hz.İsa'nın öğretisini kabul eden büyük bir topluluk oluştu. Bu topluluğa Antakya'da ilk kez "Hristiyan" adı verildi. Antakya'dan ayrılan havariler, Roma İmparatorluğunun diğer üç büyük şehrini ziyaret edip ilk kiliseleri (Kudüs, Antakya, Roma, İskenderiye) kurdular. Daha sonraki yıllarda bu dört şehir patriklik merkezi ilan edildi.[13]

Hz. Ömer döneminde 634 yılından sonra İslâm ordularının Filistin, Suriye ve Mısır bölgelerini almaları sonucunda üç patriklik merkezî (Kudüs, Antakya, İskenderiye) İslâm hâkimiyetine girdi.[14] Bu üç patriklik merkezî Doğu kiliseleri olarak İslâm hâkimiyetine girdiğinde Bizans Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da Ortodoks kilisesi ve Roma'da Latin kilisesi bulunmaktaydı. Kiliseler bu şekilde birbirinden ayrılmışken Antakya Kilisesi 636 yılından 968 yılına kadar İslâm hâkimiyetinde varlığını devam ettirdi. Bu tarihten 1084 yılına kadar da Bizans hâkimiyetinde kalan Antakya Kilisesi, bu dönemde

11 Cahen, s.309.

12 Ernest Renan, **İsa'nın Hayatı** (Çev. Ziya İshan), Milliyet Yayınları, Ankara, 1964, s. 58.

13 Wallace-Hadrill, D. S., Christian Antioch: A Study of Early **Christian Thought in the East**, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1982, s. 4-5.

14 Vâkidî, **Futûh eş-Şam**, al warak.com. s.194.

İstanbul Ortodoks kilisesine bağlı Ortodoks patrikler tarafından yönetildi.[15]

1054 yılında Bizans Ortodoks Kilisesi ile Roma Katolik Kiliseleri arasında (Schisma/ayrılık) bağ koptu. Bizans Ortodoks kiliseleri Antakya da dâhil Ortodoks âdetlerine göre şekillendi. Fakat kiliseler arasında bu ayrılık çok sürmedi. Çünkü Türklerin Bizans topraklarına girerek Anadolu'da ilerlemeleri sonucunda, özellikle Selçukluların kutsal toprakları Kudüs ve Antakya'yı almalarından sonra Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos(1081-1118), Papa'dan yardım istemek zorunda kaldı. Bu yardım isteğinden sonra Papa'nın gönderdiği kardinal Reggio, Bizans imparatorundan İstanbul'da Latin Kilisesinin tekrar açılmasını ve III. Nikholas'ın Latin Kilisesi patriği olarak atanmasını talep etti. Bizans İmparatorunun bu talepleri kabul etmesiyle Roma Kilisesi ile İstanbul Kilisesi arasında anlaşmazlık bir süreliğine sona erdi. Bunun üzerine 1095 yılında Papa II. Urban Clermont Konsilinde kutsal toprakları Türklerin elinden almak ve Bizans'a yardım etmek için haçlı ordusunun oluşturulması çağrısında bulundu.[16]

1100 yılının Ocak ayında Kudüs'te Papa'nın Doğu elçisi Daimbert tarafından I.Bohemund'un Antakya Haçlı Prensi olarak atanmasından sonra I. Bohemund, Antakya'ya geldi. Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund, Kudüs'ten Antakya'ya geldiğinde Antakya Ortodoks Patriği IV. Ioannes'i Antakya'dan sürdü. Onun yerine Latin Papaz Bernard de Valence'yi atadı. Böylece Antakya Latin Kilisesi kurulmuş oldu. I. Bohemund'un Ortodoks patrik IV. Ioannes'i Antakya'dan sürmesinden sonra Antakya'da Bizans'ın Ortodoks patrikleri hiçbir zaman fesh edilmediği için Antakya Haçlı Prensliğinde Bizans kilisesi her zaman varlığını devam ettirdi. Ancak Bizans'ın din adamlarının Antakya Latin Patrikliğine bağlanmasıyla Antakya Latin Kilisesi Bizans kilisesi karşısında güçlü konuma geldi.[17]

I. Bohemund, Antakya Latin kilisesini kurma çalışmalarına başladığında Artah piskoposu Bernard de Valence'i Antakya'ya ça-

15 Abu'l-Farac, **Abu'l-Farac** Tarihi (Çev.Ömer Rıza Doğrul), I. cilt, T.T.K Basımevi, Ankara,1999, s.267.

16 Bernard Hamilton, **The Latin Church in the Crusader States (The Secular Church)**, Variorum Publications, London, 1980, s.5.

17 Cahen, s.308-309.

ğırarak Antakya Latin Kilisesinin Patriği yaptı. Bernard, Antakya patrikliğinin sınırlarını düzenlerken Bizans hâkimiyetinde Antakya patrikliğinin sınırlarıyla aynı olmasına dikkat etti. Bu şekilde Antakya Latin Kilisesini, Tarsus, Lazkiye, Cebele, Albara ve Tel-Başir olarak beş patrikliğe ayırdı.

Bu patriklikler Antakya Haçlı Prensliğinin bölgedeki hâkimiyetinde önemli rol oynuyorlardı. Antakya Prensi I. Bohemund'un gösterdiği kişiler Antakya Latin Kilisesine bağlı beş patrikliğin başına geldiler. Bu patriklerden biri olan Albara Patriği Peter Narbonne, 1099 yılında birinci haçlı seferinde Antakya haçlılarına yardımda bulunduğundan Antakya Latin Kilisesi kurulduğunda I.Bohemund tarafından Albara patriği olarak görevlendirildi. Albara patriği, Antakya Patriği Bernard de Valence (1100-1135)'in patriklik döneminde patrikliğini devam ettirdi.[18]

Antakya kilisesine bağlı beş patrik, görevlerini ya prense ya da halka borçluydular. Latin kiliseleri, çoğunlukla prens tarafından ve dolayısıyla onun kontrolü altında kurulmuştu. Antakya patrikliğine bağlı beş kilise kendi içlerinde hangi yetkiye sahip olursa olsunlar prens ve birinci patrik Bernard de Valence ile işbirliği içinde olmaları gerektiği kesindi.[19] 1100 yılında Antakya Haçlı Patrikliği kurulduğunda Patrik Bernard, Edessa (Urfa) ve Trablus kontluklarındaki ve Antakya Prensliğinin sınırları içindeki bütün kiliseleri kendine bağlar. Aynı zamanda Latin patrikliğinden önce kurulan ve kendilerini özerk kabul eden kiliseler için ise, herhangi bir sıkıntı çekmeden hak sahiplerinin itaatini elde etti. Albara, Tarsus, Edessa ve Misis'de olduğu gibi büyük kiliseler, bundan böyle başpiskoposluk olarak değiştirildi.[20]

Antakya Latin Patriği, ruhani meclis tarafından seçilirdi. Ancak Antakya prensi tarafından atanırdı. Prenslerin Antakya patriğini görevden alma yetkisi de vardı. Antakya Latin kilisesinin iç organizasyonu, Batı'daki bütün kiliselerin iç organizasyonundan farklı değildi.

18 Walter the Chancellor, s.48. Ayrıca bkz. Hamilton, s. 22-23.

19 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch (1098-1130)**, Boydell Press, Woodbridge, 2000, s. 198.

20 Cahen, s.316-317.

XII. yüzyılda on iki, XIII. Yüzyılda yirmi piskoposluk meclisi üyesinin yer aldığı rahip meclisi, diyakozlar ile bir baş diyakoz[21], bir koro şefi şansölyesi, bir öğretmen, bir veznedarı ve bir de resmi görevliden oluşmaktaydı.[22] Antakya Haçlı Prensliğindeki Latin Kilisesi bu şekilde örgütlenmişti. Latinler Doğu'ya ilk geldiklerinde her ne kadar yerli Hristiyanlar da dâhil Doğu'daki halkları inanç yönünden sapkın olarak görseler de haçlı egemenliği altındaki alanlarda Ortodoks kiliselerinin de örgütlendiği görülmektedir.[23]

Antakya kilisesi ile Batı'daki kiliselerin yönetim sisteminde bir fark bulunmazken kiliselerin gelirlerinde bir farlılık bulunmaktaydı. Bu farklılık ise Batı'da bulunmayan aşar vergisinden kaynaklanmaktaydı. Doğu da aşar vergisi toprağın sahibi tarafından değil köyler tarafından ödeniyordu.

Toprak vergisiyle birlikte Antakya şehrinde yaşayan silah yapımcılarından da zanaatkârlardan da vergi alınırken, aynı zamanda haçlı askerlerinin silah ihtiyacı da karşılanıyordu.[24] Ama diğer taraftan Doğu'da Monofizitlerin mensup olduğu kiliseler (Ermeni, Süryani) farklı Hristiyan mezheplerinden olduklarından aşar vergini alamıyorlardı. Halbuki, çoğu zaman Latinler ve Bizanslılar mülk sahibiydiler ve topraklarını Monofizit (Ermeni, Süryani) ya da Müslüman köylülere işlettirirlerdi. Antakya Latin Kilisesi'nin koyduğu şart köylülerin bazı vergiler ödemesinin yanında bir de aşar vergisini kiliseye ödemeleri ağır olmuştu.[25]

Haçlı devletleri içerisinde Ortodoks Kilisesi ile Latin Kilisesi arasındaki egemenlik mücadelesi en çok Antakya'da görüldü. Bizans'ın Ortodoks kilisesi Antakya'dan pek de kolay vazgeçmek istemiyordu.

---

21 Diyakoz hususunda bkz. George Thomas Kurian, **Nelson's Dictionary of Christianity,** Tennessee, U.S.A., 2005, s.207'de "Deacon" maddesinde ***Diyakoz***, Katolik ve Ortodoks kiliselerindeki 3 yüksek ruhban derecesinin ilk basamağı olan diyakozluk rütbesini haiz kişidir. Diğer 2 rütbe ise sırasıyla papazlık (vaizlik) ve piskoposluktur.

22 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch (1098-1130)**, s. 199.

23 Hamilton, s.312.

24 Jonathan Riley-Smith, **The First Crusaders (1095-1131)**,Cambridge University Press, Cambridge, 2004,s.87.

25 Cahen, s.320.

Bizans imparatorları Antakya'ya hâkimiyetlerini her kabul ettirdiklerinde şehre bir Ortodoks patrik tayin ediyorlardı. Prenslikte Ermeni Kilisesi de önemli yer tutmaktaydı. Bu Ermeni kilisesi genel olarak Ortodokslara karşı bir denge unsuru olarak kullanılmaktaydı.[26]

3. Antakya Haçlı Prensliğinin Sosyal Yapısı

M.Ö. 300 yılında kuruluşundan itibaren haçlıların Antakya'ya gelmesine kadar geçen zamanda Antakya'da farklı milletler yerleşti ve yaşadı. Bunda Antakya'nın coğrafi konumu ile dinî, ticarî ve kültürel bir merkez olması da etkili oldu. M.S. 636 yılında Antakya'nın İslâm hâkimiyetine girmesinden sonra Suriyeli Hristiyanlar ile Ortodoks Hristiyanlar İslâm toleransı altında yaşadılar. Antakya birçok farklı etnik unsurun bir arada yaşaması özelliğini haçlı hâkimiyetinde de kısmen korudu. Haçlılar, Antakya'da hâkimiyet kurduklarında farklı birçok Hristiyan mezhebini kendi hâkimiyetleri altında yönetmekteydiler. Bu dönemde Antakya'da Müslüman nüfus azalmıştı. Bunda haçlı yönetiminin Antakya'da yaşayan nüfusa yaptığı baskılardan dolayı Müslüman nüfusun diğer bölgelere göç etmesi etkili oldu. Bununla beraber Antakya'da farklı mezhebe mensup Hristiyanlar haçlı yönetimi altında bir arada yaşamak zorundaydılar. Bunun sebebi ise Antakya Haçlı Prensliğinin çevresinde İslâm devletlerine karşı birlik içinde olma gerekliliğinden kaynaklanmaktaydı. Böylece prensliğin dış güçlere karşı savunmasında şehirde farklı mezheplere mensup Hristiyanların bulunması sorun oluşturmuyordu.[27]

Antakya Haçlı Prensliğinin sosyal yapısı diğer haçlı devletlerinden farklıydı. Bunda Suriyeli Hristiyanların yüzyıllarca Grek-Roma hâkimiyetinde yaşamlarından sonra İslâm ve Türk hâkimiyetinde de yaşamalarından oluşan etnik yapının etkisi vardı. Antakya'da Haçlı yönetimi kurulduğunda haçlılar, çok farklı milletten ve mezhepten oluşmuş bu etnik yapıyı bir arada yönetmeleri gerekiyordu.[28]

26 Runcıman, II. cilt, s. 269.

27 R. C. Smail, **The Crusaders in Syria and Holy Land**, Thames and Hudson Ltd., U.S.A. 1973, s.65.

28 Coshua Prawer, **Crusader Institutions**, Oxford University Press, New York, 1980, s. 388.

Antakya Haçlı Prensliğinin halkı hemen hemen Hristiyanlardan oluşmaktaydı. Antakya'da yaşayan halk farklı mezheplere mensup idi. Rumlar, Ortodoks, Süryaniler, Yakubiler, az sayıda Nasturi ve Ermeniler. Bunların hepsi de birbirine karşı o kadar kuşku içindeydiler ki, haçlıların bunların dizginlerini ellerinde bulundurmaları gayet kolay oluyordu.[29] Haçlılar, Antakya'da Latin yönetimini kurduklarında Antakya'nın nüfusu sadece Hristiyanlardan oluşmuyordu. Şehirde Müslümanlar ve Yahudiler de bulunmaktaydı.[30] Antakya Haçlı Prensliğinin yönetimi bu kadar farklı Hristiyan mezhebi bir arada tutarken İslâm ordusu tehdidinden daha ziyade Bizans'tan çekinmekteydi. Bizans imparatoru, haçlıların aldıkları toprakları Bizans'a geri vermeleri yerine Bizans topraklarında haçlı devletleri kurmalarını hiçbir zaman affetmedi. Bizans, özellikle kendi hâkimiyetinde kalmış olan Antakya'nın elinden alınmasını hiç içine sindiremedi. Bundan dolayı Bizans, Kilikya, Lazkiye limanları ile Kıbrıs'ta bulundurduğu donanmasını kullanarak Antakya'yı tekrar kendi hâkimiyetine almak istiyordu. Antakya Haçlı Prensliğinde yaşayan halk ise Bizans hâkimiyetinin tekrar kurulmasını beklemekteydi. Fakat haçlılar, Ortodokslara karşı Ermeni ve Yakubileri kullanarak Antakya'da Ortodoksların güçlenmesine izin vermediler.[31]

Antakya haçlı yönetimi 1100 ile 1110 yılları arasında prensliğin çevresinde ve kalelerde Müslüman yerleşimlerin tamamını göçe zorladı. Bu şekilde boşaltılan topraklara Avrupa'dan göç eden Latinler yerleştirildi. Doğu Akdeniz'de kurulan Antakya Haçlı Prensliği, Avrupa ile Anadolu arasında önemli bir ticaret yolunun oluşmasını sağladı. Akdeniz'in doğusunda Avrupa ile bağlantısı olan önemli bir limana sahip Antakya, aynı zamanda kutsal şehir olmasından dolayı da Avrupa'dan çok göç almaya başladı. Avrupa'dan göç eden büyük bir nüfusun Antakya bölgesine gelip yerleşmesiyle daha önce bu verimli topraklarda tarımla uğraşan Müslüman nüfus Anadolu'nun içlerine göç etti.[32]

29 Runciman, II. cilt, s. 8.

30 Coshua Prawer, **Crusader Institutions**, s.211.

31 Runciman, II. cilt, s. 8.

32 Coshua Prawer, "Social Classes in Crusader States: Minorities", *A History of The Crusades*, V.cilt, Editör, Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s.60-62.

Haçlılar, Antakya bölgesine 1097 yılının Ekim ayında geldiklerinde burada çok eski askerî kabiliyetlerini muhafaza etmiş Hristiyanlar, özellikle Ermeniler vardı. Yerli halktan haçlılara en büyük destek Ermenilerden gelmişti. Ermeniler haçlılar ile işbirliği yapmaları sonucunda haçlılar, hazır bir orduya sahip oldular. Bu sebepten I.Bohemund ve Tankred, başlangıçta Ermenileri kazanmaya teşebbüs etmişlerse de daha sonra her iki taraf da birbirlerine güvenemediler. Antakya Haçlı Prensliğinin yöneticileri birliklerini sevk ve idare edecek kalelerine kumandan olacak batı şövalyelerine ve yönetimde kullanacakları batılı okur-yazar kişilere ihtiyaçları vardı. Bundan dolayı Antakya, Avrupa'dan büyük ölçüde göç almaktaydı.[33] Bu göçler sonucunda Avrupa'daki feodal yapı Antakya'ya taşındı. Avrupa'dan Antakya bölgesine gelen Lordlar, aynı Avrupa'da olduğu gibi yerleştikleri topraklarda hâkimiyetlerini kurdular ve bu toprakları yönetmeye başladılar.[34]

Antakya Haçlı Prensliğinin sosyal yapısı oluştuktan sonra üst yapıyı Latinler oluştururken Ermeniler ve diğer mezheplere mensup Hristiyanlar zanaatçı, köylü ve asker sınıfı oluşturmaktaydı. Ermenilerin sayıları az olmakla birlikte yine de toplumun muhtelif kademelerinde yer almaktaydılar, ama onların çoğu orta sınıftaydı.[35]

Avrupa'dan Antakya'ya göçler sonucunda Antakya'da Latin nüfus çoğalırken aynı zamanda şehirde yaşayan insanlar arasında dil sorunu ortaya çıktı. Avrupa'dan gelen Cenovalı, Pisalı, Venedikli ve Amalfili koloniler şehre yerleştiler. Bu insanlar kendi dillerini konuşurlar ve komşularıyla fazla diyolağa girmezlerdi. Bunun yanında Antakya'da oldukça fazla Rumca konuşan yerli Hristiyan da bulunuyordu. Ayrıca Ermeni kilisesine mensup Ermeniler de vardı. Antakya'da Latin kilisesi, Ortodoks kilisesi, Süryani kilisesi ve Ermeni kilisesi bulunmaktaydı. Bu kiliseler ve mensupları ayinlerini kendi dillerinde yapıyorlardı. Ancak genel itibariyle Antakya haçlıları kuzey Fransızlar ve Normanlar tarafından konuşulan "Langue d'oeil" dilini kullanmaktaydılar.[36]

33 Runcıman, II. cilt, s. 9.

34 Coshua Prawer, **Crusader Institutions**, s.355.

35 Cahen, s. 349.

36 Runcıman, II. cilt, s. 244-246.

Antakya'ya yapılan göçler sonucunda Latinler, şehirde yeni mahalleler oluşturdu. Bu mahallelerden biri Pisalıların oluşturduğu mahalleydi. Tankred, 1108 yılında Antakya Haçlı Prensliğinin savunması için tehdit oluşturan Bizans donanmasının bulunduğu Lazkiye Limanını almak için Pisa gemilerinden yardım istedi. Pisalıların Tankred'e yardım için talep ettikleri fiyat Antakya'da bir mahalle idi. Tankred'in bu yardım karşılığı olarak Pisalılara Antakya'da bir mahalle vermesiyle Antakya'dan çeviri faaliyetlerinin merkezi olan Pisa'ya Arap yazmalarının iletildiği bir kanal oluşturuldu. XII. yüzyılın başlarında Pisalı Stephen adlı bir tercüman önemli bir Ortaçağ makalesinin Latince bir çevirisini yaptı.[37]

Haçlılar, Antakya'ya geldiklerinde işlerine yarayan en önemli husus Müslüman dünyası içindeki ayrılıklardı. İlk haçlı seferinde haçlıların amacı olan Antakya ve Kudüs'ü almalarını mümkün kılan, İslâm hükümdarları arasındaki kıskançlık ve bunların beraberce harekete yanaşmamalarıydı. Müslümanlar arasında İslâm birliğinin oluşmamış olması Antakya Haçlı Prensliği ile diğer haçlı devletlerinin kurulması ve devamında temel rol oynadı. Bunda Gürboğa gibi münferit bazı atabeyler ile Tutuş hanedanı ve hatta Tutuş'un oğulları arasında anlaşmazlık etkili oldu.[38]

4. Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Prenslikteki Konumu

Antakya Haçlı Prensliği kurulduktan sonra I.Bohemund ve Tankred stratejik bakından çok zor bir işe talip olmuşlardı. Bizans ile Türkler arasında bir sınırı savunma ihtiyacının getirdiği mali sorunlar ile kaynak sorunları bir yana prensliğin devamı için sürekli insan gücü gerekiyordu. Avrupa'da haçlılara yardım için oluşturulmuş Templier ve Hospitalier şövalye tarikatları, Antakya Haçlı Prensliği kuruldu-

37 P.M. Holt, **Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı,** (Çev. Tanju Akad), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s.37. Latince çeviri hususunda bkz. P.M.Holt, s.37'de Pisalı Stephen'in çevirdiği Latince çeviri Batı'da Holy Abbas olarak bilinen Ali b. el-Abbas el-Mecusi'nin Kitabu'l-Melikî adlı Ortaçağ'da yazılmış bir eseriydi.

38 Runcıman, II. cilt, s. 7.

ğunda prensliğin ihtiyaç duyduğu asker ve para gereksinimini karşılıyorlardı. Antakya Latin Patriği Bernard de Valence, Avrupa'dan gelen bu şövalyeleri Antakya bölgesine yerleştirerek prensliğin asker gücünün karşılanmasına yardımcı oldu.[39]

Şövalye tarikatlarının Antakya bölgesine yerleştirilmesinde Antakya prensleri önemli etkiye sahiplerdi. Şövalyelerin merkezde toplanması yerine Antakya çevresinde küçük birlikler olarak önemli mevkilere yerleştirildiler. Bununla beraber merkezden uzakta stratejik bir noktayı muhafaza edebilmek için şövalyelerin bu bölgelerde aldıkları kaleler şövalyelere bırakıldı. Bu şekilde Antakya bölgesinde şövalye tarikatlarının sahip oldukları kaleler oluşurken aynı zamanda bu şövalyeler Antakya Haçlı Prensliğinin sınırlarını da koruyorlardı.[40]

Templier ve Hospitalier şövalyeleri hacıların korunması ile haçlı devletlerini sağlama almayı görevleri sayıyorken çok iyi yetiştirilmiş etkili askerlerden oluşan bir çekirdekleri de vardı. Haçlı devletlerinin kuruluşunda ve devam etmelerinde destek konusunda şövalye tarikatları kilit rol oynadılar. Templier ve Hospitalier şövalye tarikatları, sadece Antakya Haçlı Prensliği için değil aynı zamanda diğer haçlı devletleri için de büyük bir öneme sahipti. Bu tarikatlar, haçlı devletlerine asker sağlayarak hem siyasi hem de askerî anlamda destek sağlamalarının yanında hacıların geçiş yollarını da güvende tutmaktaydılar.[41] Bu tarikatların Antakya Haçlı Prensliğine faydaları olduğu kadar zararları da vardı. Tarikatların başındaki kişiler veya bu kişilerin vekilleri Antakya Haçlı Prensliğinin yüce divanına katılmakta idiler. Ancak bu tarikatların Antakya yüce divanındaki tavsiyeleri sorumsuzca ve kendi lehlerine olmaktaydı. Beğenmedikleri kararlar çıkması durumunda bu kararları boykot edebiliyorlardı. Her tarikat prensliğin resmî politikasına aldırmadan kendi özel siyasetini yürütüyordu.[42]

39 Smail, s.54. Ayrıca bkz John Haldon, **Bizans Tarih Atlası** (Çev. Ali Özdamar), Kitap yayınevi, İstanbul, 2007, s.190.

40 Cahen, 337.

41 Haldon, s. 190.

42 Runcıman, II. cilt, s. 242.

5. Antakya Haçlı Prensliğinin Ekonomik Yapısı

Kuruluşundan haçlılara kadar önemli ticaret yollarının Antakya'dan geçmesinden dolayı şehirde ekonomik ve ticari hayat her zaman canlılığını korudu. Ayrıca Anadolu'dan geçen ticaret yoluyla Antakya'ya ulaşan ticari mallar, Doğu Akdeniz'e açılan St.Symeon (Samandağ) limanından Avrupa'ya ve Mısır'a ulaştırılıyordu. Haçlılardan önce İpek yoluyla Antakya'ya ulaşan ticari mallar ile Antakya bölgesinde üretilen keten, ipek dokuma, cam eşya, çömlek ve mücevher gibi yüksek nitelikli zanaat ürünleri buradan Avrupa'ya gönderiliyordu. Bu şekilde yapılan ticari faaliyetler Antakya'nın ekonomisine önemli katkılar sağlıyordu. Antakya'nın ekonomik yapısı haçlıların özellikle Avrupa ile ticareti artarak devam etti. Antakya Haçlı Prensliği kurulduğunda Doğu Akdeniz'de St.Symeon ve Lazkiye limanlarını elinde bulundurduğundan Akdeniz'de önemli bir ticaret hacmine sahipti.[43]

Antakya Haçlı Prensliği kurulduğunda Cenevizli ve Venedikli tacirler İpek yoluyla Antakya'ya gelen malları Avrupa'ya aktarıyorlardı. İpek yolu, Asi'nin denize kavuştuğu yerden Asya topraklarına girip Antakya'yı geçerek Fırat yatağını Bağdat'a kadar izler ve oradan Basra körfezi yoluyla Hind denizine kadar giden yoldu. İpek yolu üzerinden yapılan seferlerde Batı'dan Doğu'ya Antakya'dan ipek ve ipekli mamuller, kumaşlar ve silah malzemeleri Doğu'dan Batı'ya misk, kafur, tarçın ve buna benzer ürünler sevk edilmekteydi. Hindistan'dan gelerek Anadolu'dan geçen ipek yollarının Fırat üzerinden Halep'e ulaşan kolu Halep'de ikiye ayrılırdı. Bu kollardan biri Antakya'ya diğeri ise Lazkiye'ye giderek Akdeniz'e ulaşırdı. Bu yönüyle Antakya ve Lazkiye'ye ulaşan ticaret yolları doğrudan Hindistan ile bağlantılı idi. Bu yolun etkisiyle Antakya ekonomisinin temelini ticaret oluşturmaktaydı.[44]

---

43 Aziz S. Atiya, **Crusade, Commerce and Culture**, Oxford University Press, London, 1962, s. 162-163.

44 W. Heyd, **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi** (Çev. Enver Ziya Karal), T.T.K., Ankara, 2000, 59-60, Ayrıca bkz. Cahen, s.123.

Antakya Haçlı Prensliğinin temelini ticaret oluşturduğundan o dönemde Akdeniz ticaretini elinde bulunduran Venedik, Ceneviz ve Pisa gemileri prensliğin ticaretinde etkin konumdaydılar. Haçlıların Antakya'yı almasında Venedik, Ceneviz ve Pisa gemileri yardımda bulunmuşlardı. Özellikle yedi ay süren haçlıların Antakya kuşatmasında St.Symeon (Samandağ) limanına erzak ve asker getirerek kuşatmanın başarıya ulaşmasında etkili rol oynadılar. Antakya Haçlı Prensi I.Bohemund'da bu yardımlarından dolayı şehrin içinde birçok yeri vererek onları ödüllendirdi. Onlar da şehrin bütün ihtiyacını karşılayacaklarını vaat ettiler. Böylece Venedikliler, Cenevizliler ve Pisalılar, Antakya'da kuracakları ticari kolonilerin temellerini de attılar.[45] Antakya'da oluşan İtalyan kolonileri Avrupa'da şehirlerle bağlantılı olarak Doğu'dan aldıkları ürünleri Batı'ya taşıdılar. Böylece İtalya'da bazı şehirler ticarette ön plana çıktı. Bu şehirler Naples, Salerno, Amalfi, Bari ve Palermo şehirleriydi.[46] Antakya'nın limanı Samandağ'dan İtalya'ya yılda iki defa gemi seferi gerçekleştiriliyordu. Bu seferlerden biri Mart veya Nisan ayı başlarında diğeri ise Haziran veya Temmuz ayı başlarında idi.

Eğer tüccarlar kıymetli eşyalar götürüyorlarsa korsanlara karşı daha sıkı tedbirler alırlardı. Suriye ve Antakya'da bulunan birçok batılı tüccarlar, dükkânlarını hiçbir zaman boş bırakmazlardı, daima ticarete açık bulundururlardı.[47]

Birinci haçlı seferinde Antakya kuşatması esnasında haçlılara ilk yardıma gelen deniz kuvveti Cenevizlilerdi. 12 kadırgadan oluşan Ceneviz filosu Antakya kuşatması için stratejik öneme sahip St.Symeon (Samandağ) limanını aldı ve Antakya'da haçlı hakimiyetinin kurulmasına kadar bu liman Cenevizlilerin elinde kaldı. Antakya Prensi I.Bohemund, bu yardımın karşılığı olarak Cenevizlilere Antakya'da 30 dükkân, bir pazar, bir çeşme ve bir kilise verdi. Böylece Antakya'da ilk İtalyan kolonisi kurulmuş oldu.[48] 1108 yılında Antakya

45 Heyd, s.146.

46 Atiya, s.171.

47 Heyd, s.197.

48 Runcıman, II. cilt, s. 245.

haçlı ordusunun Lazkiye seferinde Pisa gemilerinin yardımının karşılığı olarak Antakya hâkimi Tankred, Pisalılara Antakya'da bir mahalle ile Lazkiye'de ise bir kilise verdi.[49] Venedikliler ise Antakya'ya asker yardımı yapmadılar. Buna rağmen şehirde bir ev, bir kilise ve birkaç dükkâna sahip olmakla Venediklilerin de Antakya'da koloni kurduğu görülmektedir. Ancak prenslikteki en küçük koloni Venedik kolonisiydi.[50]

Antakya Haçlı Prensliğinin ekonomik gelirlerinin büyük bir kısmını ticaret ve topraktan dolayı alınan vergiler oluşturmaktaydı. Prensliğin sınırları içinde bulunan limanlar ve bu limanlarda alınan gümrük vergileri prensliğe önemli bir kazanç sağlıyordu. Suriye bölgesinde bulunan Lazkiye limanı prensliğin ticaret gelirlerini sağlayan en önemli limanlardan biriydi. Antakya Haçlı Prensliğinin diğer önemli limanlarından biri ise Cebele idi. Cebele, hafif tonajlı gemilerin yanaşabileceği, küçük bir çarşısı olup Cenevizlilerin yerleştiği bir liman şehriydi. Prensliğin savunması ve ekonomik gelirleri için stratejik öneme sahip Tarsus limanı, prensliğin önemli limanlarından biriydi.

Antakya'nın limanı konumunda olan St.Symeon (Samandağ) limanı ise Halepli tacirlerin de kullandığı bir liman idi. İpek, pamuk ve keten den üretilen kumaşlar, Antakya'da işlenerek Samandağ limanından ihraç edilirdi. Bu ihraç ürünlerinden elde edilen kazanç Antakya ekonomisinde önemli bir yer almaktaydı.[51] Antakya Haçlı Prensliğinin kuruluş yıllarında ticari mallardan alınan vergi muafiyeti sadece Cenevizlilere uygulanmaktaydı. Venedikliler ile Pisalılar bu vergilerin bir kısmını ödüyorlardı. Bu vergiler oldukça yüksekti ve Antakya ekonomisine önemli katkıda bulunuyordu. Ancak daha sonra bu vergilerin önce bir kısmı sonra ise tamamı kaldırıldı.[52]

Limanlardan elde edilen gümrük vergileri ile ihraç ürünlerinden elde edilen gelirlerin dışında Antakya Haçlı Prensliğinin sahip olduğu tarım arazilerinde üretilen ürünlerden alınan toprak vergisi de prensliğin önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktaydı. Antakya Haçlı Prensleri, Antakya bölgesinde tam merkeziyetçi bir hükümet sistemi uygulayamadılar.

49 Walter the Chancellor, s.47.

50 Heyd, s.162.

51 Smail, s. 58-59.

52 Heyd, s.336-337.

Bunun yerine az sayıda kuvvetin yerleşmiş olduğu garnizonlar ile ülkeye hâkim olmaya çalıştılar. Bu garnizon kalelerine yerleşen şövalyeler, kalelerin çevresindeki köylerden vergi topluyor ve bu kalelerden hareketle sınırların ötesine yağma akınları tertipliyorlardı. Haçlı garnizonlarının topladığı vergiler ve yağma akınları sayesinde Antakya Haçlı Prensliği, diğer haçlı devletlerinden daha zengin idi. Kudüs çevresinde verimli tarım arazisi yoktu ve şehirde büyükçe endüstri de bulunmamaktaydı. Kudüs Haçlı Krallığı gelişmesinin doruğunda olduğu sıralarda bile Kudüs kralları hiçbir zaman Trablus kontları veya Antakya prensleri kadar zengin olamadı.[53]

Antakya Haçlı Prensliği ilk on yılında Antakya bölgesini yönetirken daha önce Türk yönetiminin Ermenilerden, Ortodoks Hristiyanlardan, Yakubi ve Süryani Hristiyanlardan almış olduğu aşar vergisini kendisi de aldı. Doğu'da toprak tan alınan vergi sistemi Batı'daki feodal sistemden farklıydı. Doğu'da aşar vergisi toprağın sahibi tarafından değil köyler tarafından ödeniyordu. Antakya Haçlı Prensliği, mülk sahibi olarak toprakları işleyen köylerden vergi alıyordu. Bu vergileri köylerin çevresine yerleşen haçlı garnizonları topluyordu. Bu şekilde Antakya Haçlı Prensliği, hem garnizonların topladığı verginin bir kısmını alıyordu hem de her zaman asker ihtiyacını karşılıyordu.[54]

Ticaretten elde edilen gelirlerden başka tarımdan ve zanaattan elde edilen gelirlerde Antakya Haçlı Prensliğinin ekonomisine katkı sağlayan önemli gelirlerdi. Antakya, ipeğin başlıca üretim merkezlerinden bir tanesiydi. Haçlılar, şehri zapt ettiklerinde şehirde çok miktarda gümüş, altın, mücevher ile kıymetli vazoların yanında tamamen ipekten dokunmuş halılar ve kumaşlar buldular. Bunların yanında Antakya çevresindeki Selvi ormanlarından kereste üretildi. Bu keresteler gemi yapımında kullanıldı. Ayrıca Antakya'da Yahudilerin tekelinde cam üretimi de yapılmaktaydı. Antakya'da zarif çanak, çömlek ve cam işleri imalathaneleri bulunmaktaydı. Üretilen bu ürünler, gemilerle uzak bölgelere taşınır ve şehre önemli ekonomik kazanç sağlardı.

Antakya Haçlı Prensliğinin ekonomisinde ticaret, zanaat önemli bir yer tutarken bunların yanında tarımın önemli bir yeri vardı. Antakya çevresinde verimli tarım arazisi olduğundan burada gelişmiş

53 Runcıman, II. cilt, s. 9.

54 Cahen, s.320.

sulama sistemi bulunmaktaydı. Bu tarım arazilerinden elde edilen sebze-meyveler prensliğin yiyecek ihtiyacını karşılarken fazla üretilen ürünler diğer şehirlere gönderiliyor ve buradan ekonomik gelir elde ediliyordu. Ayrıca hububat, pamuk ve zeytin üretimi sayesinde prenslik önemli ölçüde gelir elde etmekteydi. Bununla beraber şeker kamışları üretimi de yapılmaktaydı. Haçlılar seferler esnasında bu şeker kamışlarından susuzluklarını gideriyorlardı. Ayrıca Avrupalılar, ilk defa şeker kamışını Suriye bölgesinde gördüler. Şeker kamışı, Avrupa'ya gönderildi ve önemli bir ihracat maddesi oldu.[55]

6. I.Bohemund ve Prinkepslik Unvanı

20 Ekim 1097 tarihinde haçlıların Antakya surları önüne gelmesiyle başlayan Antakya haçlı kuşatması, uzun ve zorlu geçen kuşatmanın sonunda 28 Haziran 1098 tarihinde Gürboğa'nın geri çekilmesiyle son buldu. Gürboğa'nın geri çekilmesiyle haçlılar, Antakya'ya tam hâkim oldular. Bundan önce Bohemund, hileyle 3 Haziran 1098 tarihinde Antakya surlarına çıktığında surlara ilk şövalye olarak kendi bayrağını dikti. Şövalye kurallarına göre savaş sırasında şehre hangi şövalye bayrağını ilk dikerse şehir o şövalyenin oluyordu. Şövalye kuralına göre Bohemund, kendi bayrağını ilk Antakya suruna diktiğinden dolayı Antakya'nın hâkimi onun olması gerekiyordu. Buna rağmen haçlı liderlerinden Toulouse Kontu Raymond, Bohemund'un Antakya'yı almasına razı olmadı. Hatta köprü kapısında kendi askerleri Bohemund'un askerleri ile savaşmak üzere bekliyorken diğer haçlı liderlerinin araya girmesiyle Raymond ile Bohemund arasında anlaşma sağlandı.[56] Şövalyelerin ısrarıyla 1099 yılının Ocak ayında Raymond, Antakya'dan Kudüs'ü almak için hareket eden haçlı ordusunun başına geçti. Böylece Antakya'nın hâkimi Bohemund oldu. Büyük haçlı ordusunun Kudüs'ü almak için Antakya'dan ayrılmasıyla Bohemund, az sayıda askeriyle Antakya'da kaldığından resmi bir sıfatla Antakya'yı yönetmiyordu. Bu sebepten 28 Haziran 1098 tarihinden 1100 yılının Ocak ayına kadar Bohemund'a tek unvan atfedilir o da efendi ve koruyucu (Lord, Advocate) unvanıydı.[57]

---

55 Heyd, s. 193-194.

56 William Tyre, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, (Translated Emily Atwater Babcock and A.C. Krey), Columbia University Press, New York, 1943, s.296-297.

57 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, Boydell Press, Woodbridge, 2000 s.130.

Haçlılar, 15 Temmuz 1099 tarihinde Kudüs'ü almasından sonra Anadolu ve Ortadoğu'da üç haçlı devleti kurulmuş oldu. Anadolu'da Urfa Haçlı Kontluğu ile Antakya Haçlı Prensliği kurulmuş iken Ortadoğu'da Kudüs Haçlı Krallığı kurulduğunda bu üç haçlı devletinin başında resmiyette görevlendirilmiş yöneticileri bulunmamakta idi. Bu sorunu çözmek için Bohemund, bir plan yaptı ve Antakya'da yanında bulunan Papa'nın temsilcisi Daimbert ile hac yapmak için 1099 yılının Aralık ayının sonunda Kudüs'e gitti. 1100 yılının noelinde Kudüs patriği ve Papa'nın Doğu elçisi sıfatıyla Daimbert, Godefroi'ye taç giydirmesiyle Godefroi resmen Kudüs kralı oldu. Sıra Bohemund'a geldiğinde Kudüs Patriği Daimbert önünde diz çöktü ve Antakya'nın yönetim hakkı Papa'nın Doğu elçisi sıfatıyla Daimbert tarafından "Prinkeps"[58] unvanıyla Bohemund'a verildi.

Böylece Daimbert'in 5 Ocak 1100 tarihinde Bohemund'u Antakya Haçlı Prinkepsi atamasıyla Bohemund'un Antakya Haçlı Prensliğindeki hâkimiyeti resmiyet kazanmış oldu.[59]

58 Prinkeps hakkında bkz. Charlton T. Lewis, Charles Short , "Prinkeps" , A Latin Dictionary, Oxford, 1897, s.129; Ayrıca bkz. Alexander Jamieson, "Prinkeps" , Latin Dictionary, 1828, s.429. Latince'de "şef, birinci" anlamına gelen "Prinkeps" kelimesi, Roma imparatorluk döneminin ilk imparatoru Augustos (M.Ö. 27-M.S. 14) tarafından M.Ö. 23 yılında kullanılan resmi bir unvandı (Praenomen). Kral ya da diktatör unvanlarının yerine kullanılan Prinkeps unvanı imparatorların senatodaki liderliğini göstermek için kullanılırdı. Diğer taraftan da senato üyelerinin tepkisini çekmezdi. Roma İmparatoru Diokletian (M.S. 285-305) döneminde bu unvan kaldırılarak yerine "Dominus" (efendi, sahip) kelimesi kullanılmaya başlanmıştı. Augustos ve Diokletian'ın saltanatı arasındaki imparatorlar "Principate" olarak adlandırıldı. I. Bohemond, 1098 yılında Antakya'yı aldıktan sonra Prinkeps unvanını tekrar kullanmaya başladı. Ayrıca Prinkeps unvanı hususunda bkz. Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**,(Çev.Fikret Işıltan), I. Cilt, T.T.K. Basımevi, Ankara,1998 s.236'da Haçlı seferleri zamanında Princeps (başkan, hükümdar) unvanı belirli bir arazi ile bağlı olarak batıda hemen hiç bilinmeyen bir şeydi. Güney İtalya'da Lombard arazisini işgal ederek Aziz Petrus piskoposluğundan (yani papalıkdan) başka hiç bir üstün hâkimiyet tanımayan bazı Norman reislerinden başka kimse bu unvanı kullanmamıştı. Bu sebepten bu unvan Bohemond'a iyi yakışmıştı. Aynı zamanda Prinkeps bir devlet yönetim biçimi değil sadece devlet yöneticisine verilmiş olan bir unvandı.

59 Albert of Aachen, s. 497-499.

Bohemund, Prinkepslik[60] unvanını 5 Ocak 1100 tarihinde kullanmasının sebebi Güney İtalya'daki Lombard arazisinde prensler ve derebeyleri ile ilgiliydi. Bohemund, İtalya'da olduğu gibi Anadolu toprağında da bu unvanı kullanarak kendisinin yönetici olduğu yeni haçlı devletini kurdu. Kudüs'te resmi olarak Antakya haçlı Prinkepsi olarak atanmasıyla Bohemund, şehirde hükümdarlık unvanını eline geçirdi. 1100-1103 yılları arasında Danişmend Gazi tarafından tutsak edilmesine rağmen serbest bırakıldıktan sonra prinkepslik unvanını kullanmaya devam etti. Bununla beraber Bohemund, Bizans Devletine karşı destek bulmak için 1105 yılında İtalya'ya geldiğinde kendisini Antakya prensi olarak tanıttı. Ayrıca 1106 yılının Eylül ayında Bohemund'un Papa II. Paskal'a Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos'a karşı yardım talebi için yazdığı mektubun başlığı *"Antakya Prensi Bohemund"* idi. Burada kendisini Antakya Prensi Bohemund olarak göstermesindeki amaç Papa ve soylulardan Greklere karşı destek isterken kendi konumunu ve otoritesini güçlü kılmak istemesiydi. Papa II. Paskal'ın 18 Kasım 1106 tarihinde yayınladığı bir beratta Bohemund'dan Robert Guiscard'ın oğlu ve şimdiki Antakya prensi diye bahseder.[61]

Sonuç olarak Antakya prensleri, bazı sebeplerden dolayı prinkepslik unvanını kullanmak istediler. Bu unvanı kullanma sebepleri kendi otoritelerini ispatlamak istemelerinden gelmekteydi. Çünkü bu güçlere karşı bağımsız olduklarını göstermiş oluyorlardı. Daha da önemlisi Antakya'nın ilk prensleri "Prinkepslik" unvanıyla Bizans Devleti ve Kudüs Krallığına karşı bağımsızlıklarını ilan ediyorlardı.

---

60 Ralph Bailey Yewdale, **Bohemund I., Prince of Antioch**, Princeton University Press, 1943, s. 29'da Bohemund'un kullandığı unvan üzerine yaptığı araştırmanın sonucunda sadece 13. yüzyılda yazılmış bir dokümanın üzerinde Bohemund'un unvanının yazıldığı bir belge bulduğunu yazar. Bu belge birinci haçlı seferinden önce 1093 yılının Ekim ayına aittir ve bu belgede Bohemund'un muhtemelen İtalya'da kullandığı Prens unvanı yazılıdır. *"Ego Boamundus dei gratia princeps Roberti ducis F..."*

61 Thomas Asbridge, **The Creation of Principality of Antioch, (1098-1130)**, s. 130-133.

7. Antakya'nın Surları ve Kapıları

Antakya'nın surları şehrin en sağlam tarihsel yapıtıdır. Türkiye sınırları dâhilinde Antakya surları, İstanbul surlarından sonra en uzun duvarlara sahip ikinci surdur. Antik kenti çevreleyen surlar Selevkos, Roma ve Bizans dönemlerinde yapılmıştır. Antakya'nın surları büyük blok taşlarla örülmüş 70-80 adımda bir burçun bulunduğu 360 burçtan oluşmaktadır. Ortaçağ'da şehrin görünümü yarım daire biçiminde olup, çapı bir dağla bitişir. Sur ise dağla birlikte zirveye yükselir ve bu haliyle de bir daire meydana getirir. Dağın tepesinde, surun içinde şehirden uzak olması hasebiyle küçük görülen bir kale vardır. Tepedeki bu iç kaleyi dördüncü yüzyılda Bizans İmparatoru Phokas yaptırmıştır. Anılan dağ güneşi kaleden alıkoymakta, öyle ki ancak saat iki de üzerine doğmaktadır.[62]

Dağ dışında şehri çevreleyen surun beş kapısı vardı. Şehrin beş kapısından dört tanesi şehri giriş kapılarıydı. Şehrin dört giriş kapısından biri " Defne Kapısı" diğer ismiyle "Altın Kapı" idi. İmparator Theodosios, Defne kapısını Antakya senatörü Nymphidianus'a yaldızlattı. Daha sonra bu kapının bir eşini de İstanbul'un kapılarından biri olarak yaptırdı. Bu zamandan günümüze kadar bu kapıların isimleri Altın kapı olarak geldi. Antakya'da güney yönündeki Altın kapıdan başka giriş kapısı olarak orta ve doğu kapıları da bulunmaktaydı. Doğu kapısı Tiberius kapısı ve orta kapı ise Trajan kapısı olarak bilinmekteydi. Malalas'ın belirttiğine göre orta kapı anıtsal bir kemer görünümündeydi. M.S. 115 yılında ki depremde yıkılan orta kapı İmparator Trajan tarafından tekrar inşa edildi. Antakya surlarındaki dördüncü kapı Babu'l-Hadid(Demir kapı) diğer ismiyle Halep kapısıdır. Bu kapı altıncı yüzyılda Bizans İmparatoru Justinianos tarafından yaptırılmıştı. Bu kapı Justinianos, tarafından Antakya'nın doğusunda yalçın kayalıklar arasındaki bir vadide yağmur sularının sürüklediği molozlarla şehrin düzlükte kalan mahallelerini harap eden eski Parmenius (Hacı Kürüş deresi)'i dizginlemek için yaptırıldı. Antakya'nın beşinci kapısı ise Köprü kapısı idi.[63]

62 Yakut, **Mu'cem el-Buldân,** Kitabul İlmiye basımevi,Beyrut, tarihsiz, s.318.

63 Malalas, **The Cronicle of John Malalas** (Translated by Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys and RogerScott), Australian Association Byzantine Studies, Melborne, 1986.

Sonuç

X. yüzyılın sonlarında gelişme sürecine giren Avrupa, deniz aşırı seferler yapabilecek güce ulaştı. Ancak Doğu'nun ticaret yolları ve Akdeniz ticareti Müslümanların hâkimiyetinde olduğundan Avrupa ülkeleri yeni çıkış yolları aramaya başladı. Bununla beraber 1071 yılında Anadolu'ya giren Türkler, Anadolu'da hızla ilerleyerek Bizans'ın topraklarının çoğunu hâkimiyetleri altına aldılar. Türkler, Anadolu ve Ortadoğu'da hızla ilerleyerek Hristiyanlar için kutsal şehirler olan Antakya ve Kudüs'ü de ele geçirdiler.

Türklerin Bizans topraklarında ilerlemelerini durduramayan Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos, Papa II.Urban'dan yardım talebinde bulundu. Bizans'tan gelen bu yardım talebini olumlu karşılayan Papa, 1095 yılında Clermont Konsilinde yaptığı konuşmada kutsal şehirlerin Türklerin elinden kurtarılması gerektiğini vurgulayarak haçlı ordusunun oluşturulması için çağrıda bulundu. Papa II.Urban'ın haçlı ordusu kurulması için yaptığı çağrıyı olumlu karşılayan Avrupalı Hristiyanlar, 1096 yılında ilk önce düzensiz bir orduyla İstanbul'a geldiler. Bu ordunun Anadolu'da Türkler, tarafından bozguna uğratılmasından sonra bu sefer kontlar, lordlar liderliğinde yeni büyük bir haçlı ordusu, 1097 yılında İstanbul'a geldi. Bizans İmparatoru Alekseios Komnenos tarafından Anadolu'ya geçirilen haçlı ordusu Anadolu'da Türklerle mücadele ettikten sonra 1097 yılının Ekim ayında Antakya surlarının önüne geldi. Yedi ay süren zorlu Antakya kuşatması sonucunda Antakya'ya giren haçlılar, Kudüs öncesi hedeflerine ulaşmış oldular. Toronto kontu I.Bohemund, 1100 yılında Antakya Haçlı Prensliğini kurarak Doğu'da yeni bir haçlı devletinin oluşmasını sağladı.

Antakya Prensi I. Bohemund, yakınında bulunan İslâm devletleri ile Bizans arasında dengeli bir siyaset izledi. I.Bohemund'un izlediği bu mahirane siyaset sayesinde Antakya Haçlı Prensliği, Antakya bölgesinde varlığını devam ettirebildi. Antakya Haçlı Prensliği kuruluş aşamasında iyi bir dış politika izlerken iç yapısında da iyi bir yönetim sergiledi. Bu siyaset Latin yönetimi altında farklı Hristiyan mezhepleri ile Yahudi ve Müslümanları bir arada yönetmesiy-

di. Antakya haçlı devleti diğer haçlı devletlerinden farklı bir yapıya sahipti. Bu yapı birbirlerine çok uzak olan halkların dilleri, dinleri karşılaşması sonucunda oluşmuş yapıydı. Antakya Haçlı Prensliğinin I.Bohemund ve Tankred dönemlerinde (1098-1112) Latin yönetimi altında farklı mezheplere mensup Hristiyanlar ile Müslüman ve Yahudiler Antakya'da birbirleriyle etkileşim kurarak yaşadılar. Haçlı döneminde Antakya'da kurulan Latin koloniler aracılığıyla Doğu'dan ticari mallar Batı'ya taşınmaktaydı. Bu sayede Avrupa, Doğu kültüründen ve biliminden haberdar olurken Doğu'da Avrupa kültürünü tanımış oldu. Böylece günümüzdeki Doğu ve Batı medeniyetlerinin oluşumunda her iki medeniyetin zaman zaman çatıştığı zaman zaman etkileşime geçerek birbirini etkilediği sonucuna ulaşıyoruz.

KAYNAKÇA

Abu'l-Farac (Bar Hebraus), **Abu'l-Farac Târihi,** I-II (Süryanice'den İngilizceye Çev. Ernest A. Wallis Budge-İngilizceden Türkçeye Çev. Ömer Rıza Doğrul) T.T.K. Yay. Ankara,1999.

Aksarayî, **Musameretu'l-Ahbar,** (Çev.Mürsel Öztürk), T.T.K. Yay, Ankara, 2000.

Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem** (Edited and Translated By Susan B. Edgington)

Andreasyan, Hrant D., "Türk Tarihine aid Ermeni Kaynaklar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sayı, 26, İstanbul, 1972, s. 416-417.

Anna Komnene, **The Alexiad,**(Translated by E.R.A. Sewter), Penguin books, London, 2009

Anonim Süryani Vakayinamesi, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi,** (Türkçeye Çev. Vedi İlmen), Yaba Yay., İstanbul, 2005

Asbridge, Thomas, **The Creation of Principality of Antioch (1098-1130),** Boydell Press, Woodbridge, 2000.

----------, **The First Crusade,** Oxford University Press, 2004.

Aziz, S. Atiya, **Crusade, Commerce and Culture,** Oxford University Press, London, 1962

Azimi, **Azimi Tarihi** (Çev.Ali Sevim),T.T.K. Yay. Ankara,1988

Bahadır, Gürhan, **İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya 636-1100,** Antakya Belediyesi Yay. Antakya, 2010.

Bailly, Auguste, **Bizans İmparatorluğu Tarihi** (Çev. Haluk Şaman), Nokta Kitabevi, İstanbul, 2006.

Carnotensis, Fulcherius, **"Kutsal Toprakları Kurtarmak" KUDÜS SEFERİ**, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2009.

Chartes, Fulcher, **A History of the Expedition to Jerusalem (1095-1127)**, (Translated by Frances Rita Ryan), Tennessee University Press, New York, 1969.

Chartes, Fulcher, **The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Sources Materials,** (Edited by Edward Peters), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998.

Claude Cahen, **La Syrie Du Nord A L'epoque Des Croisades Et La Principaute Franque D'Antioche**, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1940.

---------- **Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi** (Çev.Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldızlı), T.T.K Basımevi, Ankara, 1988.

Demirkent, Işın, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)**, T.T.K. Yay. Ankara, 1987.

---------- **Haçlı Seferleri,** Dünya Yay. İstanbul, 1997

Duggan, Alfred, **The Story of the Crusades**, İmage Books ltd. New York, 1963.

Ersan, Mehmet, **Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler,** T.T.K. Yay. Ankara,2007.

Fink, Harold S., "The Foundation of the Latin States 1099-1118", *A History of The Crusades*, I.cilt, Editör, Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, London, 1969.

Fisher, Sydney Nettleton, **The Middle East A History,** Alfred A. Knopf Press, New York, 1979.

France, John **Victory in the East, A Military History of First Crusade,** Cambridge University Press, Cambridge, 1994.

Gibb, H.A.R., **The Damascus Chronicle of the Crusaders,** (Translated from the Chronicle of İbn el-Kalânisî by H.A.R. Gibb), Luzac Company, London, 1932

Gordlevski, **Anadolu Selçuklu Devleti,**(Çev. Azer Yaran), Onur Yay., Ankara, 1988.

Gölgesiz, Sevtap, **Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans İlişkileri,** Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007.

Gül, Muammer, **XI.-XIII. Yüzyıllarda Kudüs,** Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Hetum, **Gorigos Senyörü Hetum Vekâyinâmesi,** (Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan), (T.T.K. Kütüphanesinde yayınlanmamış tercüme), Ankara, 1944.

Heyd, W. **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi** (Çev. Enver Ziya Karal), T.T.K., Ankara, 2000.

Haldon, John, **Bizans Tarih Atlası** (Çev. Ali Özdamar), Kitap yayınevi, İstanbul, 2007.

Hamilton, Bernard, **The Latin Church in the Crusader States (The Secular Church),** Variorum Publications, London, 1980.

Holt, P.M., **Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı,** (Çev. Tanju Akad), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007.

İbn Adim, **Zubdetu'l-Haleb min Tarihi'l-Haleb,** (Telif: Suheyl Zekkar), daru'l-kitabu'l-Arabi Yay. Şam, 1997.

İbnu'l-Esir, **el-Kâmil fi't-târîh,** X. cilt, Dar Sader Basımevi, Beyrut, 1979.

İbn el-Kalânisî s.566.,**History of Damascus (H.363-555)**(neşr. H.F. Amedroz), Leiden,1908.

İbn Kesîr, **el- Bidâye ve'n-Nihâye,** Mektebetu'l-Maarif, Beyrut (Türkçe terc., Mehmet Keskin), I-XIV, Çağrı Yay. İstanbul, 1994.

Kaşgarlı, Meliha Aktok, **Kilikya Ermeni Baronluğu Tarihi,** Proses Ltd. Şti. Ankara, 1990.

Kırpık, Güray, "Haçlı Seferleri Tarihinin Kaynakları" , *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring, 2009.

Krey, August C., **The First Crusade: The Accounts of Eye-Witnesses and Participants**, Princeton University Press, Princeton,1921.

Kurian, George Thomas, **Nelson's Dictionary of Christianity**, Tennessee, U.S.A., 2005,

Lewis, Charlton T., Charles Short, A Latin Dictionary, Oxford, 1897.

Lilie, Ralp-Johannes, **Byzantium and The Crusader States 1096-1204**, (İngilizceye Çev. J.C.Morris and J.E. Riding), Clarendon Press, Oxford, 1988.

Maalouf, Amin, **Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri** (Çev.M.A. Kılıçbay), Telos Yay. İstanbul,1997

Malalas, **The Cronicle of John Malalas** (Translated by Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys and RogerScott), Australian Association Byzantine Studies, Melborne, 1986.

Meakin, Tony, **A Basic Church Dictionary**, Canterbury Press, Norwich, 1990.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, **Camiud-Duvel, Selçuklular Tarihi I**, (Tahkikli Çev. Ali Öngül) I.cilt Akademi Kitabevi, İzmir, 2000.

Ostrogorsky, George, **Bizans Devleti Târihi**,(Çev. Fikret Işıltan), T.T.K. Yay., Ankara, 1981.

Oldenbourg, Zoe, **The Crusades** (Translated from the French by Anne Carter), Phoenix Press, London, 1966.

Peter Tudebode, **Historia de Hierosolymitano Itinere**, (Translated with Introduction and notes by John Hugh Hill and Laurita L. Hill) American Philosophical Society Press, Philadelphia, 1974.

Prawer, Coshua, **Crusader Institutions**, Oxford University Press, New York, 1980.

---------- "Social Classes in Crusader States: Minorities", *A History of The Crusades*, V.cilt, Editör, Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, London, 1969.

Renan, Ernest, **İsa'nın Hayatı** (Çev. Ziya İshan), Milliyet Yayınları, Ankara, 1964.

Runcıman, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**(Çev.Fikret Işıltan) T.T.K. Basımevi, Ankara,1998.

Rıley-Smith, Jonathan, **The First Crusaders (1095-1131)**,Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Tarihi,** TTK Yay. Ankara, 2000.

Scylitzes, John, **A Synopsis of Histories (811-1057)** (Translated by John Wortley), Published by The Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba, Kanada, 2000.

Smail, R. C. **The Crusaders in Syria and Holy Land,** Thames and Hudson Ltd., U.S.A. 1973.

Smith, William, **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, Taylor and Walton Upper Gower Street: John Murray, Albemarle Street, London, 1880.

Süryani Mihail Vekâyinâmesi (Türkçe terc. Hrant.D. Andreasyan), Ankara, 1944 (T.T.K. kütüphanesi No:44'de yayınlanmamış tercüme).

Sweetenham, C., The **Canso d'Antioch, An Occitan Epic Chronicle of the First Crusade** , Ashgate Publishing, England, 2003.

Şeşen, Ramazan, **Müslümanlarda Tarih ve Coğrafya Yazıcılığı,** İsar Vakfı Yay. İstanbul, 1998.

Tyre, William, **A History of Deeds Done Beyond the Sea,** (Translated Emily Atwater Babcock and A.C. Krey), Columbia University Press, New York, 1943.

Turan, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye,** Boğaziçi Yay., İstanbul, 2002.

Urfalı Mateos Vekâyinâmesi, **Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)** (Türkçe terc.Hrant D. Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaurer-M. Halil Yinanç), T.T.K.. Yay., Ankara, 2000.

Vahram, **Wahram's Chronicle of the Armenian Kingdom in Cilicia, During the time of the Crusades**, (Translated from the Original Armenian with notes and illustrations by Charles Fried Neumann), J.L. Cox Ltd., London, 1831.

Vâkidî, **Futûh eş-Şam**, al warak.com.

Walter the Chancellor, **The Antiochene Wars** (A Translated and Commentary by Thomas S. Asbridge and Susan B. Edgington), Ashgate Publishing Company U.S.A. 1999.

Wallace-Hadrill, D. S., **Christian Antioch: A Study of Early Christian Thought in the East**, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1982.

Yakubi, **Kitabu'l-Buldan**, Ülkeler Kitabı, (Çev. Murat Ağarı), Ayışığı Yay., İstanbul, 2002

Yakut, **Mucemu'l-Buldan**, Kitabu'l-İlmiye Basımevi, Beyrut, tarihsiz.

Yewdale, Ralph Bailey, **Bohemund I., Prince of Antioch**, Princeton University Press, 1943.

Zekkar, Suheyl, **el-Mevsuatu'ş-Şamiyye fi tarihi'l-hurubi's-Salibiyye** (Tahkikli tercüme Suheyl Zekkar), 2. Cilt, Daru'l-fikir Yay., Dımaşk(Şam), 1995.

GENEL DİZİN

A

Adana
Albara
Antakya
Arnulf
Arslantaş
Artah
Askalan

B

Babu'l-Hadid
Bagras Kalesi
Baudouin de Boulogne
Baudouin du Bourg4
Belen
Berkyaruk
Bohemond

C

Caber
Cavlı
Cebele
Cecile

Ç

Çökürmüş
Çukurova

D

Demir köprü
Devol
Diyarbakır
Draç
Dukak

E

Edessa
el-Cezire
el-Efdal
Ereğli
Eskişehir

F

Fatimi
Filaretos
Filistin

G

Gürboğa

H

Harran
Hıms
Hısn-ı Keyfa
Hospitalier

İ

İlgazioğlu Süleyman

J

Joscelin de Courtenay

K

Kantakuzenos

Kayseri

Konya

Kuzey Suriye

M

Mahomerie

Malatya

Malregard

Maraş

Mevdud

Misis

Muhammed Tapar

Musul

P

Pascalis

Philippe

R

Robert de la Normandie

Robert Giuskard

Roger de Salerne

S

Samandağ

Selçuklu Devleti

Sökmen

St. Symeon

Ş

Şems ud-devle

T

Tarsus

Tatikios

Tell başir

Templier

Thoros

Tizin

Trablu

Tuğtekin

U

Urfa Haçlı Kontluğu

V

Venedik

Y

Yağısıyan

RESİMLER

Resim 4: 1250 yılında haçlılar döneminde yapılmış dünya haritası, www.mapsanddirections.us adresinden alınmıştır.

Resim 5: BAGRAS KALESİ

Resim 6: SAVRANDA KALESİ

Resim 7: Antakya'nın Batı surları (xviii. yüzyıl)

Resim 8: İskenderun'a giden yolun bulunduğu karşı sahilden şehrin genel görünüşü (xviii.yüzyıla ait bir gravür)

Louis François Cassas (D.1756/Ö.1827)'ın gravürleri: Cassas, 1778 yılında İtalya'ya gitti ve resim üzerine eğitimini Roma'da tamamladıktan sonra 1787 yılında Roma'dan Suriye ve Filistin bölgesine seyahate çıktı. Bu seyahatte Antakya'ya gelerek XVIII. yüzyılda Antakya'nın gravürlerini yaptı. Bu seyahatten ve Fransız ihtilalinden sonra 1792 yılında Paris'e gelerek Suriye ve Filistin seyahatinde yaptığı gravürleri bir kitapta topladı. Bu gravürler günümüze kadar gelmiştir.

Resim 9: Antakya'da dağların tepelerine tırmanan surların görünüşü

Resim 10: Selevkos Sarayı'na ait büyük kuleler ve surlardan kalanlar

Resim 11: Medine Kapısı'nın Haleb yolundan (dıştan) görünüşü (xviii. yüzyıl)

Resim 12: Medine Kapısı'nın şehir tarafından (içten) görünüşü (xviii. yüzyıl)

Asi'nmak'dan Antakya'nın görünüşü: ön planda müstahkem köprü; sağda haçlıların şehre girdikleri sur kesimi; yamaçta şehrin binaları

Resim 13: Steven Runcıman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, (Çev. Fikret Işıltan) I. cilt, TTK Yay., Ankara,1998. kitabından alınmıştır.

Resim 14: **Haleb yolundaki kapı :** Babu'l-Hadid'in kent tarafından görünüşü

Antakya, İlk çağ ve Ortaçağ'da önemli medeniyet merkezlerinden biri olmasından dolayı tarihi bakımdan dünyanın sayılı birkaç kentinden biriydi. Ortaçağ'da dünya tarihinin seyrini değiştirmiş olan birçok olayın bu şehirde gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Dünya tarihine yön veren bu olaylar, aynı zamanda günümüzdeki Batı ve Doğu medeniyetinin temellerinin oluşumunda da etkili olmuştur. Günümüzden dokuz yüzyıl önce Avrupa'dan Anadolu ve Ortadoğu topraklarına gelen Hristiyan şövalyeler, bu topraklarda yaşayan birçok Müslümanı öldürdüler. XI. yüzyılın başlarında başlayan haçlı savaşları, XIII. yüzyılın sonlarında Memluklular'ın bütün haçlıları Anadolu ve Ortadoğu'dan çıkarmasıyla son buldu.

Haçlılar, iki yüzyıl boyunca Anadolu ve Ortadoğu'da dört haçlı devleti kurarak bu coğrafyada önemli izler bıraktılar. Bu haçlı devletlerinden biri olan Antakya Haçlı Prensliği'nin I. Bohemund ve Tankred dönemlerinde (1098-1112) Latin yönetimi altında farklı mezheplere mensup Hristiyan, Müslüman ve Yahudiler Antakya'da birbirleriyle etkileşim kurarak yaşadılar. Bu etkileşim Antakya'da kurulan Latin koloniler aracılığıyla Doğu ticari mallarının Batı'ya aktarılması ile birlikte kültürel özellikler de Batı'ya taşındı. Avrupa'nın Doğu'yu istila etmek için başlattığı haçlı seferleri medeniyetlerin etkileşime geçmesini sağlamıştır.

Bu kitapta birinci haçlı seferi sonucunda kurulan Antakya Haçlı Prensliği'nin kuruluş aşamaları ve günümüz medeniyetinin oluşumuna etkisi konusu anlatılmaktadır.

9786053642190

ISBN: 978-605-364-219-0

korsanfotokopi.org

PEGEM.NET

internetten sipariş için